

Sceperus, Jacob

Ephraim met Juda, dat is Engelant met Hollant, toonende dat ...

Handschrift // / I25 B II c Br. 1655

Tillkomstår 1655

Digitaliserad år 2019

National Library
of Sweden

EPHRAIM

M E T

J U D A.

D A T I S.

Engelant met Hollant:

TOONENDE, DAT DE
Vereeniging van alle Evangelische, Protesterende, Gere-
formeerde Vorsten, Staten, en Kercken, een genoegsaem Middel is, om
tot niet te maecken het MOORT-VERBONT der
Papisten; 'twelck sy, tot uytroying der Gerefor-
meerden, van outs, en nu weeder teegen
de WALDENSEN, hebben
in het werck gestelt.

Sceper

D O O R

IACOBVS SCEPERVS AMSTEL:, PRÆD: IN GOVDA.

t'AMSTELDAM,

Dooz JOANNES van RAEVESTeyN, Boeckberkooper
op 't Waeter / in 't Schryff-Boeck / Anno 1655.

*Hist
Eng
Polit
(Pr)
1655*

Het Tractaet genaemt Ephraim met Juda &c. by ons ondergeschreven gesien, geleesen, Goedt, Schrift-maetich, en Stichtelyck bevonden zijnde, magh uytghegheeven worden, volghens den 55 Artic: van de Kercken-Ordere. Gedaen den 23 Augusti 1655.

Iohannes Timmermannus, Pradicant
tot Haestrecht.

Nicolaus Ketel, Pradicant tot Moerdrecht, en Gouderack.

Opdraght aen alle
E V A N G E L I S C H E,
P R O T E S T E R E N D E,
G E R E F O R M E E R D E
Vorsten, Staten, en Kercken,
I N
Europa[^]:

VOORNAEMELIJK IN HET
Vry Vereenigt
N E E D E R L A N T;
ENDE IN
E N G E L A N T.

Ezech: 37, vers 15, 16, &c.

15 Wyders geschiede des *HEEREN* woort tot my, seggende:

16 Ghy menschen Kint, neemt u een Hout, ende schrijft daer op, voor *IVDA*, ende voor de Kinderen Israels, sijne Metghesellen: ende neemt een ander Hout, ende schrijft daer op, voor *IOSEPH*, het Hout *EPHRAIMS*, ende des ganschen Huyses Israels, sijne Metghesellen.

17 Doet ghyse dan naederen, het een tot het ander, tot een eenich Hout: ende sy sullen *TOT EEN WORDEN* in, uwe Hant.

18 Ende wanneer de Kinderen uwes Volcx tot u sullen spreken, seggende; en sult ghy ons niet te kennen geven, wat u dese dingen zijn?

19 So spreeckt tot hen; Also seyt de Heere *HEERE*, Siet, ick sal het Hout *IOSEPHS*, dat in *EPHRAIMS* hant gheweest is, ende der Stammen Israels, sijner Metghesellen, neemen; ende ick sal deselve met hen voeghen tot het Hout van *IVDA*, ende false maecken tot een eenich Hout; ende sy sullen *EEN WORDEN* in mijne Hant.

E P H R A I M met I V D A,

D A T I S

Engelant met Hollant.

TOONENDE, DAT DE

**Vereeniginge van alle Evangelische / Protesterende /
Gereformeerde Kercken / en Staten / een genoegsaem
Middel is / om tot niet te maecken het MOORT-
VERBONT der PAPISTEN, twelck sy tot
uptyropnghe der Gereformeerden; van outs / en nu
weeder teegen de Waldensen, hebben
in het werck ghestelt.**

Esa: 11, vers 13, 14.

Ende de Nijt Ephraims sal wech wijcken, ende de Teegenpartijders van Juda sullen uytgeroyt worden: Ephraim en sal Juda niet benyden, ende Juda en sal Ephraim niet benauwen. Maer sy sullen de Philistinen op de scouder vlieden, teegen 't Westen; ende sy sullen tsaemen die van het Oosten be-rooven: aen Edom ende Moab sullen sy de handen slaen, ende de kinderen Ammons sullen haer gehoorfaem zijn.

Et was ruchtbaer gheworden dooz de gansche Weerelt / Engelant dat het Vry Vereenigt Neederlant gerucht en geraecht is in oorloog tot / en in een binningen / bloedigen / en Lant-berderfelijcken Oorloog / teeghen haere Broederen, Buyren, Bontgenooten, Oude en Vertroude Vrunden, in Engelant. **M**ach' scien dat in een gansche Ceutwe / geen so blijde Maere, als dese / oobergebracht is van dees Getwisten / na die Seeven- daer over by de Paep- sche Bergsche Stadt / welke eerst van Romulus gestigt zijnde op den Berg Palatinus, naederhant so berggroot en uytge- set is gheworden / datse Seeven Bergen beslaegen en om- vanghen heeft binnen haere Mueren. zijnde (na het segghen van Tuus Livius, Lib: 1, Cap: 7, 30, 33, 43) den Bergh Caelius, en Capitolinus binnen getrocken van Tullus Hostilius; den Bergh Aventinus, van Ancus Marcius; den Bergh Quirinalis, en Viminalis, oock naederhant den Esquilinus, van Servius Tullius; die oock (volgens

(Volghens het ghetuychenis van : *Dionysius Halicarnaf. Lib. 4, Cap. 17*) allereerst dese Seeven Bergen, binnen eenen **Muer ombangen en beslooten heeft.**

Wie weet/ hoe die groote Hoere, de Moeder der Hoerijen, met welke de Coningen der Aerden Hoereren, en die de Inwoonderen der Aerden droncken maect, met den Wijn haerer Hoererie, selfs droncken zijnde van het bloet der Heylighen, ende der Getuygen Jesu, die nu sit op dese Seeven Bergen, Apocal: 17, vers 1, 2, 5, 6, 9, gelacchen heeft in haer burst; en hoe gestoont sy aen de Brieff-Draegster van het Out Afgoodisch Komen bevolen heeft/ dese Opdinghe op haer wiecken te nemen/ en oober te brengen nae elwers/ tot de Coningen en Princen/ haere Boelen, byanden zijnde van de Gereformeerde Christenheyt.

Reedenen van de blijfscap der Paep-sche, over Engelants oorlog met Hollant.

En oock is het wonder/ dat Paus Pamphilio, naederhant Innocentius de X ghe-noemt/ op Engelenburgh sich verblijde oober dit Geruchte: hoorwaer/ geenfins. want hier door creeg sy moet/ dat die geene welke den Paus na sijn Croonen, ende den Papen nae de Beurs en Buyck grijpen, malkanderen verzwacken/ vernielen/ en verderben souden. **Hy sach en merchte wel/ dat Hollant en Engelant in Oor-loog zijnde/ tot dienst van den Pauselijcken Stoel, teegen malkanderen/ souden te weegen bzenghen/ tgeen sijn Consistorium wel hadde bedencken/ maer noyt vol-hoeren connen/ tot nadeel van dien beyden. **Hy creeg hier door Hoop, dat de Ket-ters, malkanderen bijtende/ malkanderen verteeren souden. **Hy sach/ (volgens den ouden Dont van Campanella, Lib. de Mon: Hispa: Cap: 25) de Hollantsche Oorloogs-Scepen aengevoert teeghens de Engelsche Vlooten, om de Crachten der Engelschen te verbreecken: en weederom de Engelsche Vlooten aengevoert teegens de Hollantsche, om der Hollanderen Macht, en Middelen te krencken ende te corten. **Hier oober verheugde sich den Onnooselen Pamphilio, en mocht scaeterende segghen tot sijne Medgesellen/ tgeen de Opanden Davids spraccken tot malkanderen/ Psal: 35, vers 21, 25, Ha! Ha! onse Ooge heeftet gesien. Heah, onse Ziele! dat is/ **So So/ dat gaet wel/ nu wacker/ en goe moet: want wy sien nu met lust, daer na wy so lange ghewenscht, en door so veele Listen en Laegen ghewoelt, ende gearbeyt hebben. wel, wel; so moet het gaen; so moeten de Ketters te saemen stooren, sullen sy te saemen, en malkanderen breecken. Aldus hebben wy de *Lutersche en Calvinische* opgehitt, oover hoop en teeghen malkanderen gehelopen; en terwijl sy te saemen pluckhayrden, onsen Naet genaeyt in Duytslant: en tgeene ons aldaer so wel geluckt is, laet sich nu oock aensien, dat in Enghelant en Hollant wel ghelucken sal. Want, wanneer het so gaet, verlieden de Ketters aen malkanderen onderlinge Hulp en Sterck-te; en wy winnen, en krijgen Voordeel, by de *Afbreuck* die sy weederzijts den ande-ren doen, en toebrengen. Der Ketteren Eenicheyt, is onse Verwerringe; en der selver Verwerringe, is onse Eenicheyt. Haer luyder Opcomst, is ons Verval: en haer luyder Verval, onse Opcomst. Haeren onderlingen Oorlog, is onse Vreede; en haere onderlinge Vreede, onsen Oorlooch. Wanneer sy malkanderen Afbreuck doen, dan Bouwen sy ons; en als sy van weeder zijden malkanderen Bouwen, dan Breecken sy ons. Haere Swackte, is onse Sterckte; en haere Sterckte, onse Swackte. Wanneer sy te saemen wel gherust zijn, en wel te vreedden, dan sijn wy in Onrust, ende in Vrees: daerenteegen, wanneer sy luyden in Onrust zijn, dan zijn wy gerust; en in goede Hoo-pe, dat wy in corten aen haer sullen onsen Lust sien. **Wimmers/ nu *Engelant en Hol-lant* het Sweert getoogen hebben teegen malkanderen, is ons Vertrouwen, dat in cor-ten aen haer meer quaets sal gheschie'n, als wy in Lange Jaeren, door onse Inquisitie, Vervolgingen, door Boscruyt, en bloedighe Moorderijen, vermocht hebben haer beyden toe te brengen.************

Droefheyd der Geze-

Maer soo seer als de Seevenbergsche Hoer, met haere Boelen, sich verheught hebben.

hebben over desen Oorloogh; so seer heeft de Bruyt des Heeren Christi, neevens haere Speelgenooten / de Dochteren Ziogs ende Jerusalems / getreurt en ge-
weent oover het onnut/onnoodich/en ergerlijck verquisten van het Christen-Bloet.
Indien Bethuels hint / Labans Zuster / Ilaax wijff Rebecca, swanger zijnde van
Tweelingen/ outstelt en doebich was / wanneer de kinderen/ op een ongewoone
en snertelijcke wijse/ te saemen stieten, in haer lichaem, Gen: 25, vers 22; is het won-
der / dat de Christelijcke Gereformeerde Kercke beroert was / wanneer sy hoorde
dat Engelan en Hollant, haere Tweelingen, en nu volwassen kinderen / so binnich
te saemen stieten in haer lichaem?

Hebben de Israeliten beweent haere verslaegene Broederen / de Benjamiten; Reedenen
heeft het haer berout oover haeren Broeder Benjamin, wanneer / na dien bloedi-
gen Slach / inde welcke 25000 der selver gebleeben waeren/ die gansche Stam-
me / tot op 600 mannen na, uptgeroyt; en also een Stam van Israel was afgelinee,
Jud: 19, vers 25, 26, &c. en Jud: 20, vers 1, 2, &c. en Jud: 21, vers 2, 3, 6: is het wonder/
dat de Heyligen, en Beminden Gods treurden oover desen Oorloog / in dewelcke
soo veel Christen-Broeder-Bloet verquansfelt wiert, sonder Nut off Doot/sonder
reeden off Oorzaeck? waer dooz gemaect wierden so veele Weeduwen, en bedroef-
de Weefen, neevens so veele Arme-loofe, Beene-loofe, en verminckte Jongeman-
scappen: waer dooz Verloop gebzacht wiert in elckanders Zeevaert, Visscherijen,
Coophandel, Neeringen, ende Ambachten: krenckende/ verswaackende/en vercoz-
tende malkander in Goet en Bloet; in Maegt en Middelen; in Luyfster en in
Aensien? een Oorloogh/waer dooz inder haest twee sterckte Zuylen, en Strijbaere
Stammen van het Gereformeerde Israël, souden gebelt / vernielt / pmmers onder-
moogens/ onbequaem/ en onbuzpckbaer zijn gemaect ghewoeden/ tot Hulpe en
Dienst haerer Broederen in de gansche Christenheyt?

Alle Wijse en verstandighe saeghen wel / dat Engelants Oorloog teegen Hollant,
was een Crijch van de Slincker Arm, teeghen de Rechter; van de Keel, teeghen de
Maeg; van de Maeg, teegen de Leever; van de Waeter-Muyfen, teegen de Vorsche-
van Israel, teeghen Juda; van Manasse, teeghen Ephraim; ghelijck wy (ghedueren-
de dien Engelschen Oorloogh) allen Liefhebberen Godts/ende des Daederlants/
claelijck hebben dooz oogen gestelt. De Gods-breese merchten wel / dat de
Winst hier Verlies; en alle Ooverwinninghe een Neerlaeg voor de Gereformeerde
Weerelt was; een Ooverwinninge van Cadmus, die sijne Broederen sloech / by The-
be: een Oorloog / in dewelcke wy (ghelijck Fufetium den Albaner sep / tot den Romeyn
Tullus) 'tzy ooverwonnen, off ooverwinners zijnde, doch souden moeten verderven,
en verlooren gaen. Sy saegen wel in desen Oorloog / dat den vloek Gods (ghe-
lijck eertijts oover den Israeliten/ Esa: 9, vers 19, 20) om der Sonden wille/ gecom-
men was oover ons bedden; ghemerckt wy daer dooz het Vleesch vernielden van
malkanders Arm, Manasse den Ephraim, ende Ephraim den Manasse, beyde zijnde
teeghen Juda; dat is / Engelan Verdervende Hollant; en Hollant vernielende Enge-
lan: waer dooz oock Staede en Afbreuck wierde toeghebzacht aen de Gemeyne
Gereformeerde Christenheyt.

Hier oover weende de Ghemeynte Gods / sat in Afsschen en in Sacken / hielt
Valt en Beede-Daegen, smeeckende met beebende herten en handen / aen Godt / Bidden
dat hy sich wenden woude van de Gimmicheydt sijnes Coozns / ende sijn Erff-
deel niet laeten tot scande worden. De Hooghe Ooverheeden, volghens den wille
Gods Joel: 2, vers 15, 16, 17, lieten de Basuyne blaesen te Zion, heyligden een Vasten,
riepen Verbots-daegen uyt: het Volck wierde verslaemelt, de Oufsten vergaert, de
Gemeynthe geheyligt: en de Dienaeren des Heeren baeden, O Heere! spaert u Volck;
A ij ende

Bidden
Godt, dese
Oorloogh
te willen
eyndigen.

ende en geeft uwe Erffnisse niet oover tot een Smaetheyt, dat de Heydenen oover het selve souden heerschen. waerom souden sy onder de Volckeren seggen, waer is haer lieder Godt? **W**immers alle het **V**olck Gods badt gelijk met een Hert en Mont/dat de Heere die vertoornde en verbitterde Broederen vereenigen; den bloedigen/binnige/en **L**ant-berderfelijkhe Oorloog tusschen hun stillen/en de Oude Liefde, Vreede, en Vruetscap tusschen beyden wederomme herstellen/en herbzengende wou.

Godt geeft
verand-
ringh.

Ende wat gebeurter? **G**odt die de Gebeeden sijnes Volcx/om des Gesalsden wille/noyt en heeft verstootten/verhoort en helpt ons/gheevende een groote Veranderingh. Ghelyckerwijs de **T**ooneelen in de **S**couburgen haestelijck werden omgekeert: nu den Heemel vertoonen/dan de Helle; nu een scoone **C**laerberwey vol **S**caepen/dan een **D**elt vol gheharnascht **C**rijchs-volck: **W**soo veranderen hier de **G**eneegentheeden en **H**erts-tochten/ beyde der gheener welcke rechtscapene/off ghevepnde **D**randen/off **D**randen van Gods Volck zijn. **S**y die te vooren juygden, treuren nu; en sy die treurden, juychen: **H**oop is in **V**reese, en **V**reese in **H**oop verandert. **G**odt heeft ghemaect dat de **D**randen/welcke **H**oopen haeren **L**ust te sien in den **O**nderganck van *Engelant en Hollant*; nu vreesen aengetast/en verdooven te worden van die **B**epde. en sy/welcke te ghemoet saeghen/en **V**reesden een groot **O**nheyl booz alle **P**rotestante Kercken in de **C**hristenheyt, seckerlijck te onstaen upt desen scandelijcken en scaedelijcken **B**roeder-Crijg; **V**erwachten nu en **H**oopen/dooz Gods **Z**eeghen en **G**henaede/een groot **G**oet upt de **B**evreedinge, **V**ereeniginge, en **V**erbintenis van **B**eyde dese **R**epubliiquen.

Bevreedigt
Engelant
met Hol-
lant.

Wanneer de **I**sraeliten waeren in de **B**abylonische **G**evanckenis, sperden haere **D**randen den mont op/en sepden **T**ren: 2, vers 16, wy hebbense verstonnen, dit is ymmers den **D**agh dien wy verwacht hebben; wy hebben hem gevonden, wy hebben hem gesien. **H**ier meede wouden de **B**abylonieren te kennen geeben/datse nu den **J**oden in haer cluyben/en deselve tot so een **S**taet gebracht hadden/datse noyt weder om en souden opstaen: oock nu saeghen/en beleefden dien **D**agh/na dewelcke sy soo lange ghewenscht/ende verlanght hadden. **E**ben aldus dedden oock alle/so oopenbaere als heymelijcke **D**randen van Gods **K**erck/terwijl *Engelant en Hollant*, waeren in dien hittighen/en binnigen **O**orloogh. sy spraccken tot malkanderen/nu hebben wy de **G**eusen ver ghenoech; nu sullen wy dat **V**yer so wel stoocken en opblaesen, datse malkanderen versenghen sullen; en selfs, voor ons, uytvoeren, tgeene wy met listicheydt wel bedencken, maer door ghewelt van waepenen noyt hebben connen volbrengen. **M**aer siet/wat een haestige veranderingh, wat een onvertwachte **H**aegel-buyt comt/in plaetse van **m**oy **W**eer/op in haere herten. **d**ie **G**odt/die **V**erwoestingen aenricht op der **A**erden, en de **O**orloogen doet ophouden, tot aen de eynden der **A**erden, **P**sa: 46, vers 9, 10: die sijne **O**ordeelen begint van sijne **H**uyf-genooten, en eyndigt op de **B**altaerden: die die **s**ijn **V**riende inscencht/een **p**roeben laet een bitteren **K**elck van **Z**iel-dranck; en den **D**randen **s**uppen laet desselfs **D**roefem, en verdervend **G**rondt-**S**op: **D**ie de **H**erten der **C**onigen, oock aller menschen/in sijn hant heeft, en als een **W**aeter-**B**eecke deselve buygt na sijn welgevallen, **P**rov: 21, vers 1; **S**iet/die **G**odt maect een eynde van desen **G**oet en **B**loet-verspillenden **O**orloogh: hy voegt de **H**erten van het **E**ngelsch en **V**rije **N**eerlants **V**olck te saemen/datse **J**uden **J**aere 1653 sluyten/bevestigen/tepcaken/en besweeren/een **O**nderlinge **V**reede, **V**ereeniging, en **V**erbintenis, tot bewaeringe, en bescerming van elckanders **V**ryheeden, teegens allen ende een yegelijcken, wie ende hoedaenich deselve oock sy, welcke trachten en onderneemen mocht, haer beyden, ofte d' **E**en off d' **A**ndere van hun beyden te beroeren, ofte te beleedigen, te **W**aeter, ofte te **L**ande. **H**ier dooz verdowijnt der **V**yanden **H**oope/ende der **V**runden

Vrunden Vreesse: Hoope van allerhande Goet ontfaet by den Heyligen / en be-
minden kinderen Godes; maer Vreesse vooz allerhande Quaet heeft den Span-
den aengegreespen.

Het Pauselijcke Conkistorium stont versuft / bedot / en bedugt / ooder de onder-
wachte Bevreesdinge / en so vaste Verbintnisse en Vereeniginghe deser Volckeren.
Den sach een ontseltentis hier ober / in de Smisse van allerhande Moort, en Oproer.
Jupiter steen daer te hebben last gesonden / om een weynich op te houden van het
Donder en Blixem smeen. Vulcanus riep sijn Meester-knechten / luysterde haer
heymelijck yets in het oore; en cozt daer op sont hy upt / om Bootscappen te doen/
Brontes, den Onder-Baes; Steropes, den Blixem-Smit; en Pyracmon, welcke
altoos en gestaedich plag te zijn by het Vper en Wenckelt / toefsiende dat het Werck
goeden voortganch hebbe. De Smis en roockt niet; den Aetna brant / bront / en
galmt niet; de Cyclophen wercken niet; echter so en sceptmen upt de Keeringh
niet; alleen men rust / men scoft maer, tot de wedercomst van de uptghesondene
Meester-knechts / om alsdan wederom / met alle man / aen het werck te vallen.

En oock is het Wonder / dat *Romen* hier oober ontselt was? dat *Weenen* en *Soeckt nu*
Madril daer oober comen tot *Achterdocht*? dat hy die den Voogel van Jupiter en *vreesde te*
dat is den *Herent* / voert in sijn *Banieren* / nu geern *Vreede* sagh tusschen *Spangjen*
ende *Vranckrijck*? dat den teghenwoozdighen *Paus Alexander de 7 / om des Keyfers*
bzunt te zijn / sijne cloeckste *Cardinalen* afveerdigt / tot bebozderingh van een
Vreede? datmen nu tot *Romen* spreect van *Vreede* / en *Bevreesdinge* dier *Conin-*
gen / welcke off *Spanden* / off geen bertroude volle *Vrunden* zijn van de *Kercken*
der *Proteitanten*? datmen nu arbept om alle sondaenige *Vrinden* te vereenigen / niet
upt *Liefde* tot den *Vreede* / maer upt vreesse vooz haer selfs; en sletchs om ter be-
quaemer tijt / en beeter gelegentheyt / den *Oorlog* te comen herbatten / teegens de
Gereformeerde Christenheyt?

Misschien heeft *Innocentius* ghedacht / en denckt nu sijn *Paesfaet Alexander*, *Oorsaek*
op den *Staat* der *Twaelf* *Stammen* van de *Kinderen Israels*; en gemeynt daer
in te sien den *Toedracht* van alle de *Protesterende*, *Evangelische*, *Gereformeerde*
Kercken in *Europā*. *Wanneer* de *Israelitische* *Stammen* / dooz *Rijdicheyt* /
waeren ghesceurt / en verdeypt ghewozden van *malkanderen*: *Wanneer Ephraim*
was teeghen *Manasse*; *Manasse* teeghen *Ephraim*; ende die beyde waeren teegen *Juda*:
Wanneer sy / dooz *Inlantsche Beroerten* en *Oorlooghen* / vernielden het *Vleesch*
van *malkanders* *Arm*; de een den ander *Krenckende* / en *Afzreuck* doende / na her-
moogen; *Doe* hebben sy *malkanderen* *berswacht* / *bedozven* / *upt* het *Lant* *gehol-*
pen / en *gebracht* in de *Gevanckenisse* tot *Babel*. *Cehen* so *meede* / *wanneer* de *Pro-*
testerende, *Evangelische*, *Gereformeerde* *Kercken*, in *verscheden* *Gewesten* / dooz
Rijdicheyt / ghesceurt waeren van den *Anderen* / ende de *ecne* *socht* des *Anders*
Quaelijckbaert; so zijns van de *Pauselijcke* *bevochten* / *ooverheerscht* / en *onder* de
macht des *Paus*, der *Inquisitie* ende des *Keyfers* *gebracht*.

Wederom / soo *wanneer* de *Twaelf* *Stammen* *wedergekeert* *upt* *Babel* / en
gheleert zijnde dooz *harde* *slaegen* / *hoe* *scaedelijck* vooz *hun* waeren de *onderlinge*
Twisten en *Verdeelttheeden* *bevreedigden* / en *vereenigden* te *saemen*; *doe* hebben
sy *malkanderen* *gesterck* / *bestermt* / tot *Wyphet* *geholgen* / en *gebracht* tot een
volcoomen *welstant*: in *boeghen* datse haere *oude* *Verdruckers* *aengetast* / *oover-*
wonnen / en *gedwongen* hebben tot *gehoozsaemheyt*. *Misschien* vreesden vooz
gemelte *Pausen* / dat de *Protesterende* *Evangelische*, *Gereformeerde* *kercken* (van
outs *herwaerts* / en vooz al in dien laersten *Duytlen* *Oorloogh*, met haer *eyghen*
Scaede en *Scande* / *hebbende* *gheleert* / *hoe* *verder* *slijck* vooz *hun* *allen* *zijn* *ge-*
weest

weest die weder zijtse Verbitteringen, Onnutte Knibbelingen, en Verdeeltheeden) te saemen bevreedigt en bereenigt zijnde / malkanderen so sullen strijden/ stercken/ bystaen/en bescermen/ datse (aller weeghen zijnde tot Vryheydt van Ghewisse, en Oeffeninge van Gods-dient geraecht) sullen durben aengrijpen / en vermoogens zijn off in te binden / ofte te breecken het gewelt der geener / die haere Voorvaederen, en Geloofs-Genooten vervolgt/ verdrukt/ verbannen/ vermoort/ herbant/ versmoort/ herwoygt / en verdozen hebben. Misschien voorzaegen sy door den Geest/ welke in Cajaphas was/ dat de Rechtveerdige Godt (willende het Bloet der Heyligen, ende der Getuygen Jesu, soecken en weerecken op den Aertboodem) aen de bevreedigde en vereenigde Protesterende, Evangelische, Ghereformeerde Kercken geeben en gunnen sal die Genaede/die hy beloofde/en gaff aen de Twaelff Vereenigde Stammen der Kinderen Israels, seggende tot haer/door den mont Jesaia, Cap.11, vers 13,14,

Bevreedinge van Ephraim met Judâ voorseyt van Esaia.

Vertoont de Bevreedinge tusschen Engelant en Hollant.

Ende de Nijt Ephraims sal wech wijcken, ende de teegen-partijders van Juda sullen uytgeroyt worden: Ephraim en sal Juda niet benyden; en Juda en sal Ephraim niet benauwen. maer sy sullen de Philistinen op de scouderen Vlieghe teeghen 't Westen, ende sy sullen te saemen die van het Oosten berooven. aen Edom ende Moab sullen sy de handen slaen, ende de Kinderen Ammons sullen haer gehoorfaem zijn.

De mensch can sich selven bequaemelijckst sien in een Spiegel; ende sijn eggen Staet en Geleegentheydt allerbest bemerckē in een Ander/ende upt eens Anders. Lieve Lants-luyden, Lief-hebberen Gods, der Kercke, ende des gemeynen Vaederlants, **Ick bidde comt / en laet wy ons selven eens gaen sien in den Israeliten ; 't Vrije Neederlants Vreede, Vereeniginge, en Verbintenis met Engelant, bemerken in de Vreede, Vereeniginge, en Verbintenis der Twaelff Stammen Israels, onder en met malkanderen : en beneffens dit / de Nutticheyt deser onser Verbintenis, tot dienst van de Gereformeerde Weerelt, beoogen in de Vruchten, en Voordeelen der Bevreedinge tusschen Juda ende Ephraim.**

Jesaia, Amos Soon, dien Euangelischen Propheet, die ontrent 50 Jaeren gheprezacht heeft in Juda/ ende Jerusalem/ wijst hier aen

1. De Bevreedinge van Ephraim, met Judâ, vers 13.
2. De Nutticheyt, die sy ten weder zijden, door dese Bevreedinge, becoomen souden, vers 14.

Afdeeling der woorden Esaia. 'Tsaemenhechting der selver met de voorgaende.

Godt dreygt Ephraim te straffen, om den Hoochmoet. Dreychtse met Oorloog van de Syriers, en Philistinen, van buyten.

Maer by wat Doozbal en Geleegentheydt / comt doch Jesaia te sprecken van het Gemelte? Dit moet gehaelt worden upt het geene van hem gesept is / in het Doozgaende : en het selve is Aenmerckens / en om gheweeten te worden waerdich; oock Dienstich om ons, in den Israeliten, te vertoonen de Toedragt onser Saecken.

In het voozgaende, Cap: vers 7,8, dreygt Godt sijne rechtveerdige plaegen en straffen ober Ephraim, dat is/ober de 10 Stammen Israels; van dewelcke Ephraim te dier tijdt de booznaemste was; ende dat van weeghen den Hoochmoet, en Grootsheydt haerer Herten. Vers 10, en 11, seydt Godt / dat hy Rezins teegenpartijders teegen haer berwecken sal; en maerken dat de Syriers haer van vooren, ende de Philistinen haer van achteren aanvallen, en beoorloogen sullen: hebbende also eenen swaeren Oorloog van buyten, teegen haere oude ende Erff-byanden. De Assyriers, hoor desen ooghemaecht / en met gaeben en gestencken op de been ghebracht zijnde van Achaz, den Coninck van Juda/ teegen Rezim den Coninck van Syrien, wanneer hy te saemen met Pekah, den Zoone van Remalia, den Coninck Israels/ ghecomen was om te strijden teghen Jerusalem / 2 Reg:16, vers 5,7,8,9; siet dese Assyriers,

Assyriers, vertyjts bereenigt zijnde met Ephraim en Judá, fouden byanden worden van Israel / en haer Crjch en Oorloog aendoen. Vers 19, 20, dreygt Godt haer met Inwendige Scuringen, Twisten, verdeeltheeden, en Inlantche beroerten en Oorloogen onder en teegé malkanderé, seggende / dat een yegelick het vleesch sijnes Arms eeten en verteeren sou. Thien Stammen fouden wesen teegen de Twee andere / naemelyck teghen Juda ende Benjamin. ende de Thien fouden ghefceurt en verdeelt wesen onder hun selven / en niet te min byandich teegen de Twee Eerste: want Manasse soude wesen tegen Ephraim, Ephraim teghen Manasse, ende sy beyde tegen Juda.

Met Infant
sche Oor-
loogé tee-
gen mal-
kander.

Och gemerckt dooz dese Scuringen / en Dinnicheeden der Stammen onder en teegen malkanderen / een secker / en ondermydelijck berderff hun allen naeckende en naederende was / ten waer de Heere sulx / om sijnes Raems / ende Gefalste wille / genaedelijcken verhoet hadde: Meede nadien sy malkanderen daer door verswackten, de Vyanden stijfden, en booz de handt in Nachte / en Middelen afnaemen / niet zijnde bestant om teeghen de Syriers, Assyriers, Edomiten, Moabiten, Ammoniten, Philistinen, en andere haere Gemeene ende Erf-byanden te connen harden / en der selber Jock van haere halsen aff te weeren: waer oober dan beele cleynmoedich / misnoedich / en mistroostich zijnde / meynden dat de Heere sijn Verbont ghebzoocken / en sijn Volck verlaeten / en verstooten hadde.

Godt
troost sijn
volck,
om des
Messias
wil.

Siet soo comt Esaias Cap: 10, vers 5, 24, & c, om de verfaegde Ghemeynte Gods moet te geeben, en boozsept haer den Onderganck der Assyriers, welke langen tijt een Roede geweest waeren van Gods Toon / van den Heere gebzupct om haer te tuchtigen ende te castijden. Ende nadien een ander ooghmerck / in het verderben der Joden / was gheweest by Assur, als by den Heere / die sijne Grimmithept / als een Stock, gegeeben hadde in de handen der Assyriers. om Israel te slaen: so verseckert haer de Propheet / dat Godt oock de Assyriers straffen / ende eyndelijcken berderben sal. By boozsept vers 25, 26, 27, dat in cozten tijt de Gramscap en Toon Gods volbzacht sal worden / tot vernielinghe van Assur. dat de Heere der Heytscaeren een Geesfel teegen hem verwecken sal; welke geweest is den Slaenden Engel, slaende in eener nacht 185000 Mannen in sijn Leeger; ende sijne Soonen Adramelech, ende Sarezzer, hem doodende in het huys sijns Afgods Nisroch, 2 Reg: 19, vers 35, 37. Wyders seyd de Propheet / dat God / om des Ghelalden wille / maecten sal / dat het Jock, en den Last, die de Coninck van Assyrien op Gods volck ghelept hadde / van desselvs scouderen en halsen afwijcken soude: in hoegen dat het Assyrische Jock verbzoocken / berseurt / ende tot niet gemaectit sou worden. Vers 28, & c, boozsept en bescreijft Esaias den Optocht van Sanherib, den Coninck der Assyriers, na Jerusalem / om deselve Stat te beleegeren / ende te ghe winnen: doch dat de Heere hem met geweld slaen en vernielen sal / dooz den Heerlijcken, dat is / dooz sijnen Slaenden Engel, waer van gelesen wort Esa: 37, vers 36: ofte dooz den Geweldigen en Machtigen, dat is / dooz den Messiam, Christum, den Gelfalden, van welchen hy gesproocken heeft int boozgaende 27 berg.

Voorseyt
haer den
Onder-
ganck der
Assyriers,
die haer
verdruck-
ten.

Maer op dat de Gemeeynte Gods / dooz de aenmerckinge van de Beekhept en Groothet haerer Sonden / als meede van de Noogenthept der Byanden / en Swachhept van haeren eegen vervallen Staet / geseurt en berdeypt zijnde in sich selven / niet en soude twijffelen aen de Verbullinge van gemelte Beloften en Toefeggingen Gods aen haer gedaen, so vangt hy in het 11. Cap: aen / te spreeken van den Messias, in den welchen alle Beloften Gods Jae ende Amen zijn, 2 Cor: 1, vers 20. En voor Eerst, so wijst hy aen / hoedaenich een Persoon den Messias wesen sal, naemelijck met Goddelijcke macht versien / en der halven machtich genoegh / en ver-
moogens

Spreeket
vanden
Messia.

van desselvs
persoon

van sijn
Coninck-
zijck.

van sijne
Onderda-
euen.

Twijfel-
moedic-
heyt der
Israeliten
ontrent
Gods
beloften.

Verfere-
kingen
Esaia tee-
gen dese
twijfel-
moedic-
heyt.

moogens om te doen/en uyt te voeren /'t geen na menschen Gozdeel ondoenelyck ende onmooghelyck seheert. Ten Tweeden, so toont Esaias, hoedaenich het Coninckrijcke des Messia wesen/en op wat wijse hy het selve beheerschen sal. Sijn Coninckrijck sal een toedlugt zijn booz alle Elendige /welcke Arm en Needrich van Geeste zijn. Hy sal deselve niet laeten verdruckt worden van de Dypbel/ de Weere/ of Sonde; maer false beserimen/ en rechtveerdigen booz God/ door sijne gerechticheyt/ haer ghesconcken uyt genaede/ en toegerechent door den Gheloope. de Leverije van desen Coninck, en desselvs Coninckrijck, sal wesen Gerechticheyt ende Waerheyt, vers 5. Ten Derden, gaet de Propheet wiiders aenwijsen/welcke/ en hoedaenighe daer wesen sullen de Onderdaenen deses Coninckx, ende sijnes Coninckrijcx, naemelijck Eendrachtich, Vreedsaemich, Gefeggelijck, Onnoosel, Eenvoudich, Malkanderen lief hebbende, vol zijnde van de kennisse Gods, en vry van alle Haer, Nijdt, en onderlinghe Quaet-willicheydt teeghen den anderen, vers 7, 8, 9. Meede wijst hy aen/ dat de Onderdaenen deses Coninckx niet alleen bestaen sullen uyt Joden, maer oock uyt allerhande Heydenen, Volckeren, ende Natien, welcke tot den Messiam, dat is den Gesalfden/sullen bekeert worden/ vers 10.

Teeghens dese troostelijcke Toesegginghen/ en Beloften Gods/ aengaende de Reddinge sijnes Volck; de Verdeltiginge van desselvs byanden; ende de Bekeeringe der Heydenen; souden de Israeliten uyt twijfelmoedicheydt hebben connen seggen/ wel hoe is sulcx mogelijk? hoe sal dit gescieden connen? nadien wy verstroyt sullen worden in Babel, in Assyrien; ende door weelerhande verwoestinghen sullen versuckelen en verstingeren onder de Perfen, Griecken, Romeynen, in alle deelen en gewesten der Aerden; meede gemerckt misen Messias sal wesen als een Rijf ken uyt een dorre aerde, en afgehouden tronck opscietende: en wy selfs verseyurt en berdeypt zijnde onder den anderen / door Nijt en Afgunt loecken malkanders verderff, spannen tot dien eynde 'tsamen met de onliggende Heydenen/ onse gemeene Byanden; ons verbljyende en vermaeckende ober elchanders Quaelijckbaert; waer door wy den Heydenen ergeren/ en/ so veel in ons is / der selver Bekeeringe verhinderen en beletten; ons selven Breecken, de vyanden Bouwen, versterkende deselve door weederzijse Verfwacking; en bebozderende der selver Welvaert, door elchanders Qualijckvaert.

Doch om dese Cleyn en Twijfelmoedicheydt booz te comen / soo wijst Esaias aen / 1. dat de reddinge der Israeliten / de Verdeltiginge haerer byanden/ en Bekeeringe der Heydenen/ gescieden soude door Gods hant, en sonderlinge Moogentheyt; door hoedaenige hy haer eenmael verlost hadde uyt Egypten; en waer door hy nu andermael het Ooberbljffel sijnes Volckx verlossen soude van Assyrien, Egypten, Moorenlant, Elam, Sinear, Hamath, en van de Eylanden in Zee geleege, vers 11. 2. so seyt Esaias, dat Godt helpen en Verlossen sal de Israeliten /welcke door haere Sonden/ onderlinge Twisten, en Oorloogen malkanderen verstroyt/ uyt haer eygen Land/ en onder het geweld haerer byanden geholpen hadden; zijnde Juda ende Benjamin altoos teegens de Thien andere Stammen byandich geweest; gelijk oock deselve byandich waeren ghelweest teegen Juda ende Benjamin. want hy seyt vers 12, dat Godt niet alleen de verdreevene Israels, nemaer oock de Verstroyde uyt Judá, van de Vier eynden des Aertrijcx, verlossen sal: dat is/ hoewel Juda en Israel, door Hoochmoet/ Trots/ en Weehel/ malkanderen beozloogt/ geplondert/ verstroyt/ verjaegt / en verdozven hebben; so sal doch de Heere/ door sijne grondeloose genaede ober dese Volckeren/ en om des Gesalfden wille/ hun beyden weederomme helpen/ reddén / ende ten rechten brengen. Ende gemerckt Nijt en Afgunticheyt oozsacken zijn geweest van alle onderling misnoegen/ beroobinge/ en Goz

en Oorloogh tuffchen Juda en Benjamin aen de eene zijde / ende Ephraim neevens de andere 9 Stammen , aen de andere zijde / so voorszeyt *Esaïas* 3. in onse woorden / dat Godt alle wederzijte Haer, Nijt, en daer uyt spzuprende Verderbingen/ tuffchen *Juda* ende *Ephraim* wech sal neemen; ende in plaetse van dien comē laeten een Onderlinge Bevreedinge, Vereenigingē, en Verbintenis, vergheselfrapt met wederzijte Goetwillicheydt / Ghediensticheyt / en Bebozderinge van elckanders Welbaert / seggende vers 13, De Nijt Ephraims sal wechwijcken, ende de Teegenpartyders van Juda fullen uytgeroyt worden: Ephraim en sal Judā niet benyden, ende Juda en sal Ephraim niet benaeuwen. 4. So wijst *Esaïas* aen/ dat *Ephraim* bevreedigt en vereenicht zijnde met *Juda*; en alle onderlinghe Quaetwillicheydt tuffchen de Stammen *Israels* zijnde wech genomen; Gods volck daer dooz soude machtich worden / ontsacchelijck / ghenoechsaem en bestant zijn / om niet alleen alle geweld van haere Gude gemepne en befondere Wpanden teegen te staen / en haer selven / en elck anderen daer teegens te verdedighen ende te verseeckeren: maer sy soudē oock dooz ghemelte Vereeniginghe en Verbintenis so sterck en machtich worden / dat de Wpanden selfs haer soudē beginnen te achten / te ontsien / ende te vzeesen. en in plaetse dat sy / ghesceurt, verdeelt, en in Oorloog zijnde onder en teegen malcanderen, plachten besprongen / aengedaen / gebzantscat / en berooft te worden dan van dese / dan van geene: daer soudē sy / aldus Bevreedigt en vereenigt zijnde, besprzingen / aendoen / bzantscatten / aengrijpen / en berooben durven / en connen haere wederzijte wpanden. En daer sy / twistich en tweedrachtich zijnde, plachten onder te legghen / en moften den Heydenen gehoozsaem ende onderdaenich zijn (waer dooz sy oock die blinde Volckeren ergerden / en verhin- derden der selver bekeeringe tot den Gelsaliden) soudē sy / dooz onderlinge Eendracht zijnde machtich gheworden / booven legghen / den Heydenen dwingen tot Gehoozsaemheyt en Onderdaenicheyt / na den lichaeme; en also dooz haere Eenicheyt, Liefde, en Vreedsaemicheyt, den wech baenen tot der selver Bekeeringe; en aenlepdinge geeben / dat de ooverwonnen Heydenen soudē vraegen na den Wortel van *Isai*, welke tot een Baniere der Volckeren staen sal, ghelijck daer van int boozige 10 vers gesprzochten is. **Wammers dit wil *Esaïas* seggen / Ooverwinninge van Wpanden / Winninge van Landen en Tupden / en daer dooz veroorzacchte Winninge van der selver Zielen / sal de vzychte zijn van de Bevreedinge en Vereenigtigingē der Twaelf Stammen in *Israel* / van *Juda* ende *Ephraim*. want seyt hy vers 14, Sy fullen de *Philistinen* op de *Scouder* Vlieghe teegen t' *Westen*, ende sy fullen t' *saemen* die van t' *Oosten* berooven: aen *Edom* ende *Moab* fullen sy de handen slaen, ende de *Kinderen Ammons* fullen haer gehoorsaem zijn.**

Wyt dit berhael / can den Aendachtigen Leeler alberepts sien / niet alleen hoe dese woorden hangen en ghehecht zijn aen de boozgaende; maer oock welck en hoedaenich den rechten *Sin* en Wpninghe zy van deselve. Doch let eens noch wat naerder en naeuwer in deselve 1. op de *Personen* die Bevreedigt en Vereenigt worden, 2. op der selver Bevreedinge, en Vereenigingē selfs. **De *Personen* die Be- vreedigen en Vereenigen / zijn *Ephraim* ende *Juda*.**

Jacob, de *Sone* *Isaax*, heeft ghehad 12 Soonen. by *Lea* heeft hy ghehad *Ruben*, *Simeon*, *Levi*, *Juda*. by *Rachel*, *Joseph*, *Benjamin*. by *Bilba* de *Maeght* *Rahels*, *Dan*, *Naphthali*. by *Silpa*, de *Maeght* van *Lea* / *Gad*, ende *Affer*, *Gen*: 35, vers 22, 23, &c. Hy heeft op sijn Sterff-bedde dese sijne Zoonen gheseghent / *Gen*: 49, vers 1, &c. en heeft oock eeden te boozen / beyde de Zoonen van *Joseph*, die hem in *Egypten* gheboozen waeren / naemelijck *Manasse* ende *Ephraim*, dooz sijn eggen Zoonen erkent / ende tot eggen *Kinderen* aengenomen / *Gen*. 48, vers 5. *Jacob* heeft

Godt wil de Nijt tuffchen *Ephraim* en *Juda* wech neemen.

Haer vereenigen, en machtich maecten, teegen alle haere vyanden.

Naerder aeamerkinge der woorden *Esaïas*.

Ephraim een Soon van *Joseph*.

gewilt dat pder van haer / in de Sciftinge en Scepdinge sijner goederē / oock in de uptdeelinghe des Lants Canaans , dooz een Staech off Stamme soude ghehouden worden. ende hoewel Manasse de Erstgeboozne was / en ouder als Ephraim , so heeft doch Jacob Ephraim gestelt voor Manasse , wanneer hy Ephraim seegende met de krechter / en Manasse met de Slincker hant ; voozsegghende dat Manasse groot, doch Ephraim grooter worden sou, Gen:48, vers 5,6, &c.

Een Stam in Israel na hem genoemt.

Was een machtige Stam.

Valt met anderen af van Salomon.

Is het Hooft van de 10 afgevalen Stammen.

De 10 afgevalen Stammen, verstaen door Ephraim.

Juda een Vierde Soon van Jacob.

een Stam na hem genoemt.

een machtige Stam.

Volgens de Doozsegginghe / en begeerte Jacobs, zyn van desen Ephraim groote volcheren ghecomen ; ende een geheele Stamme in Israel is na den Naem van den selven genoemt gheworden / Gen:48, vers 5,6,16. Het Lant dat Ephraim ghecreegen heeft tot sijn lot in Canaan / wozt bescreeven / Josu:16, vers 5,6, &c. ende de Stamme van Ephraim was een Volck-rijcke Stamme , volgens de belosten Gen:48, vers 19. Het was een machtige Stamme , want Psal:108, vers 9, sept David / Ephraim is de Sterckte mijnes Hoofts. Het was een strijbaere Stamme, en daerom woerden de Ephraimiten gewaepende Boochscutters ghenaemt Psal:78, vers 9. ende de Thien Duffenden van Ephraim woerden genoemt de Hoornen Josephs, gelijk de Hoornen des Eenhoorns, Deut:33, vers 13.

Wanneer na de doot van Salomon, den derden Coninck in Israel / Rehabeam, de Soone van Salomo , dooz sijn Hardicheyt het Volck van hem verbyemt en verbittert hadde / so zyn 10 Stammen van Rehabeam aff, en toegevalen tot Jeroboam. Juda en Benjamin hebben het gehouden met Rehabeam ; ende de 10 Andere met Jeroboam , 1 Reg:12, vers 1, &c. en also onder de 10 Afgeballene Stammen Ephraim de Volck-rijckste , machtichste, en meest gheachte was, so hebben sy Jeroboam den Soone Nebats, een Ephraimijt, uyt den Stamme Ephraim, 1 Reg:11, vers 26, tot Coninck gemaect oober hun allen / 1 Reg:12, vers.20. Ende sy hebben naederhant / den Conincklijcken stoel van Ephraim geset binnen Samaria, welke Ephraims Hooft, de Hooft-Stadt in Ephraim, dat is / van het Coninckrijcke der 10 Stammen, geheeten wozt / Esa:7, vers 9. Hieromme is het dan oock / dat dickmaels in de Scrijften der Propheten / dooz Ephraim verstaen woerden de 10 Stammen Israels. So wozt het gedaen 2 Chron:25, vers 7,10. als meede Esa:17, vers 3, de Vestinge sal ophouden van Ephraim, dat is / Samaria, de vaste en Conincklijke Stat van het Coninckrijck der 10 Stammen, sal vernielt worden. Ende Esa:28, vers 1, Wee de Hovaerdige Croone der Dronckenen van Ephraim. dat is / wee het Coninckrijcke der 10 Stammen Israels. Oock hier wozt dooz Ephraim verstaen het Coninckrijcke der 10 Stammen Israels. ende dit Ephraim wozt gesegt dat Bevreedigen en Vereenigen sou mer Iuda.

Iuda is geweest de Vierde Soon Jacobs, welke hem Lea de Dochter Labans ghebaert hadde / Gen:29, vers 35. Van desen Iuda is oock een gansche Stamme in Israel genaemt gheworden / welke haer besonder Lot en Veel gehadt heeft in de uptdeelinghe des Lants Canaan / Josu:15, vers 1,2, &c. Godt had / dooz den Mont Jacobs, aen dese Stamme belooft en toegesegt het gebiet / ende de Conincklijke Heerscappije oober de Andere / Gen:49, vers 8,9,10. Dese Stam wiert van Godt / na de Doot van Josua, eerst genoemt / om op te trecken teegen de Cananiten, Jud:1, vers 2. Het was een machtige Stamme : want 1 Chron:5, vers 2, staet / Iuda wert machtich onder sijne Broederen, ende die tot een Voorganger was, was uyt hem. Ende David zynde een Bethlemiter, uyt de Stamme Iuda, vercozen zynde tot Coninck oober Israel / sepde 1 Chron:28, vers 4, hy heeft Iuda tot een Voorganger vercooren. En gelijk het een Conincklijke / soo is het oock een Volck-rijcke, Machtige, en Strijbaere Stamme geweest / onder alle de Stammen Israels.

In Iuda was gheleegen de Stat Ierusalem, de Hoofst-Stat van gansch Iudea, de Sit-plaetse der Coningen / en woonplaetse des Allerhoogsten. Dese Stam had de Heere verhooren / en in deselve gebont sijn Heylsichdom / Psal: 78, vers 68.

In Iuda is Gods Heylichdom.

Ma dat de 10 Stammen afgeballen waeren van Rehabeam, so is dese Stamme Iuda, neevens de Stamme Benjamin alleen ghebleeven by hem: ende dese twee Stammen hielden haer aen het Nups Davids / 1 Reg: 12, vers 20, 21. ende ghemerckt Iuda ver de grootste / machtichste / en aenstenelichste Stamme was / boorben Benjamin, ja de Conincklijke Stamme onder alle Stammen; So is het Coninckrijcke der 2 Stammen met de Naeme van Iuda ghenaeamt gewozden. Dit mooght ghy sien 1 Reg: 14, vers 21, 22, Rehabeam nu de Sone van Salomo regeerde oover Iuda. ende Iuda deede dat quaet was. En Ierem: 2, vers 28, bestrafte hy de Afgoderije van Ierusalem, en des ganschen Volcx / en noemt hun met den Naem Iuda, seggende / na het getal uwer Steeden, sijn uwe Goden, o Iuda. Esajas noemt dit Coninckrijck van 2 Stammen doozgaens met den Naem van Iuda; Cap: 9, vers 20, seft hy / dat Manasse teegen Ephraim, Ephraim teegen Manasse, doch dat sy te saemen sullen teegen Iuda sijn. En ooch hier in dese Woorden / wozt dooz Iuda verstaen het Coninckrijcke van 2 Stammen, welke stantvastelich aen den Nups Davids waeren getrou gebleeven / onder Rehabeam, den Sone van Salomo, die een Sone Davids was. Siet van hier de Personen, welke Bevezedigen en Vereenighen sullen met den anderen; het sijn de 10 Stammen, welke onder Ieroboam ende sijne Naesfaeten / maechten het Coninckrijcke Israels; na de boornaemste Stamme Ephraim genoemt: ende de 2 Stammen, welke onder Rehabeam ende sijne Naesfaeten / maechten het Coninckrijcke / na de boornaemste Stamme / Iuda genoemt.

Hangt den Huyle Davids aen.

Rijck van 2 Stammé wort Juda genoemt.

Esajas beschrijvende bozders de Bevezedinge en Vereeniginge deser Stammen / seght / dat de Nijt Ephraims sal wech wijcken, ende de teegen-partijders van Iuda sullen uyteroyt worden. dat Ephraim Iuda niet benijden, en Iuda Ephraim niet bepauwen sal.

Daer is Nijten Strijt tuschen Ephraim en Iuda.

Van dien tijt aff / dat Godt het Joodsche Volck / onder het beleydt van Mose gemaeckt heeft tot een Republijck; en naederhant / ten tijden Samuels, tot een Coninckrijck, isser gheweest Jalouzije / Rijt / en Afsaunsticheyt tusschen de Stamme Iuda ende Ephraim, elck soeckende het hoogst gesag en aensten boven den anderen. Ephraim, steunende op sijn groote macht en vermogen / socht Iuda te verdrucken; en Iuda, steunende op de toefegginge en Belofte Gods / wilde geensins wijcken dooz Ephraim. Ephraim, in Macht en Deelheyt over treffende Iuda, meynde dat het Conincklijke Dooz-recht en Ghebiet / met reeden niet aen Iuda, mier aen haer verbliven most: en Iuda begenaedicht van Godt / met den Scepter, en desselfs Verblijft op haer / Gen: 49, vers 10, oordeelde dat Ephraim van Rechts en Gods weegen daer teeghen niet te segghen had. Ende terwyl sy bepde / dooz de weldaeden Gods aen haer beweesen / Noedich en Hoobaerdich waeren / malkanderen cleyn achtende / en de een niet willende wijcken dooz de Ander / so ontstonden onder haer Twisten / krackeelen / Scurtinge / Verdeelticheit / en ten laetsten inlantsche Oorloogen en beroerten: waer dooz sy wederzijds elckanderen verteerden / verswacken in goet en bloet / en onbequaem maechten om den gemeenen Wpant teeghenstant te doen. Ja so verre heeft de Rijt Ephraim verbistere teegen Iuda, en Iuda weeder teegen Ephraim, dat sy haer vereenight en verbonden hebben met wederzijts Wpanden / met deselve aenspannende / en de waepenen tsaemen boegende / tot malkanders krenckinge / Afbreuck / en Verderffenis: ghelijck onder anderen ghebleecken is in Achas, den Coninck van Iuda, welke

Doen malkanderen Spijt, en afbreuck aen.

geslaegen zijnde van *Pekah* den Coninck Israels / met verleses van Hondert en twintich Duyfent mannen op eenen dag / en van twee Hondert Duyfent Wijven, Sonen, en Dochteren, welke ghehangen waeren / hulpe versocht by den Coninck van Assyrien, teegen Ephraim, 2 Chr: 28, vers 6, 8, 16. Ende gelijck Iuda alhier hulpe en bystant versoecht van de Assyriers, teeghen Ephraim; also heeft oock *Ephraim* by wijlen hulpe versocht by de omliggende vpan den teegen Iuda.

Doe sulcx
meest, na
de Securin-
ge der 12
Stammen.

Nijdsicheyt
van Ephraim
teegen Iuda
gebleecken
in veele
Voorvallē.

Doch hoewel oock dooz / soo is dese Nijdsicheyt van *Ephraim* teegen Iuda meest openlijck gebleecken / na dat het Coninckrijck Davids over de 12 stammen der kinderen Israels / ten tijden van Rehabeam ende Ieroboam, is ghesceurt gewor- den. doe is dese Nijdsicheyt uytgebozzen / in een binnige en vernielende Boosheyt. De 10 afgevallene Stammen, waer onder Ephraim de meeste was / zijn van dien tijt af genaemt geworpen het Huys Israels, en hebben Onzoolgen gevoert teegen de Stammen Iuda en Benjamin, het Huys Iuda ghenoeemt / 1 Reg: 12, vers 21. Merckt eens dien heymelijcken Nijt / en Quaetgunninge van Ephraim teeghen Iuda, ghebleecken ten tijden Sauls, in dien bloedigen Slag teegen de Philistinen; Saul, zijnde uyt den Stamme Benjamin, welke soo nau verbonden was aen de Stamme Iuda, woxt in dien Slach scandelijcken verlaeten van de Mannen Israels / waer onder de Ephraimiten de meeste waeren / gelijck afgemeten can worden uyt 1 Sam: 31, vers 1; ende 2 Sam: 11, vers 3, 4. Wanneer Absolon sich op- wierp teegen sijn Vaeder den Coninck David, welke een Bethlehemiter, uyt de Stamme Iuda was / aenstonts hong het herte eens peghelijck in Israel / waer onder Ephraim de boozmaeste was / aen Absolon, 2 Sam: 15, vers 13. Was het niet Ieroboam, een Ephraimiter, die Opzoer en Mupterijē stichte teegen den Coninck Salomon? 1 Reg: 11, vers 26. ende hebben niet die 10 Afgevallene Stammen, desen Ephraimitieschen Muymaecker Ieroboam, tot Coninck gestelt / en opgewor- pen teegen *Rehabeam*, den Sone Salomo, welke Coninck over Iuda was / 1 Reg: 12, vers 20. Is het niet geweest *Ephraim*, welke quaer berockene en beraetslaecht heeft / met *Rezin* den Coninck van Syrien, teegens Iuda? seggende / laet ons optrec- ken teegen Iuda, ende haer verdriet aen doen, en haer onder ons deylen, Esa: 7, vers 5, 6. Jae soo groot was de Nijt van *Ephraim* teegen Iuda, dat *Zichri* een geweldich man van *Ephraim*, in coelen bloede doode den Soon van *Abas*, Coninck van Iuda / wanneer hy *Maisia* des Coninck Soon / en *Azrikam* des Coninck huy- sbooversten / in dien bloedigen Slach gebangen had / 2 Cron: 28, vers 7.

Beclach
over de
Nijdsicheyt
van dese 12
Stammen.

Och wat een bedroefde en beclaeelijcke saech is dit! de Naecomelingen Abra- hams, Isaax, ende Jacobs; een Volck afkomstich van Broederen; zijnde Bloetverwan- ten onder malkanderen; van Godt uytghevoert uyt Egypten, verloft uyt eenswaere Slaevernijē; hebbende een Manna gegeeten, en een Waeter gedroncken uyt de Steen- rotz in Raphidim; van Godt aengenomen tot een Erf-deel; hebbende ontfangen eene ende deselve Wetten, en Godsdienst van den Heere; dienende Godt in eenen Ta- bernaeckel, en Tempel; hebbende malkander helpen winnen het Beloofde Lant Ca- naan; helpen Draegen den last van so swaere Oorloogen, uytstaen so veele suere ge- vaeren, en met gemeen Goet en Bloet, Hert en Hant, Raet en Daet Vry vechten teegen alle omliggende Heydenen; Siet / dit Volck woxt dooz Nijt woedende op malkander / verhit op malkanders Bloet / wangunstich op malkanders Goet; verblijt sich over elckanders Qualijckvaert, en is bedroeft ober des anders Wel- vaert; Beemt de waepenen op / soekende de eene het Verderff van den anderen. Daer is een Nijt van *Ephraim* teegen Iuda; en Quaerwillicheyt van Iuda teegen *Ephraim*; ende hier boozsept *Iesaias*, dat de Nijt Ephraims wech sal wijcken.

Aller gheen hout en is, gaet het vyer uyt; ende alser geen Oorblaeser en is, wort het

het gekijff gestilt, Prov: 26, vers 20. Oorblaefinge, neebens den Haet, Achterclap, Gekijff, Tweedracht, Scuringe, Quaetgunninge, is een Dochter van den Nijt, weshalven mogen wy seggen / Alster geen Nijt en is, wort alle Scuringe geheelt, alle Ghekijff ghestilt, Oorloog needergeleyt, en alle Quaetwillicheydt verandert in Vreedlieventheyt. Dit wist seer wel de Propheet Esaias; en daerom/voorzeggende de Bevreedinge en Vereeniginge der 10 Stammen, met Iuda ende Benjamin, segt hy/ dat de Nijt Ephraims wech sal Wijcken: houdende sich versecckert / dat de Nijt gewecken zijnde / oock met eenen wijcken en ophouden souden alle Oorloogen/ Bloetstozingen/ Berooftingen/ en Verderbingen; en dat Liefde, Vreede, Verbin- tenis, en bezodertingh van wederzijts Welbaert / comen soude in der selber plaetse. want om dit aen te wijzen/ sept Esaias, wanneer den Nijt Ephraims soude gewecken zijn / dat dan de Teegen-partijders van Iuda souden uytgeroyt worden. dat is/ Ialouzije, Afgunlicheydt, Quaetgunninge, Scuringe, Crijgelheyt, Crijch- giericheyt, waer door den Nijt Ephraim in Vpantscap / ende in waepenen ghe- vrecht heeft teeghen Iuda, sullen ophouden/ ende niet meer zijn. oock soo en sal Ephraim niet meer de andere Stammen/ noch den Syriers, noch Assyriers, off an- dere omliggghende Heydenen opzochtenen/ hupren/ en ten stryde ophtsen/ off an- voeren teegen Iuda; in boegen dat noch onder de 10 Stammen, noch onder de nae- gebuyrde Volckeren / Vpanden van Iuda meer wesen sullen; zijnde gelijck ver- dwweenen ende uptgeroyt.

Godt be- looft de Nijchicheyt te willen wechnee- me tussche Ephraim en Iuda. Alle wee- derzijtsche Vyantscap te doen ophouden.

Op dit wechwijcken van den Nijt Ephraims, en het utropen der vbanden Iuda/ sal volgen een vaste Bevreedinge, Vereeniginge, ende Verbintenisse tusschen alle de Stammen gesaementlijck. ende deselve Vereeniginge en Verbinthenis sal so Daeu/ so Broederlijck/ so Oprecht/ so Sterck en vast zijn/ dat Ephraim niet benij- den sal Iuda, noch Iuda Ephraim benauwen. De 10 Stammen en souden niet meer misgunnen aen Iuda de Cere / die hem Godt gegeeben hadde; noch te afgunstich zijn oover d'essels Welbaert: Oock soude Iuda ende Benjamin niet meer trachten ofte helpen/ tot bezodertinge van Ephraims Quaelijckbaert: maer het Goet van de eene/ soude oock het goet van de andere zijn.

Haer te Be- vreedigen, en te ver- eenigen met mal- kander.

Op gulde Ceuto/ en gewenschte tijt/ in dewelcke Ephraim also vereenigt soude zijn met Iuda! want de Nutticheyt is groot, die sy bepde/ tot verbeeteringe/ verseecke- ringe/ en uptbezepdinge van haeren Staet / daer upt te Hoopen ende te verwach- ten hadden. want gelijck Esaias sept/ Sy sullen de Philistinen ende te scouder Vlie- gen, teegen 't Westen; ende sy sullen 't saemen die van 't Oosten berooven; aen Edom ende Moab sullen sy de Handen slaen; ende de Kinderen Ammons sullen haer geoor- saem zijn.

r. Nuttie- heyt deser Bevreedin- ge, sou zijde de Over- winninge der Philis- tinen.

De Philistinen woonden in een Lant genaemt Palestina, geleegeen aen de Mid- delantsche Zee, grensede en paelende aen Iudea. ende gemercht de gemelte Zee/ ten aensten van het Joodische Lant/ geleegeen was in het Westen/ soo sept Esaias van de Philistinen, datse waeren teegen 't Westen, ofte/ teegen de Zee aen. Dese Philistinen waeren een seer trots en Hoohmoedich volck / Zach 9, vers 6: seer ge- nepgt tot Guphelerije/ Waerseggerije/ en allerhande Superstitien/ Esa: 2, vers 6: waeren Afgoden-dienaers / dienende den Afgot Dagon, 1 Sam: 5, vers 2, 3, & c; den Astaroth, en andere Goden / 1 Sam: 31, vers 9, 10: en Jud: 10, vers 6. Sp zijn van ouden tijden aff swaere en Heftige Vyanden gheweest van het Jodische Volck, soeckende iselve te verdzucken / te berooven/ ende te verderben/ soo veele in haer bermooogen was. ghelijck oock van ghesten worden by Joseph: Lib: 2. Antiq: Cap: 6. Sp bzingen een groote Peederlaeg oover den Israeiliten / slaen veele volck / en neemen de Arcke, 1 Sam: 4, vers 2, 3, 10, 11. Sp beoortloogen Israeel ten tijden niet

Philistinen wat voor een Volck. Zijn swaere vyanden van de Israeiliten.

alleen van Samuel, maer oock van Saul, 1 Sam: 14, en 15, &c. en slaen Saul met
sijn Leeger / houwen hem het Hoofd aff / hangen sijn lichaem op aen de mueren
te Bethsan, 1 Sam: 31, vers 9, 10. **Sp** doen een swaere Inval in Juda, ten tijden
des Conincs Joram: sp betooven de Scatten des Conincs / en voeren met haer ge-
vangen beele Mannen ende Vrouwen / 2 Cron: 21, vers 16, 17. **Diergelijcken In-**
val deden sp oock ten tijden van den Coninc Ahas, 2 Cron: 28, vers 18, 19. **Ende**
ghemerckt de Philistinen, neevens andere Heerden / so beele smaet en verduyt
dien van Juda ende Ephraim hadden aengedaen / hebbende de Israelliten door het
Ior malkanderen toeghedeylt, de Knechtjes verruyt om een Hoere, en de Meyskens
om Wijn-vercocht; **soo dreyght de Heere / dat haer epndelijcken oock daer oover**
plaegen sal / Joël 3, vers 3, 4.

Souden
van het
vereenicht
Israel over
wonnen
worden.

Desen Philistinen, welke mishandelt hadden dien van Juda ende Ephraim,
seyt Esaias, dat sp / naemelijck / Iuda ende Ephraim, nu bezeedigt / en bereenicht
zijnde met den anderen / souden op de scouder Vliegen. Gelijck de Vossen, en an-
dere Rooff-voogels, de Hoenderen op het lijff ballen / en versecuren; Ghelijck de
Leeu, den Panther, in alle snellicheyt den Sieren, en andere Dieren op de scoft en
scouder zijn; so soude het Vereenigde Iuda ende Ephraim, op het lijff ballen den Phil-
istinen, ende deselve brengen onder haer geweld en Heerscappije. Ofte / gelycker-
wijs Josua sijne Crijchs-Gobersten gheboot / datse de overwonnen en gebangen
Coningen souden op de Halsen treden, Iosu: 10, vers 24: also souden oock de ver-
eenigde Stammen doen / onnrent haere overwonnen vanden en verduyckers: haere
handen souden zijn op den Neck haere vyanden; volghens de belofte Gods dooz
Iacob gedaen aen Iuda Gen: 49, vers 8.

2. Nuttic-
heyt deser
Bevreedin-
ge, sou we-
sen het be-
rooven
haerer vy-
anden in
het Oostē.
Wie door
die van het
Oosten
verstaen
worden.

Doch hier by en sal het noch niet blijven; maer in plaets dat Iuda ende Ephraim
gescourt, Vereenicht / en in Oorlooch zijnde teegen malkanderen / onvermoogens en
niet bestant waeren te bestaen teeghen de Philistinen, haere vanden in het We-
sten; ofte teeghen de Edomiten, Moabiten, Ammoniten, en andere vanden in
het Oosten; daer souden sp / Vereenigt en Verbonden zijnde onder en aen mal-
kanderen / machrich en genoechsaem zijn teeghen vanden / so die van het Westen,
als die van 't Oosten.

Dooz die Van het Oosten moeten verstaen worden de Naecomelinghen Abra-
hams, die Kinderen die hy gewonnen hadde by sijne Bywijven Hagar, ende Ketura;
desen gaff hy Gescencken, maecte haer Legaten, Bespreeckingen, terwile hy noch
leefde / twelck waeren Donaciones inter vivos, en hy souise wech van sijnen Sone
Isaac / Oostwaerts, na het Lant van Oosten, Gen: 25, vers 6. Dit Lant van Oosten
is Arabia: want de Arabiers worden ghesegt in Tenten te wonen teegen 't Oosten,
Iud: 8, vers 11: oock Groot Asten; en andere Landen Oostwaerts gelege van Canaan.
De Inwoonderen deser Landen worden Kinderen van het Oosten genoemt /
Gen: 29, vers 1: sp worden gheheeten die van het Oosten, Hiob: 1, vers 3. en Esaias
noemtse hier oock die van het Oosten; en seght / dat sy te saemen, dat is Iuda ende
Ephraim bevreedigt en vereenigt zijnde / haer berooven sullen.

Groot
ondersceyt
tusschen
het ge-
sceurt en
vereenicht
Ephraim
en Iuda.

Siet eens wat een groot Ondersceyt daer is tusschen den Staet van het Gesceurde,
en het Vereenigde Iuda ende Ephraim. Wanneer sp gesceurt waeren van malkan-
deren / conden sp / dooz een Verdeedigende Oorlooch, haer selben niet verweeren /
off Verdeedigen teeghen haere Vanden van het Westen, nochte van het Oosten;
maer wserden bespongen / verwonnen / geplondert / gebangen / mishandelt / tot
Slaeben gemaecht / en gebodt / dan van den eenen / dan van den anderen. Maer
nu bevedigt en vereenicht zijnde, souden sp soo machrich en vermoogend' zijn /
datse niet alleen haer selben / en malkanderen souden bestermen tonnen teegen
het

het gewelt haerer **Opanden** beyde van het Westen, ende van Oosten: maer **sp** sou- den dooch deselve dooz den **Cozloog** aengrijpen en aenballen durben in haer ey- ghen **Lant** / haer plonderende / beroobende / byantscattende na hun welghe- vallen.

Maer also onder de **Opanden** van **Juda** ende **Ephraim**, welke woonden in het Oosten, oock van de booznaemste waeren de **Edomiten**, **Moabiten**, ende de **Ammoniten**; so gaet **Esaias** naerder/ende met naemen deselve noemen/en segt/ dat het **Vereenigde Juda** ende **Ephraim**, dese haere onde/ bittere/ en geswoozen **Erf-Opanden** overwinnen/en over deselve **Heerschen** soude: segghende aen **Edom** en **Moab** fullen sy de handen slaen, en de **Kinderen Ammons** fullen haer gehoorsaem zijn.

Esau den **Soone** **Isaax**, den **Tweeling** met **Jacob**, wiert **Edom**, dat is **Root** ge- noemt/ om dat hy op dat **Root** gekoockfel van **Jacob** so versot was/ dat hy daer booz vercocht sijn **Eerst** geboozte-**recht** / Gen:25, vers 30. **De Paecomeltingen** van **Elaus** sijn / naer sijnen **Paeme** **Edom**, **Edomiten** genaemt / Gen:36, vers 8, 9, 19: **Ende** het **Lant** twelck sy bewoonden/is/meede na desen **Paeme**/**Edom** ghe- heeten gheworden; als blijkt **Psal:60**, vers 10, op **Edom** sal ick mijn scoe werpen. dat is/ **Ich** sal dat **Lant** **Edom** my onderdaenich maecten / en gelijk als onder mijn voet en **Stoenen** leggen.

Dese Edomiten waeren een moedich / trots, hovaerdich volck, dewyl sy woon- den in een **Berchachtich** **Lant**, tot het welke niemant con genaecten/ **Ierem:49**, vers 16, 17. **Het** was een **Afgodisch** volck, dienende den **Afgooden**; gelijk dan van de **Goden** der **Edomiten** geleesen wort/ 2 **Chron:25**, vers 14, 15, 20. **Sp** sijn groote en gheweldighe **Vyanden** gheweest van **Israëlitien** / **Paecomeltingen** van **Elaus** boeber **Jacob**, met den welcken hy stiet wanneer hy noch in **Moeders** lijbe was / aenbanghende **Opantschap** met den selven booz sijn **Gheboozre** / Genel: 25, vers 22, 23. **Ende** schijnt desen haet van **Esa** teeghen **Jacob**, boozt gheteelt tot sijn **Paecomeltingen** / de **Edomiten**, haetende den **Israëlitien**, welke **Paecomeltingen** **Jacobs** sijn. **Sp** gunden den **Israëlitien** het quaedt en het berderff wel / dat hun van anderen **Opanden** wterde aenghedaen; en **Histen** de **Babyloniens** op / om **Ierusalem** upt ropen ten gronde/ segghende/ ontblootse, ont- blootse, tot haere **Fondamenten**, **Psal:137**, vers 7. **En** selfs deden sy den **Israëlitien** allerhande quaet aen/na vermoogen/boerende een eeuwige **Vyantschap** teegen de- selve/en der selber bloet vergietende gelijk als waeter/**Ezech:35**, vers 5. **Sp** span- nen aen met de **Moabiten**, **Ammoniten**, **Philistinen**, en andere **Opanden** van **Gods** **Volck** / teeghen den **Israëlitien**; en maecten een **Verbont** te saemen/ datse **Juda** ende **Ephraim** uytroyen fullen, datse geen volck meer zijn; en des **Naems** **Israels** niet meer gedacht en werde, **Psal:83**, vers 3, 4, 5, 6, 7, &c. **Ende** so wanneer **Juda**, ten tijden van **Achas**, een swaere **Reederlaeg** ghecreegen hadde van **Rezin**, den **Coninck** van **Syrien**, van **Pekah** den **Coninck** **Israels**; so comen dese **Edomiten** noch en slaen **Juda**, en boeren veelen van haer gebange/ 2 **Chron:28**, vers 5, 6, 8, 17. **Siet!** aen dese woede en onbermhertige **Edomiten**, sepdt **Esaias**, dat **Juda** ende **Ephraim**, te saemen souden haere handen slaen: ofte / sy souden haere handen op **Edom** leggen; dat is / sy souden de **Edomiten**, welke haer plachten te vanghen ende te spannen/ te plonderen/ ende te dooden/ slaende de handen aen haere **Lic- haemen** / om die te hoopen en te binden; slaende de handen aen haere **Goederen** / om die te sachen en te packen / en met deselve/ tot **Kooffen** **Buyp** gemaect zijnde/ deurt te gaen; slaende de handen aen haer **Reeben** / aen haer **Bloet** / wanneer sy haere gebangenen doozsacken/en doodeden sonder bermherticheyt: **Siet!** aen dese **Edomiten** soude het **Vereenigde Juda** ende **Ephraim** de **Handen** slaen; **Sp** souden se beoort.

3. Nuttic- heyt deser **Bevreedin- ge**. soude zijn een **Overwin- ninge** teeg- gen **Edom** en **Moab**.

Edomiten wat voor een volck.

Waeren **geweldighe** **vyanden** der **Israëli- ten**.

Ephraim vereenicht met **Juda**, soude dese **Edomiten** onder brengen.

broozfloggen/ oberwinnen / en heerschen ober der selver Lichaemen/Goederen/ ende Leeben. Want de handen op ymant leggen, aen ymant slaen, off setten, beteeckent by de Hebreen niet anders/ als heerscappye voeren. Dit blijkt onder anderen Psal: 89, vers 26, Ick sal sijne hant in de Zee setten, ende sijne rechterhant in de Rivieren. dat is / Ick sal hem Macht en Heerscappije geeben ober de volcheren/ die aen de Zee / en aen de Rivieren woonen. gelijk van 't selve also verclaert wort/ Psal: 72, vers 8, hy sal heerschen van de Zee, tot aen de Zee, en van de Riviere, tot aen de eynden der Aerde.

Moabiten
wat voor
een Volck.

Doch niet alleen soude het Vereenigde Ephraim met Iuda de handen slaen/ en heerschen aen en oober de Edomiten, maer 't selve soude oock geschieden aen en ober Moab.

Waeren
oude en
loofse Vy-
anden der
Israeliten.

Moab is geweest een Soone van Loth, die hy in Bloet-scande bertwecht heeft by sijn outste Dochter: en van den selven sijn gesprooten de Moabiten, welke oock na Moab, Moabiten sijn genoemt gewozden / Gen: 19, versf. 32, 33, 37. Oock het Land 't welck de Moabiten bewoonden / heeft den Naem gedraegen van desen Moab, en was gelegen aen de Oostzijde van de Jordane, ende de doode Zee, tusschen de Riviere Arnon, ende Iabboc. Dese Moabiten waeren een seer trots, moedich, en opgeblaesen volck. en van der selver Hovaerdije Hoochmoet / en Verbolgentheyt spreekt Esaias Cap. 16, vers 6, ende Ierem: 48, vers 29, wy hebben Moabs hovaerdye gehoort, hy is seer hovaerdich, sijne trotsheyt, sijne hovaerdye, sijne hoochmoet, ende sijnes herten hoocheyt. **Sp btenden de Afgoden / ende onder anderen den Afgot Baal-Peor, Num: 25, vers 1, 2, 5. oock den Afgot Camos, Reg: 11, vers 7. Sp waeren oude en geslaegene Vyanden der Israeliten: en sich bzeesende booz deselbe / huerden Balaam, om Israel te vloecken Num: 22, vers 1, 2, &c. Met loofsheyt bzingen sp den Israeliten in groot verdzet; dooz haere Dochteren/ scoone Vrouwen/ haer verlepnde tot Hoerery en Afgoderp/ Num: 25, vers 1, 2, &c. Sp hadden haer te saemen met de Edomiten, Ammoniten, Philistinen, en anderen meer/ begeeben in die Bloedige Verbintenisse, en Ligue, om de Israeliten uyt te royen, dat der selver naem niet meer en soude gedacht worden, Psal: 83, vers 4, 5, 6, 7. En van de Bescimpingen der Moabiten, met de welke sp Gods volck bescimpt hebben/cont ghy leesen Zeph: 2, vers 8. Sp waeren oock met haer Crjchsvolck onder de Benden des Contjcx van Babel opgetrocken teegen Iuda, om het selve te verderben/ als 2 Reg: 24, vers 2. **Zimmers sp waeren Loofse en Boofse Vyanden beyde van Iuda ende Ephraim: Sp hadden allerhande afbzeurk so nu so dan den Israeliten gedaen dooz haer selven/ en helpen aendoen dooz andere. En siet! dese Moabiten soude het Vereenighde Ephraim met Iuda aengrijpen, ende onder haer gebiet bzingen.****

Souden
noek van
het Verec-
nicht
Ephraim
met Iuda
aengegree-
pen wor-
den.

4. Nuttic-
heyt der
Bevreedin-
ge tusschen
Ephraim
en Iuda,
sou sijn ee
Overwin-
ninge der
Ammoni-
ton.

Doozwaer het was Cere en Aensten / Drucht en Doozdeel genoegh behaelt/ indien Ephraim bevreedicht met Iuda, dooz die Bevreedinge/ Vereeniginge/ en Verbintenisse met den anderen / dat bequaemen / dat sp onder haer gewelt en heerscappije bzingen de Philistinen, Edomiten, ende Moabiten, die Bittere/ Wreede/ en Onbermhertige vyanden beyde van haeren Staet, ende Gods-dienst. Doch neen/ hier by en soude het noch niet verblijven: maer gelijk de onderlinge twisten/ Sceuringen/ en Oozloogen/ Iuda ende Ephraim gefelt hadden tot spot / en tot een Prope van veele omliggende Heydenen; So soude nu de onderlinge Bevreedinge en Verbintenis haer aenstenlijck en Onfacchelijck maecken by deselbe. De wederzijse Twisten hadden haer onder Chjns/ Bzantsaaringen / en gewelt der Philistinen, Edomiten, Moabiten, ende der Ammoniten gebzacht: maer de wederzijse Bevreedinge en Vereeniging / soude de gemelte Vyanden onder haer gebiet

geblet hengen. Den Philistinen souden sy op de scouder Vliegen teegen 't Westen; die van het Oosten souden sy berooven; aen Edom ende Moab souden sy de handen slaen; en nu noch/ boven dit alles/ sept de Propheet / ende de kinderen Ammons sullen haer gehoorsaem zijn.

Ammon was een Soone van Loab, welke hem sijn Jongste Dochter in Bloetscande gebaert had. van desen sijn gespzoten de Ammoniten, welke oock na sijnen naeme Ammon, Ammoniten sijn genaemt geworden / Genef: 19, vers 38. Oock het Lant dat sp bewoonden / heeft den Naem gedaegen van desen Ammon; en was gelegen Oostwaerts van Palastina, ende Noordwaerts van de Moabitent. Het was een Affgodisch Volck, dienende den Affgoden / en onder anderen den Affgod Molech, oock Milcom genaemt / Josu: 10, vers 6. en I Reg. 11, vers 5, 7. Sp waeren gelijck de Philistinen, Edomiten, en Moabiten, sterpe vbanden / en gelijck als Distelen en Doornen booz den Israeltten. Sp verheugden en verblijden sich ober de quaelijckbaert van Israel en Juda; sp sepden Ha! ha! over Gods Heyligdom, wanneer het ontheyligt wiert; en over het Lant Israels, wanneer het verwoest wiert; en over het Huys Juda, alse in gevanckenisse gingen, Ezech: 25, vers 3. Sp hebben swaere Oorzloogen geboert tegens Iuda ende Ephraim. Ten tijden van haeren Contnck Eglon, sloegen sp de Israeltten, en maechten dat deselve haer dienen moesten / Iud: 3, vers 12, 13, 14. Gesaementlijck met de Philistinen aanspannende / onderdzucken en vertreeden sp de kinderen Israels / den tijt van 18 Jaeren, Iud: 10, vers 7, 8. ende alleen trecken sp ober de Iordane, doen een Javal in het Lant / en voeren Oorzloog teegen Iuda ende Benjamin, ende teegens het huys Ephraims, vers 9. Sp beleegeren Iabes in Gilead, en willen geen Verdzag maechen met de beleegerde / als op Woortwaerde / dat sp hun allen de rechter Ooge uytstecken; en die smaethept op gansch Israel leggen sou / I Sam: 11, vers 1, 2. Sp bespotten de Gefanten Davids, sceeren dien den halven Baert af / ende snijden haer de de halve Cleederen aff, tot aen de Billen, en lieten se also heenen gaen / 2 Sam: 10, vers 2, 3, 4. Sp waeren meede in dat MOORT-VERBONT, en die bloedige wyze de Verbintnisse met den Philistinen, Edomiten, Moabiten, ende anderen / om Iuda ende Ephraim ganschelijcken uyt te royen van der Aerden, waer van gelesen wozt / Psal: 83, vers 4, 5, 6, 7, 8.

In dese Ammoniten, Quaetgunners van Iuda ende Ephraim, Verdzuckers / en Be-roovers der Israeltten / Beschimpers van der selver Staet en Contnck; die Ammonite, welke achtervolgens het gemelte MOORT-VERBONT, sochtie het berderff / en onderganck van Gods volck / souden van het Vereenigt Ephraim met Iuda so aengetaft / bespongen / en gedzongen worden / dat se het selve souden moeten gehoorsaem ende onderdaenich wesen; ontfangende Werten en Beveelen / nae de welke sp haer te houden ende te gedaegen hadden. Ende dese heerlijcke Ooberwinninghen souden de Vruchten wesen, van de Bevreedinghe, Vereeniginghe, en Verbintnisse van Ephraim met Iuda.

Het schijnt dat dese Woorden des Propheeten Esaias, aengaende de Vereeniginghe van Ephraim met Iuda, en der selver Ooberwinninge teegen de Philistinen, Edomiten, Moabiten, ende de Ammoniten, sijn verbult geworden / na den Optganck en Verlossinghe van Iuda en Israel uyt de gebanckenisse van Babel. want Esaias in dit 11 Cap: vers 12, wijst aen / dat de verdreevene Israels, en de verstroyde uyt Iuda, vergaedert sijnde van de eynden des aertrijcx, Vereenigen sullen te saemen, en vereenigt zijnde, den Philistinen, Edomiten, Moabiten, en Ammoniten overwinnen sullen. Oock doet Godt dese belofte aen de gebanckelijck wechgeboerde des heps; der kinderen Israels / ende de gebanckelijck wechgeboerde van Jerusalem; dat

Ammoniten wat voor een volck.

Waeren sterpe vbanden der Israeltten.

Souden oock van het Vereenicht Israel overwonnen worden.

Wanneer, en hoe, dese woorden Esaias vervult zijn.

is / aen Ephraim , ende aen Iuda , Obad: vers 20; **seggende oock aldaer vers 18**, dat Jacobs huys, dat is Juda, ende Benjamin, een Vyer sal zijn : ende Iosephs huys , dat is Ephraim met de 4 andere Stammen / een Vlamme sal zijn; ende het huys Esaus een stoppel ; en sy fullen teegen hen ontbranden, ende verteeren. **ende vers 19**, **doorzep** Godt / hoe sp de Edomiten en Philistinen **overtwinnen / en der selver Landen** besitten souden. **Neede wort dit selve aen het Ooverblijffel des huys Juda be**loof / Zeph: 2, vers 7, 8, &c. **ende Zach: 8**, vers 13, **sept Godt tot de Joden / berloft** zijnde upt de gebanchenisse van Babel / gelijk ghy, ô huys Juda ! en ghy, ô huys Israels ! geweest zijt een vloeck onder de Heydenen; **namelijck terwyle ghy waert** in Babel / ende elders ; also sal ick u l. behoeden, ende ghy sult een Zeegeninge wesen : en vrees niet, laet u handen sterck zijn. **Siet / terwyle Juda ende Ephraim** waeren in Zeegen / in Weelde / en in Doozspoet / waeren sp **Dertel / Baldaedich / Crijgel** en **Wzevelich** teegen malkanderen. sp **twisteden / krackelden / en Ooz** loogden teegen elck ander ; *Ephraim was teegen Manasse ; Manasse teegen Ephraim ;* en die beyde teegen Juda : sp **bebozderden malkanders Verdertf ; gunden elck** anderen alle **Quaet / en Verheugde** sich de eene in des anders **Quaelijck**-vaerr. **Maer nu de tijt van 70 Jaeren getuchticht** zijnde van Godt in de Babylonische Gevanckenisse , en **weederom daer upt berloft zijnde / souden sp wijser** worden ; te saemen **Bevreedigt en Vereenigt zijnde** (volgens het Doozbeelt dien aengaende van Godt **vertoont aen Ezechiel**, Cap: 37, vers 16, 17, &c.) **afflaeten van alle Nijt**, **Affgunst**, en **Quaetgunninge** ; de herten en handen r' saemen **voegen teegen de** gemeene **hbanden / om deselve te hzengen tot gehoozsaemheyt**. **Ende dit is oock** also **gesctet in de tijden der Machabeen**, als **wanneer de Joden / nu eenich zijnde** onder **malkanderen / beoorloogden** en **overwonnen** de kinderen Esaus , dat zijn de Edomiten ; ende **vermorfelden** de kinderen Ammon, ende andere Heydenen daer rontomme , 1 Machab: 5, verff. 3, 4, 5, 6, &c.

Doch alle het geene / volgens ende na den Letter / van dese woorden Esai niet **Verbult en is / 't selve is verbult** geworden / **geestelijcker wijse / in de Vereen**inghe der Gemeente Christi **uyt Joden ende Heydenen**, **onder hem die het Hooft** van deselve is ; ende in het **oerhzengen der ongeloozigen / tot de ghehoozsaem**heyt en **onderdaentcheyt** van den **Gesalfden**.

Lieve Lants-luyden : **Wy hebben nu** ons selven **gesien in den Israeliten ; den toe**stant onser **Bevreedinge**, **Vereeniginge**, en **Verbintenisse** met **Engelant**, in de **Be**vreedinge, **Vereeniginge**, en **Verbintenisse** der **Twaelff Stammen**, onder en met den **anderen. ende de Wucht / die wy selfs / en alle andere Christelijcke Gereformeerde** Kercken, **daer upt te verwachten hebben / can by allen Verstandigen affgemeeten** worden / **by het geene Godt belooft en boozsepdt had / dat op de Vereeniginghe van** Ephraim met Iuda **volghen sou. Ghyter comt noch eens wat naerder / en mercht /** in het **Hebreeusche Volck**, 't geen tot **uwen Rutte** dient.

En booz al siet hier / dat Nijt, **Wangunst**, **Affgunsticheyt**, **oorfaecken** zijn van **alle** **Twist**, **Tweedracht**, **Sceuringe**, ende **Oorlogh** der **Volckeren** teegen **malkanderen**. **Want Godt / willende wechneemen alle Twist / Tweezacht / Sceuringhe / en** **Oozlooghen** tusschen **Ephraim en Iuda**, **segt / dat de Nijt Ephraims sal wijcken : ende** dat **Ephraim**, **Juda** niet meer **benijden sal : ende hier op soude volghen een Bevre**edinge, **Vereeniginge**, en **Verbintenisse** tusschen **Ephraim en Iuda**, **dat is / tusschen alle de** **Stammen der kinderen Israels**. **Wanneer daer geen hout en is / dan gaet het** **Dper upt** : en **wanneer de Nijt wech is**, en **aen een Zy ghefelt**, dan **gaet het Oor**loogs-**Vyer** van selver **uyt**. **De Nijt boerde Esau aen teegen sinen Broeder Jacob**. **want als Jacob de Cerst-Gheboozte van Esau**, en den **Zeegen sijnes Daeders** **Isaac**

In de Be-
vreedinge
en Vereen-
niginghe
van Ephra-
im met Iu-
da, afge-
beelt Enge-
lants Be-
vreedinge
met Hol-
lant.

Naerder
Toc-eyge-
ning der
woorden
Esau op-
onsen
Staet.
1. Leerin-
ge.
Nijt baert
Strijt.
't Blijckt
in Esau
tege Jacob.

Isaac wech hadde / was Esau toornich / Nijdich, en socht sijnen Broeder te dooden, *Dermits dooz Nijdicheyt niet liden con / dat hy de Outste en Meeste was; de / bienen most sijnen Broeder Jacob, welke de Jongste en Minste was; daer doch/ achtervolgens Gods Bestuyt en Bestier / het soo wesen most / dat Jacob Esaus Heere, en Esau Jacobs Knecht sou zijn, Gen: 27, vers 29, 37, 40, 41: en Rom: 9, vers 13. Jae soo Dinnich en Heebich is die Nijt van Esau gheweest teeghen sijnen Broeder Jacob, dat deselve begonnen / en gheoeffent wiert van Esau, booz sijn Geboozte; en na sijn Doot boozgeteelt is tot sijn Paecomelingen / de Edomiten; welke altoos Swaere en Bittere Vyanden zijn gheweest van de Israeliten, de Paecomelingen Jacobs; teegens dewelcke de Edomiten, aenghedreeben dooz Nijdicheyt, veel bloedige Oorzlossen geboert hebben.*

Wanneer Jacob sijn handen Cruycelings streckende oover malkanderen / dooz Bestier van de Goddelijcke Doozstentcheyt / sijn Rechter-hant geleyt hadde op het Hoofd van Ephraim, den Jongsten Soone Josephs; en sijn Slinker-hant, op het Hoofd van Manasse, welke de Outste was: en also de Jongste gezeegent, voor, en booven de Outste; so is Manasse daer oover ontfcecken geworden in Nijdicheyt, niet connende verdraegen / dat Ephraim, sijn Jongste Broeder, meer en grooter sou zijn als hy, welke de Outste was. en daeromme ist gebeurt / dat Manasse, door Nijt, en Afgunst, gewrockt heeft teegen Ephraim, en de Een gegeeten heeft het Vleesch, van des Anders Arm, Esa: 9, vers 19, 20.

In Manasse teeghen Ephraim.

Oock heeft de Nijdicheyt gemaecht / dat Ephraim afgunstich was teegen Juda, niet connende / noech willende toestaen / dat Juda, dooz een Contnckelijck Doozrecht / hem van den Hemel gegunst / den Scepter oover de andere Stammen voeren, of behouden sou. weshalven / wanneer Juda, steunende in desen op de toezegginge Gods / oock niet wijcken wilde booz Ephraim, so zijn daer upt ontfcecken Twisten / Sceuringen / en Bloedige Oorzloogen / dooz dewelcke sy elckanderen bedorven hebben.

In Ephraim teeghen Juda.

Tullus Hostilius den derden Roomschen Coninck / een Paesaet van Numa Pompilius, welke een Paesaet van Romulus was / wanneer hy verstandigt had / het Doozstel van Fufetius, Ooverste der Albaners, aengaende het nederleggen van den Oorzloogh tusschen de Albaners en Romeynen, so wijst hy aen / in sijn Antwoort aen Fufetius, dat alleen de Nijt een Oorfaeck was, van den Twist en Oorloogh tusschen beyde dese Volckeren; en dat dooz het wechneemen van den Nijt, de Dzeede alker best onder hun conde herstelt / en bestendich gemaecht worden: seggende / de Albaners moeten niet meer afgunstich, of Nijdich zijn, oover der Romeynen welvaert, tot dewelcke sy, niet sonder groote Moeyte en Gevaeren, zijn gecomen. Want dat is seecker, dat de Albaners, van ons in het minste niet beleedicht zijnde, alleenlijck den Romeynen haeten, daerom dat deselve schijnen meer gezeegent, en welvaerender te zijn, Dionys. Halicarnass: Lib: 3 Antiq: Rom: Cap: 12.

In de Albaners teeggen de Romeynen.

En oock als men de waerheyt seggen sal / wat heeft Engelant tot Oorloogh ooghicht teegen Holland? Was niet de Nijt een Baer-moeder onser Verscillen? een Stichter deses Oorloogs? een Blaef balck van dat Vyer, 't welck in een lichte Laey en Vlam, geblaect en ghebrant heeft? De Nijt der Eylanders conde niet verdraegen / dat Holland, in Scepvaert, Coophandel, Visscheryen, en Volck-plantingen, ooverbloediger / beroemder / welvaerender / en gheleuchiger was als sy. Daerom wterden de Wapenen van haer opghenooden / ont ons in desen te vermitsinderen / en haer selven te vermeerderen / ons te vercleppen / en haer selven / dooz die Vercleppinge / te bergrooten. Immer de Nijt brengt aller weegen Oorloogh voort.

In Engelant teeggen Holland.

Warde
Nijt zy.

*Xenophon verhaelt Lib.3. Memorab: dat Socrates, oobertweegende wat de Nijdie-
heyt was / bebont deselve te zijn / een Droefheyt niet over der Vrunden Quaelijck-
vaert; noch oover der Vyanden welvaart; maer/ sept hy / Alleen die geene zijn Nij-
dich, welke der Vrunden Welvaart niet verdraegen moogen. De Nijt is een ontstel-
tenis van een boos gemoet, den Nijdigen Verheugende oover eens anders Quaet, en
Bed oevende oover eens anders Goet: wenshende dat dit off dat Geluck niet en
waere Anderen toegecoomen; vermits hy waent, dat zijn Eere en Luyfter, daer door
off vermindert is, off worden sal. Meerendeels benijt de Nijdtige sijns Gelijcken,
daerom dat deselve hem Ghelijck is. Hy benijt oock sijnen Minderen, upt vreesse
dat deselve hem Ghelijck mocht worden: ende sijnen Minderen, om dat hy den-
selven niet Gelijck en is.*

Is den
Cerberus
gelijck.

Den Har-
pijen.

Den Mino-
taurus.

Den Crae-
yen, en
Vliegen.

Den
Arents-
veederen.
Den Huyt
van den
Myana.

Nijt moet
verre zijn
van alle
Christen
volckeren.

Philistinen
benijden
Abraham.

Men mach
niet mis-
gunnen
tegen de
Hemel
gunt.

*Deze Nijt is een Yffelijck Gedrocht. gelijck den Drij-Coppigen Cerberus altoos
met het een off ander Hoofst wacher / en sonder Slaep is: Alsoo kijcht de Nijt
altoos upt de Dogen/ na het gheen van anderen ghedaen/ off gelaeten wort. De
Harpye Slingeren alles seer gierich en greechich in het lijff / en blijven niet te min
bleeck/ scrael en scrande. de Nijt is altoos gereet om te verberben; en niet con-
nende versaedigen haer Verniel-Luft, maecht den Nijdigen bleeck / en Woddis
van haecten. Den Minotaurus wtet geboet met Menschen-Vleesch: maer de Nijt
wort ghemest dooz Menschen-verdriet, en 't Quaet/ twelck anderen oovercomt.
Gelijck de Craeyen, upt Crengen; en de Vliegen, upt Scurst-Zeeren / en rappige
lichaemen / haer selven Afsen en verquicken: Also doeden / en vermaecten sich
de Nijdige met / en upt eens Anders Jammer / ende Hertzeer. Sy worden
Verblijt door eens anders Droefheyt; Rijck door Anders Armoede; Ghesont door
Anders Sieckte; Verhoogt door anders Verneederigh; en glat en vet, door eens An-
ders Teyringe.*

*Gelijck de Arents-Veederen doen de Plupmen van ander Doogelen vermijteren
en vergaen; en de Huyt van den Hyena doet het scoone Panthers Vel cael worden/ en
het Hapz upt vallen/ Plin: Lib.10, Cap.3. en Lib.28, Cap.8. Alsoo soeckit de Nijt een
Deer te plucken van yeders Welvaart; en Pluck-hapzt gheduerich teegen eenen
pegelijcken/ welke off Deugdich, off Geluckich is. Ende eeben als de Nacht-Vyl
niet verdragen en can het Sonnen-licht; also mach de Nijdige niet lijden / dat
een Ander glans off luyfter heeft in Doozspoet.*

*Doch verre behoort de Nijdieheyt te zijn van alle Christen Volckeren. sp be-
hoorten te ghedencken / dat het Godt is die verneedert, en verhoogt; die Arm ende
Rijck maect, 1 Sam: 2, vers 7; dat alle Zeegen en Welvaert aen hem hanght/ en
van hem afkomt; en niemant deselve van een ander weeren ofte keeren can.
Eens stoppen de Philistinen, en vulden met Nerde de Waeter-putten/ welke de
knechten Abrahams gegraeven hadden; doende sulx uyt Nijdieheyt; en Wangunt
teegen Isaac, Abrahams Zoon; welcken sp benijden / dat Rijck van Gestnde/ van
Kunderen / Scaepen / en allerhande goet was/ Gen: 26, vers 12, 13, 14, 15. Doch
stoppende de Bornputten, konden sp niet toestoppen de Sprinck-borne van Gods
goetheyt, waer upt alle Zeegen en Welvaert tot Isaac was afgebloept.*

*Men behoort aen Niemant te misgunnen het geene hem de Hemel gunt: en booz
al behoort de sulcx niet te geschieden van/ en ontrent Christenen, Broederen, Buyren,
Bontgenooten, Oude ende vertroude Vrunden, welke elckanders Welvaert be-
hoorten te achten als eghen. Achterbolghens de Vermaeninge Pauls Rom 13,
vers 13, en mooghen de Christenen niet wandelen in Twist, en Nijdieheyt; maer
sp moeten afleggen alle Quaetheydt, ende Nijdieheyt, 1 Pet: 2, vers 1. Sp weeten
dat de Nijt een werck des Vleefches is, Gal: 5, vers 19, 20, 21; dat de Ongherboozen
mensch*

mensch leeft in boosheydt, en Nijdicheyt, haetelijck zijnde, en anderen haetende, Tit: 3, vers 3; zijnde vol Nijt, Moort, Twist, Bedroch, ende Quaet aerdicheyt, Rom: 1, vers 29.

Doozwaer de Nijt en boegt de Christenen niet. want behalven datse Broeders zijn: Kinderē van Eenen Vaeder, die in de Hemel is; en van Een Geestelijcke Moeder, het Zion dat hier op der Werden is; ontfangen van Een Zaet der Weeder-geboorte; gebzaegen/en gebaert/in den Busck/en Schat van Eene Gemeynthe; gedoopt met Eenen Doop; Vernieut dooz Eenen Geest; ghefoogt aen Eene Borsten van Troost, en verguickinge; woonende in Een Huys, twelck des Heeren Kercke is; eetende van Een Broot, en dzinckende van Eenen Wijn in den Abontmaele; hebbende Eene Hoopē, Een Geloove, en Eenderhande Erffenis der Saelticheyt: So zijn sy Leeden van Een Lichaem, van het welcke Christus het Hoofd is/ Eph: 1, vers 22. Sy zijn het Lichaem Christi, ende Leeden in het besonder, 1 Cor: 12, vers 27. Hoe soude het nu boegen off passen/ indien het eene Lit begon Nijdich en Afgunstich te worden teeghen het Ander? Indien de Onder-leeden / ghezeeven dooz Nijt, niet en wouden lusteren na het Hoofd? Hoe sou het doch gaen met het Lichaem des Menschen/ indien de Nijdicheyt, stellende alle de Leedemaeten in Roere/ het Eene Lit het Ander misgunde zijn Welbaert? so de Handen niet en wilden arbeyden om de Spijse; de Mont deselve niet en wilde Kauwen; de Maegē Koocken; de Leever tot Bloet maecken, off uyt leeveren aen de ander Leeden? seer haest soude het Lichaem uyt teeren/ Slap/ Maeger/ Steck worden/ en ten laetsten sterben moeten. So de Oogen quaet gunden aen de Voeten, en/ niet willen den wech wijzen aen deselve / wel mochten lijden dat de Voeten strupckelden / en het Lichaem viel; en so de Voeten Nijdich zijnde teeghen het Lichaem / het selve niet en wilden dzaegen/ om te blieden/ off na te gaen en te achtervolgen/ het geene Scaedelijck/ off Gedienstich is; so sullē veele Onheplen onbarmhertelijck/ en nootwendich het gansche Lichaem overcomen/ en Drukken moeten. Eeben so gaet het inder Daet en Waerheyt toe met de Gemeynthe Gods/ welcke het Lichaem des Heeren Christi is. Wanneer het Eene Lit het Ander; de eene Christen den Anderen benijt; so verbaet de Gemeynthe/ neemt aff / en moet eyndelijck te gronde gaen. Hy strijt teeghen sich selven, welcke sijnen Broeder benijt. want het Quaede dat hy den selven gunt/ is oock sijn eppen Scaede: gelijk in den Mensch/ het Verderff van het Eene Lit, het Verdriet is voor het gansche Lichaem.

Oock moet die gene / die anderen Benijt haer Geluck en Welbaert / gedeneken/ dat hy niets uyt en richt, dooz alle sijn bedrijf en ghewoel/ waer dooz hy trachte verhinderen het gheene Godt doch doen wil. Ghelijck den Mont te vergeefs heft teegen de Maene / niet mooghende lijden dat die in het Waeter schijnt: Also blaft de Nijdighe te vergeefs teegen Godt/ die sijnē Goetheyt schijnen laet oover anderen. Condt ghy een Zeyl spannen onder den Hemel / en verhinderen datter noch Dantw / noch Reegen valt op het gesaepde van een Ander? Condt ghy een Gordijne scuyven, en maecken dat de Sonne niet en schijnt op het Hoofd des geenen/ welcken ghy benijt? Condt ghy de Dissen in de Zee doen swemmen; en de Woogelen des Hemels doen bliegen werwaerts het u behaeght? Condt ghy een Ladder oprichten, en langs deselve in den Hemel climmen? Condt ghy een Boeck sijnē Besuyten uytstrabben het gheene hy bestemt en beslooten heeft dat geschieden sal? So ghy dese Dingen vermeugt/ so sullen ghy oock beletten connen den Zeegen Gods/ die hy oover uwen Daesten sendē wyl/ na sijn welbehaegen. Het is

Nijt boegt den Christenē niet, leeden zijnde van een lichaem.

Nijt richt niet uyt, teegen den benijden.

Cnaeght sich selfs.

de Hout-Worm, het Hout; den Roest, het IJser; de Mijer, het Coozn; Also eet / hinaegt / en breeet de Nijt het Hertre van den mensche op; en bescaedight alleen den Nijdigen, en niet den geenen die benijt wort.

Aeneas
voorfach
dat de Tro-
janen be-
nijt souden
worden.

Dat de Nijt niet en can veranderen het genaedich Doozneemen Gods / waer dooz hy wel wil doen aen eenich Landt / of Luyden; oock niet en can weeren off beletten den Zeegen / aen ymiant van Gode toegelept / off toegesept; 't selve heef seer wel vatten connen / *Aeneas*, de Soone van *Anchises*, hoewel een Heyden was. want als hy (alboozens hebbende een Verbont gemaecht met den Coninck *Latinus*) Boede de Stat *Lavinium*, also genaemt na *Lavinia*, de Dochter van *Latinus*; soo is in het Bosch / van selfs / een Brandt ontfaen: men sagh dat een Wolff drooge Ruygt, en Voedfel voor de Vlamme aenbragt: een Aerent slaende sijne Vleugelen uyt, blies de Vlamme op, datse blaecte: een Vos, doopende zijn Steert in de Riviere, sprengde en sprengelde met het Waeter in de Vlam, trachtende also deselve uyt te bluffchen. doch nu de Stichters / nu den Lesscher des Brands d' Oberbant hebbende / moet de Vos het eyndelijck opgeeven / en het Spel gewonnen laeten aen den Wolff, en Aerent. *Aeneas* dit Wonder Spel aenschout hebbende / sep / dat het *Trojaensch* Plantsel in *Lavinien* wel soude Heerlijck, Doorluchlich, ende wonderlijck: echter oock Benijt, en Verdrietich zijn voor den Naegebuyré; Dan noch soude ten laetsten zijn Weeder-partijders ooverwinnen; ghemerckt de Gunst der Goden meerder is, als alle Nijdicheyte der Menschen. *Dionijf: Halicarnass: Lib. 1, Antiq: Rom: Cap: 59.*

Gunst der
Goden
meer als
aller men-
schen Nij-
dicheyte.

Men mach
derhalven
niemant
benijden.

Heeft den *Trojaen* sien connen / dat de Nijt te vergeefs teegen den Hemel strijt, en niet can maecken / dat de Gunst der Goden verandert wort in Ongunst; oock niet / dat de Welbaert van een Lant wijcht / en vervalt tot Quaelijckvaert. Wat willen wy Christenen dan / aengedreeben dooz Nijdicheyte, malhanderen misgunnen des Hemels Gunst? op de tanden knerffen / oover onser Ghebuppen Welbaert? en onderneemen dooz Cozloog / en geweld van Waepen / dien grooten Godt te willen dwingen / om Quaet te doen den geenen dien wy Quaet willen / en wenschen? Het is te vergeefs dat Volck te vloecken; 'twelck God Zeegent, Num: 23, vers 3, 20. Idel is alle het woelen en woeden der Nijdicheyte teeghen den Hemel. Sy en kanniet, soose wil; en Wil niet, soose Moet. Sy en kan Gods Zeegen niet weeren van een Ander / hoewel sy sulcx wil / en wenscht te doen. Sy en wyl niet liden dat Godt goet is oover anderen / hoewel sy het moet aensien. Alleen dit bzingt den Nijt te weech / datse Twist / Tweedzacht / Scuringe / en Cozioogen verwecht tusschen Broederen / Buppen / naegebuppte Volcheren. *Manasse heefse* opgehiet teegen *Ephraim*; *Ephraim* teegen *Juda*; *Engelant* teegen *Hollant*; waer dooz de eene gegacht heeft des anders Afszeuch / en Quaelijckvaert, niet connende verdragen malhanders Zeegen ende Welvaerr.

Wensch
dat Godt
den Nijt
tusschen
Engelant
en t' Vrije
Nederlant
geheelijck
ken wecla-
neeme.

Doch gelijk / na de Doozsegginghe en Belofte Gods / de Nijt *Ephraims* gheweecken is; in boeghen dat *Ephraim* *Juda* niet meer benijt, en *Juda* *Ephraim* niet meer benaut heeft: so wil de goede Godt gunnen en geeven / dat dooz de gemaechte Bevreedinge, Vereeniginghe, en Verbintenisse tusschen *Engelant* en het Vrije *Nederlant*, de Weederzijtsche Nijdicheyte meer en meer wechwijche; dat *Engelant* niet meer *Hollant*, noch *Hollant* *Engelant* benijde; meede / dat *Hollant* niet meer *Engelant*, noch *Engelant* *Hollant* en ben eutwe.

Geluc-
kich was
de Werelt,

! hoe geluchlich was der Christenen Werelt / indien eens de Nijdicheyte uyt het midden van deselve werelde wech ghedaen. wat souwer een Gulde Eeuwe, een Nieuwe Weevelt zijn / vol van Hepticheyt en Gerechticheyt? Hoe sou het Coninck-rijcke Gods meer en meer tot ons naerderen; en oock tot andere Volcheren komen?

homen? De Christenheyt soude in Liefde bloeyen; de Heydenen souden van desselfs Druchten eeten; en de Heere onse Godt soude sich daer oober / ende oober ons verbliden. Ghelijck de Gas-sceuten uyt de Aerde / so soude de waere kennisse Gods / ende sijnes Soons / booztsieren in Europa; en van daer / tot beele Gewesten in Asia, Africa, ende America. Men sou tot de Christenheyt moeren roeyen met *Esaiä*, Cap: 54, vers 3, Maeckt de plaetsfe uwer Tente wijd; en datmen de Gordijnen uwer Wooningen uytbreyde; en verhindert het niet: maeckt uwe Coorden lanck, ende steeckt uwe Pinnen vaste in. De Ghemeynten souden aenwassen aller weeghen / in Kennisse / ende in Getaele. sp souden als Water-wilgen, als Boomen aen de Water-beecken / groeyen; Druchten draeghende der Christelijcker Roeyinge / Benaeminghe / en Belijdentisse waerdich. Want

Om te bevorderen, en uyt te breyden het Coninckrijcke Gods, ende sijnes Gesalfden, so is ten hoogsten noodich, dat Gods volck Vereenicht en Eendrachtich is; en voor al, dat alle Nijt, Haer, Wan, en Affgunsticheyt van onder het selve zy wechghenomen.

Dit blijkt hier uyt de woorden *Jesaiä*; want wanneer Godt de Heydenen wilde bekeeren tot den Messiam, en deselve hzenghen tot den Wortel van *Isai*, die als een Baniere der Volckeren staen sou; soo neemt hy alwoozens wech alle Nij-dicheyt, en Vyantschap tusschen *Juda* ende *Ephraim*: hy maeckt sijn Volck Eeningh / Eendrachtich / ende Bereyt-willich / tot elckanders Bystant ende Beste. De Nijt *Ephraims* doet hy wechwijcken, en maeckt dat de Teeghen-partijders van *Juda* uytgheroeyt worden; dat *Ephraim* *Juda* niet Benijt, en *Juda* *Ephraim* niet Benaet. De Nij-dicheyt nu wechgheweecten / en een vaste Verbintenis daer op gevolgt zijnde onder de Twaelv Stammen; so maeckt Godt deselve Bestant / en ghelijck Willens / also oock Vermoogens / om de *Philistinen*; teegen't Westen, te Vliegghen op de Scouder; te berooven dien van het Oosten; en de kinderen *Ammons* te dwingen tot Onderdaenicheyt. En also soude Godt / door de Vereenigde en Ooverwinnende Crijchs-machten, Vaendelen, en Banieren der Twaelv Stammen, den Wech haenen onder de Heydenen / om den Wortel van *Isai*, tot een Bantere te Planten / onder die gemelte Volckeren. Want der selver Landen en Utschaemen gewonnen zijnde door Waepenen / soude daer door Wenepdinghe gegeeven zyn / tot Winninge van der selver Zielen. In boegen dat de Bevreedinghe, Vereeniginghe, en Verbintnisse van *Ephraim* met *Juda*, grootelijcx soude strecken tot uytbreydinghe van het Coninckrijcke Gods, ende sijnes Gesalfden, dat is / tot Doorplantinge van den Waeren Gods-dienst.

Dat Eenicheyt en Eendrachticheyt van Gods Volck gansch veel toebreyngt / tot bezoddering van Christi Coninckrijck; en een cloecke Werckbaes is in den Opbouw sijner Gemeente / is ghebleecken in de eerste Christelijcke Kercke, welke ten tijden der Apostelen binnen *Jerusalem* was. Dat de Gemeente desmaels so Cierlich en Doozspoedich was in haer Kintsheyt / terwyl sp noch in de Wiege lach / is oock grootelijcks daer by toeghecoomen / dat deselve Eendrachtich was. Dry Duyfent Zielen wierden, op eenen Dagh, toeghedaen tot de Gemeente, wanneer deselve volherdende was in de Gemeenschap / *Actoer*: 2, vers 41, 42. Doozwaer een groote Ziele-Vangst in eenen Treck gedaen.

Als de Wooninge des Allerhoogsten Gods ghesticht en ghebout wiert binnen *Jerusalem* / was alle het Hout en Streen-werck van te boozen daer toe so bereyt en gereet gemaeckt / dat in t' saemen boegen van het gansche Gebout / geen geklop off gebons van Haemeren, Bijlen, of eenich Yseren Gereetscap, in het Hoozgehooyt en wiert / *1 Reg*: 6, vers 7. So moer het oock gaen in den Opbouw der Gemeente

wasser geë
Nij-dicheyt
in.

2 Leeringe
Eenicheyt
doet Gods
Coninck-
rijck toe-
neemen.

Blijckt
uyt de
woorden
Esaiä.

Gebleeck
in de eer-
ste Kercke.

In de Op-
bouwinge
van den
Tempel.

Bemeynte / welke het Huys Gods is, Psal: 23, vers 6. **Wy alle die in Christum gheloooven / zijn Christi Huys**, Hebr: 3, vers 6; **Wy zijn Gods Tempel**, 1 Cor: 3, vers 16, 17; **Een Tempel des H: Geestes**, 1 Cor: 6, vers 19. **Der Beloobde is een Leevendige Steen**, waer van dit **Geestelijcke Huys gheboort is** / 1 Pet: 2, vers 5. **Wy zijn Petri op den Petra**; dat zijn **Steenjes op den Steen**, welke **Christus is** / Matth: 16, vers 18. **Ende dese Leevendige en Geestelijcke Steenen**, bereyt en ghereet ghemaecht zijnde dooz den **H: Geest / moeten van de Bouw-lieden des Huys Gods / in Stille Eendzachticheyt / en Eendzachtige Stillicheyt / worden te saemen ghevoegt in een goet Verbant / ende Geschichticheyt**; in goeden **Tras** van **Liefde**; na de **Rey / en Regelmaet van Gods Woorzt**; staende wel in 't **Uoot** en **Wierkant / recht op dien Hoeksteen**, die verworpen, en doch tot een **Hooft** des **Hoecx** geworden is, Psal: 118, vers 22. 1 Pet: 2, vers 7.

Wensch
om Eenic-
heyt in de
Christen-
heyt.
Oneenic-
heyt onder
de Leerae-
ren in de-
selve.

Och of Godt gaewe / dat het sich also toedroegh in de Christenheyt, met alle die geene, aen welcken de **Opbouw der Kercke**, en het ophaelen van den **Vry-Muer** ronsom deselve bevoolen is. **Maer / aen Godt moet het gheclaeght zijn / het en gaeter so niet**. **Onder de Leeraeren / en Bouwlieden der Ghemeynte**, is **Twist / en Gehijf**. **De eene Bout op den Grontsteen / Gout, Silver, en Costelijcke Steenen**. **En ander Bout daer op Hout, Hoy, Stoppelen**, 1 Cor: 3, vers 12. **De eene bzenge doozt Strichtelijcke Leeringen**, niet upt de **Menschelijcke Wysheyt / maer upt de rechte gronden van Gods Woorzt** ghaelt. **Andere bzenge doozt Ketterrijen, Valsche Leeringen**, die het **Fondament om verre stooten**: waer dooz de **Bemeynte Gods of Beroert / of Verlept / ofte Gescheurt** wort. **Andere dan noch willen daer op Boutwen** Eenige Leeringhen, Dwaelingen, en Insettingen van menschen, die wel upt de **menschelijcke Wysheyt** worden dooztgebzagt; echter van sulcken gewichte niet zijn / dat het **Fondament daer door soude omgestooten worden**: hoedaenighe daer zijn alle **Naeukeurighe, Onnoodighe Tsaemen-twistinghen**, **opgherponcht met soodaentge Manieren van spreucken / welke buyten Gods Woorzt zijn**; en van welke doch **egeene stichtinge** comt. **Sommige onder de Bouwlieden behacken en besnoeyen de Steenen**, meer als anderen goet en dienstich dunckt. **Andere leggen de Steenen op**, so rouw en onbehouwen als deselve haer ter hant vallen. **Sommighe leggen de Steenen niet genoegsaem in Verbant**; ghebruycken oock de **Calck**, den **Tras**, den **Ciment**, ofte te spaersaem, of niet wel bereyt, bebout, beslaeghen, en bearbeyt. **Sy Bouweneen Leemen-Want, en Plaesterense met Loofe Calck**, welke haest en lichtelijcken af, en om verre valt, Ezech: 13, vers 10, 11, 14. **Maer oober de eene tot den anderen sept / waer is nu de Plaesteringhe**, daer meede ghy geplaekest hebt, vers 12. **De eene bout op het Dogh; de Ander na de Rey / nae de Lijn / na het Uoot / en Winckel-haek**: waer dooz het dan gebeurt / dat haere **Steen-Laegen** niet wel en effen upt coomen / en het gansche **Werck** niet hecht, noch recht en is.

Sijn als de
Bouwlieden
des Toorns
van Babel.

Oober dese Verseydenheyt van doen der Bouw-lieden, ontstaet onder deselve **allerhande Bitterheyt, Toornicheyt, Gramschap, Roepinghe, en Lasteringe**, welke doch niet betaemen, Eph: 4, vers 31. **En het gaet onder haer niet toe gesricht / ende met Order / gelijck het behoorde te gaen / volgens de Apostolische Vermaenin- ghe / 1 Cor: 14, vers 40**. **Maer gelijck de Bouwlieden des Toorns van Babel mal- khanderen niet verstonen / vermt s haere Spraecke verwerret was**, ende de een niet en hoorde / of verstonc / het geen de Ander seyde; en derhalven het aengebange **Werck staecten** / Gen: 11, vers 6, 7, 8. **Eeven so gaet het na in de Christenheyt**. **De Bouwlieden der Ghemeynte spreucken niet eenderlep Tael**; sp verstaen **malkhanderen niet / also het wel betaemde**; en daerom **Bouwen sy een Babel**, een **Verwer-**

Verwerringe onder malkanderen: en den Opbouw van **Christi Coninckrijck** wozt so doende/ niet bevoordert / maer **Verfupmt / Verwaerlooft / jae Veracht**: en soude (so het de Heere niet en comt te Versien) wel haest mooghen / en moeten gestaecht worden. Want dat de Eene Bour, dat breeckt de Ander; en 't geen de Eene opneemt, en voor Goet keurt, dat wort van de Ander afgekeurt.

Wijders / gelijk de Bouplieden der Gemeynen niet eens en zijn onder den **Anderen** / in het Bouwen; **So maechen sp oock / dat de Ooverheeden, den welken het ophaelen van den Wy-Muer ronsom het Gebou beboolen is / te saemen Twitsich en Oneenich** zijn in het Bescermen. 't Gheen de Eene Vorst Bescermt, dat vervolgt de Ander: 't geen de Eene aenhaelt, dat Verjaegt, en Verbant de Ander: 't gheen de Eene hout een Zeeghen in sijn Lant te zijn, dat weert de Ander van sijn Luyden, als waere het oover en onder deselve een Vloeck, een Grouwel, een Afgrijfinghe. Ende daer upt sprupten oock onder de Christen Princen **Rijdscheeden / Afgangsticheeden / Verbitteringen / Vervolgingen / Oozlooghen / Verbanningen / Verwoestingen** / waer dooz het Eene Christen Volck het Ander tot een Duyvel is: waer dooz de Gemeynscap der Heyligen onder hun **Verroechelooft**; de Liefde, het **Oper-Cleet der Christenen / ghesceurt**; den Loop des Evangeliums **ghesupt**; den Name Gods **ghelastert**; den Luyster van den Christelijcken Gods-dienst **Verdooft**; het Rijke Christi **afghebroocken**; en het Rijke des Duyvels, ende des Antichrists **gebout wozt**.

Daer uyt ontfaect Oneenicheyt onder den Ooverheeden.

Eenicheydt, Eendrachticheydt **Isser van nooden onder Gods Volck / om te bevozderen den Opbouw van Christi Coninckrijck**. *Ephraim moet tot dien cynde Bevreedigen ende Vereenigen met Iuda*. Want daer en is niets so scaedelijck in de **Ghemeynte**; oock so **ergerlijck en aenstootelijck booz** allen bupten de **Ghemeynte / als Twitt, Tweedracht, Vyantscap, Gekijff, Scuringe, en Verdeyltheyt**, welke alle Wercken des Vleesches zijn, Gal: 5, vers 20. **Wiers Isser dat de menschen meer afhout van de Kercke / en uptdrijft bupten de Kercke / als het breecken der Eenicheyt, 't welck dooz Scuringhe gheschiet**. De Geessel Christi, zijnde van **Touwkens ghemaecht / dreef alle Ergernissen upt den Tempel / Joh: 2, vers 15**. **Maer de Scuringen drijven alle Stichtingen npt Gods Hups; en daer dooz / als door een Sweep, en Geessel, worden de menschen ghejaegt en gedzeeden bupten de Gemeynte**.

Oneenicheyt is ergerlijck, en Aenstootelijck, in en buyten Gods Kercke.

Alle die geene / welke als Ghetrouwe en Trechtscaepene Onderdaenen van Christi Coninckrijck / (booz de Comste van het welck sp daegelijcx bidden) soeken en bevozderen het beste van het selve / moeten aslegghen alle Nijdsicheyt en Boofheyt, 1 Petr: 2, vers 1: **Moeten** met alle Ootmoedicheyt, Sachtmoedicheyt, en Lanckmoedicheyt malkanderen verdraeghen in der Liefde; neerlich zijnde, om de Eenicheyt des Geestes te behouden, door den Bant des Vreedes: weetende dat sy Een Lichaem, ende Een Geest zijn: gheroepen tot Eene Hoop; hebbende Een Heere; Een Geloove; Een Doop, Een Godt en Vaeder, die daer is oover al, door al, ende in haer Allen, Eph: 4, vers 1, 2, 3, 4, 5, 6. **De gansche Christenheyt moet in Broederlijke Liefde / en Stantvastighe Begeerte zijn en blijven / tot malkanders Beste**. **Derre moet van deselve wesen Quaetwillicheyt, Grootsheyt, Hoohdraeventheyt, en alle Drijs om / Anderen verdozuckende / upt te stercken booven deselve**. **Want hier dooz wozt de Liefde verjaegt / de Eenicheyt gebroocken; en de Een den Ander bijtende, wozt den eenen Christen verteert en verdozven van den Ander**.

Strijt tegen Apofolische Vermaeninghen.

Godt de Vaeder, siende dat de **Boofsheyt der menschen vermeent schuldich** was in de **Geschaepene Eerste Weerelt**; en dat de Aerde vervult was met **Wreevel**;

Is Verdrietich voor Gods Zoonne.

sy eens /

sep eens / het Berouwt my dat ick den Menschē op de Aerde gemaect hebbe, ende het smert my aen mijn Herte, Gen: 6, vers 5, 6, 11. **Maer wanneer de Soone Godts nu siet / dat dooz Nijdsicheyt de Scuringe / Twistgiericheyt / Verbitteringe / en allerhande Wreebel bermeenichbuldigt is onder de Christenen, in de Tweede, en van hem hercaepene Weerelt; wanneer hy nu siet dat de gansche Christenheyt verbult is met Schandbel / met Ghelijf / en Allerhande Quaerwillicheyt van den Eenē teeghen den Anderen; wanneer hy hoozt / dat de Christenen geen Dinck met meerder Onvreede handelen, als het Evangeliums des Vreedes, Nergens in meer Liefdeloos zijn, als in de Tsaemen-twistingen oover haeren Gods-dienst, welckers volbrenginge de Liefde is; Soude hy dan niet claegende segghen moghen / Het berout my, dat ick, die in de Gestaltenisse Gods was, in Gedante ghevonden ben als een Menschē; die het Selfstandighe Woozt was / ben Bleesch gheworden; die Godt was / in den Bleesche ben gheopenbaert / en so swaerlijck lijdende in den Bleesche / Menschen Hercaepen, dat is Christenen ghemaect hebbe? Ende het smert my aen mijn Herte / wanneer ick sie, dat de Christenen, welcke na mijnen Naeme ghenoot zijn, welcke mijne Leer- Jongeren zijn, nu so Liefdeloos, Scur-sieck, Bitter, Onreckelijck, Ongefeggelijck, en allenthalven so Wreevelich bevonden worden teeghen malkanderen? Ick moet my haerer, hier oover, onder den Heydenen, en voor al onder den Joden die my gekruycigt hebben, scaemen; hoewel sy sich hieromme niet en scaemen voor my, noch voor elckanderen, nochte voor ymant.**

Sou ver-
soeyt wor-
den van
Paulus en
Barnabas.

Als Paulus ende Barnabas hoozden / dat de Joden / aenghedzeeben dooz enckele Wreebel en Nijdsicheyt, weder spraecken 't geene van hun ghesegt wtert / Lasterende het selve: so sepden wel gemelte Mannen Gods tot haer / Het was noodich dat het Woort Gods eerst tot u l. soude ghesproocken worden: doch naedemael ghy het selve Verfoort, en u selven des eeuwigen leevens niet weerdich oordeelt; siet, wy keeren ons tot de Heydenen, Acto: 13, vers 45, 46. Maer / indien dese Oenstaenich-ten Gods / en Betrouwe Getupgen Christi hoozden het Onnoodich, Wreevelich, en ergheelijck Ghelijf der Christenen onder den Anderen / over Gheloofs-saecten / Twistende / Sceldende / Lasterende / en Doemende elckanderen; soudē sy niet seggen / dat het Woort Gods, het Euangelium des Vreedes, hun / den eerst geroepen onder den Heydenen / wel is vercondigt gheworden; maer naedemael sy den Ebangelio niet weerdich wandelen / het Euangelium des Vreedes veranderen in een School-gekijf; de Evangelische Eenvoudicheyt Verduyfteren en Verwerren; en daer door de Cracht der Godsaelicheydt Verwaerloosen en verliesen; houdende voor de beste Belijders des Evangeliums, niet die het meest beleeven in Oprechticheyt, maer die meest en Heevighit daer van Twisten in Waenwijsicheyt; siet / so zijn sy weerdich dat de Heere haer sijn Ebangelium beneeme / den Candelaeer weere upt sijn plaetsē / en overbringe tot het Ooverblijffel, 't welck na de Verkielinghe der Genade is; op dat de Volheyt der Heydenen ingae / ende Laeste de Eerste worden.

Snooheyt,
en Wree-
vel, van
Scurlich-
rige Chri-
stenen.

Christus heeft het rouwe Crijchs-Volck, 't welck Christum crupcighde / sich ontsien te sceuren sijnen Rook / welcke van booven af geheelijck gheweeven, ende sonder Naet was, Lootende wiens deselve wesen sou / Joh: 19, vers 23, 24. Maer nu ontsien sich niet de Christenen, welcke hy lijdende aen het Crucpe verlost heeft / te sceuren sijn Geestelijcke Lichaem, dat is sijn Gemeente; maer sichten en Ruc-ken het selve van een ander. Sy maecten Scuringen sonder Nut of Noot; de gemaecte Vergrootense; Niemant pooght deselve te heelen; en die 't selye te doen onderneemen wil, wort gescolden voor een Scur-maecker, en Beroerder: En de ghewonde Christenbeyt stelt sich aen als een Cranche / die alle Geneef-middelen Veracht /

Veracht / ende niet en wil gheholpen zijn. So groot is sommigher Christenen Sceursuchtige Baldaedicheyt, datse door geen Broeders erkennen willen veelen / welke Christus hout door de Sijne. Datse haer selven uytgeevende voor kinderen Gods, doch voor Broederen niet en willen achten sodaenighe, die de Heere voor sijne Kinderen acht. Sy willen gheen Gemeynscap houden met sommighen, welke doch, door het Gheloove Ghemeynscap hebben met den Vaeder, ende sijnen Soone Christo. Sy toonen haer op de Aerde afkeerich van sommighen, welke doch in den Hemel Verkeeren sullen in der eeuwicheyt. Sy willen Bannen buyten Gods Huys, dat is de Gemeynthe, die doch woonen sullen in het Huys haeres Vaeders, in het welke veele Wooningen zijn. Sy willen verscopt, en onweerdichlijk ghefooten hebben van den Taefel des H: Avontmaels; die doch in het Coninckrijcke Gods, in de groote Bruyloft des Lams, met alle uytvercoorene, aensitten sullen met Abraham, Isaac, ende Jacob. Sy willen buyten het Coninckrijcke der Genaden gheslooten hebben Veelen, welke doch eeuwichlijk leeven sullen in het Coninckrijk van Gods Heerlijckheyt. **O beclaeghelijcke Saecche / waer door Godt vertoont / de Enghelen bedooft / en veele menschen geergert worden.**

Wie isser in de Christen Weerelt Rechtscaepen in Godt geleert / en Godtfruchtich / die niet geerne sien sou de Incomst van de Volheyt der Blinde Heydenen; de Roeghe der Verstockte Joden; den vorderen Uytganck van Gods Volck uyt het Paepsche Babel; en de Bekeerlinge van soo veel Christen Duyssenden Menschen / die noch van de Waerheyt / en Weegen des Heeren afwaelen? En pimmers / daer en is, neevens de Vercondinghe des H. Evangeliums, geen beeter off bequaemer Middel tot desen allen, als de Bevreedinge der gefceurde Christenheyt, en Vereeniginge desselvs onder, ende in haeren Hoofde, en Heere Jesu Christo. Want / gelijck Godt / door de Vereeniginge van de Twaelff Stammen der Kinderen Israels, bezoovert heeft het Coninckrijck sijnnes Ghesalfden onder den Joden; ende door de Eenicheydt der geloobigen onder malkanderen / Gebout en Vergroot heeft de Eerste Christelijcke Kercke, onder den Heydenen: Soo wil / en sal hy oock noch / eeben door dit Middel / het selve doen in Coecoomende. Dyt den Joden moet noch maer versaelmt worden het Ooverblijffel, dat na de Verkiefsinge der Genade is. Ende tot sulx wil Godt gebuycken den Yever der Heydenen in het Geloove, om daer door den Joden op te werken tot Jalourshepdt / en Ernst / om nae Christum te byaengen / en sich te bekeeren tot denselven / Rom: 11, vers 5, 11. De Volheyt der Heydenen, haer Gros / haer vol Betal / ingegaen zijnde in de Scaeps-hope van dien Eerts-Herder, en grooten Toesfender der Scaepen; en der selver Eendrachticheyt in het Geloove, en Eenicheyt in Christo, sal Wenlepdinge geeben / dat geheel Israel sal Saelich worden, aengelocht zijnde tot het Geloove in den Messiam / door de Eendrachticheyt der Heydenen / welke hem aengendoomen hebben / Rom: 11, vers 25, 26. Cozt om / Gelijck Godt door de Vereeniginge der Twaelff Stammen, den weg gebaent heeft tot de Versaemlinge der Eerselingen onder den Heydenen, maechende daer door dat deselve vragden na den Wortel Hai, die tot een Baniere der Volckeren stont, Esa: 11, vers 10: So sal hy oock / in de Laetste Daegen / door de Eenicheyt der Heydenen in den Geloove, Wenlepdinge geeben tot de Bekeeringe van het Ooverblijffel der Joden, twelck na de Verkiefsinge der Genade sal bevonden worden ooverich te zijn. Gelijck eerst de Eenicheyt der Stammen Israels, so sal nu noch de Eenicheydt der Christenen dienstich zijn / tot Dpsetting en Dapssetting van Christi Coninckrijck.

Om de Bevreedinge en Vereeniginge van Gods Volck / van Ephraim met Iuda, so nut en noodich zijnde tot Bezoovertinge van Christi Coninckrijck hier op der

Gefceurde Christenheyt moet vereenige.

Bekeerlinge van Joden en Heydenen sal daer door bevordert worden.

De Vereeniging
fal de Protesterende,
Gereformeerden
Christelijken
Kercken
feer wel
voegen.

**Werden / moet allenthalven ghebert en gearbept worden / en vooz al met Cruel-
daer nae getracht / dat de Protesterende, Evangelische, en alle die uyt het Roomsche Ba-
bel zijn uytgetraegen, Gereformeerde Ghemeeynten, alle onder den anderen Bevreedigen
en Vereenighen moogen; O! hoe wel soude dat hun boegen, welke Roemen
Kinderen te zijn van Godt den Daeder / die een Godt des Vreedes is, Rom: 15,
vers 33: die haer gheroepen heeft tot Vreede, 1 Cor: 7, vers 15. Hoe wel soude dit
passen den Onderdaenen Christ / die daer is den Vreede-Voet, Esa: 9, vers 5;
Vreede vercondigende by syn Blijde Incomst in de Weerelt / Luc: 2, vers 14; Vreede
de wenschende in zijn Afscript upt de Weerelt / Joh: 20, vers 19, 21; Vreede synen
Onderdaenen aenprijfende in de Weerelt / als hy septe Marc: 9, vers 50, Hebr Sont
in u selven, en Vreede onder malkanderen. Die wil / dat wy, soo veel in ons is, in
Vreede sullen leeven met alle menschen, Rom: 12, vers 18; soeckende dat tot Vreede,
en tot malkanders stichtinge dient, Rom: 14, vers 19; Willende dat de Gelovige sullen
eens gesint zijn, ende in Vreede leeven; met toefegginge / dat dan de Godt des Vree-
des soude met haer wesen, 2 Cor: 13, vers 11. Dan soude de Weerelt sten / dat sy deel
hebben aen den H: Geest, welckers Vrucht de Vreede is, Gal: 5, vers 22; en welckers
Genichept door den Bant van Vreede behouden wort, Eph: 4, vers 3. Dan soude
noch meer kenbaer / zijn en blijcken / dat de Protesterende, Evangelische, Gereformeerde
Christenen aenghedaen zijn met de Liefde / den Bant der Volmaecktheyt; ende de
Vreede Gods soude Heerschen in haere Herten, tot welcken sy geroepen zijn, in een
Lichaem, Coloss: 3, vers 14, 15. Sy souden / achterbolghens de Vermaeninghe /
1 Thessal: 5, vers 13, 14, Vreedsaem zijn onder malkanderen; en doch de Ongeregelde
vermaenen, de Cleylmoedige vertroosten, de Swacke ondersteunen, en Lanckmoed-
dich zijn teegen allen.**

Ergernis,
en Aen-
stoot daer
door
wech-nee-
men.

**Oock soude daer dooz wech ghenoomen worden alle Aenstoot van Ergernissen,
welck noch ten Hupdigen daege / upt de Twisten der selber opgebat worden van
sommigen / tot haerer meerder Verhardinghe. Baronius verhaelt op het Jaer Chri-
sti 146, Wanneer de Ketterijen van Valentinus, van de Ophiten, de Cajanen, Sethianen,
van Marcion, van Apelles, den Leerlingh van Marcion, en sommige andere meer / op-
gecomen waeren int Jaer Christi 146, en wepntich daer te voozen; Soo hebben de
Hepdenen oorzaeck daer upt genomen / om den Christelijcken Godsdienst te bloec-
ken ende te scelden; seggende dat der Christenen Godsdienst geensins aen een hong,
nadien de Belijders van dien so seer verscillen van den anderen. Ende den Epicurist
Celsus, zijnde een groot Dpant der Christenen / sepd aldus; Na dat de Christenen
Aenhangh; de een den anderen tegenspreckende, onder een grooten Hoop van men-
schen; verscillende van hun selven, en versceyden zijnde van Anderen. Daer is onder
haer niets meer ooverich, teegen sy gemeen hebben, als den Naem; en het is Schaemts-
halven, dat sy dien gemeynen Naem noch behouden hebben; en voorts al de rest zijn
Vonden, en Insettingen van dese, ofte van geene. Stet / dus sprecken de Joden, de
Vry-Geesten, de Swijnen uyt het Cot van Epicurus, en allerhande weereltsche men-
schen / wanneer sy ten hupdigen daege sten de veelerhande Sceuringen onder de
Gemeenten; waer dooz sy van Quaet / Erger / en Bspotters, en verstockte Ver-
ackters worden van den Heyligen Christelijcken Godsdienst.**

Jesuïten
sijnen de
haere in
dwaelingē,
door de
Warrerijē
der Gere-
formeerde.

**Vreede soudē de Jesuïten, en andere Slaeven van den Roomschen Dry-Croonen-
Draegende Antichrist, de Warrerijen / Sceuringen / en Verdeeltheeden der Proteste-
rende, Evangelische, Gereformeerde Christenen onder den anderen / niet meer connen
bypzengen / om den slechten en Ecnboudigen daer dooz te berleypden / ende te sijn-
ven in haere dwaelingen: maer de gansche Weerelt soude oock daer aen beken-
nen /**

nen/ dat sy Christi Discipulen zijn, so sy Liefde hadden onder malkanderen, Joh: 13, vers 35. ende te bergheefs soude daer teeghens wesen alle het gheclap en gesnap / alle het gehess en gebaff/ der geener die onse Branden en Verdzuokers zijn.

Dooz die gewenschte Vereeniginge sou alle bzeese benoomen worden den Godtfruchtigen / welke daegelijcx suchten oover de Twisten en Oneenscheeden der Protesterende, Evangelische, Gereformeerde Christenen; en grootelijcx beducht zijn / dat deselve malkanderen bijtende, vereetende, quellende, en leet aendoende, oock in het laetste van malkanderen sullen verteert worden. 'twelch seckerlijcken sal geschieden/ wanneer dooz hoderer' Tsaemen-twistingen de Waerheyt verloozen / het Ghe-loohe gekrencht/ de Bzeede der Kercken heroert/ de gemepne Kuste verstoort/ alle Welstant verbroochen/ en epndelijcx de Kercken selsf souden worden uptgeroep/ Gal: 5, vers 15. staende te bzeesen / dat Godt den Kandelaer beneemen sal dien Christenen, welke haere Eerste Liefde Verlaeten hebben, Apoc: 2, vers 4, 5.

Bevreedigde en Vereenigde sich eens de teegen den Antichrist Protesterende Christenheyt, **O! wat een lief en aengenaem Spou-spel soude dat sijn dooz Godt den Daeder / dooz den Soone/ ende den H: Geest; mitsgaeders dooz den Engelen/ welke dooz haeren Chzoon staen. sp souden uptroepen/ Siet hoe goet, en hoe lieflijck is het, dat Broeders oock te saemen woonen, Psal: 133, vers 1. Want het staet schoon voor Godt en Menschen, dat Eendracht onder den Broederen, en Vrientscap onder den Naesten is, Syrach: 25, vers 1, 2.**

Daerenteeghen / wat soude dat een Hert-zeer, een Cnaeg-Worm, een Diep en Innich verdriet zijn voor den Duyvelen, en alle onreypne Geesten/ welke Jupchen en scaeteren daermen Twist / en Scurt; en treuren / daermen Bzeedfaem is. Zynde eeben als den Scarabeu, welke (volghens het ghetupchents van Aristoteles Lib: de Mirabil: oock van Clemens Alexandrinus Lib: 2. Padag:) dooz de lucht van Roosen sterft. Oock zynde den Wouwen ghelijck / welke dooz liefelijche Reuckwercken gedoor/ en dooz stinckende Crengen geboet worden.

Wie isser oock so blind en bot/welche niet en Slet en Merckt/ dat onnoodige, en doch Scur-maekende 'Tsaemertwistinghen, zijn het Oncruyt onder de Tarwe, 'twelch den Dpandt der menschen / terwyle sp stiepen/ onder het Goede Zaet in den Acker ghezaept heeft & datse zijn die Doornen, welke, opge wassen zijnde, het goede Zaet verslicken, Matth: 13, vers 7, 24, 25 ?

Door Scuren cruyt de Slange in den Hoff; de Vos in den Wijn-bergh; de Wolff in de Scaeps-koy; het Wilde Swijn in den Thuy; de Vyant in Stercken, en in Steeden. Dooz Scuringen cruyt die Oude Slange, dat is den Dupbel / in den Hoff des Bupdegoms/ dat is / in de Gemepnte / Cant: 4, vers 1. en 6, vers 2. Allerhande Kettens en Dwaelgeesten sluppen daer dooz in dien Wijngaert, welke op eenen vetten Heuvel leyt, Esa: 5, vers 1; zijnde die Cleyne Vossen die de Wijngaerden verderven, Cant: 2, vers 15. De balsche Leeraers/ zijnde grijpende Wolven in Scaeps-vachten, Matth: 7, vers 15; Swaere Wolven, die de Cudde niet verscoonen, Actor: 20, vers 29; dzingen dooz dese Scuringen in de Gemepnte/ welke de Scaeps-hop van dien grooten en getrouwen Herder is/ grijpende en verskrojende de Scaepen, Joh: 10, vers 12, 16. De Verdvolgers/ en wzeede Verdzuokers der Gemepnte/ zynde eeben als Wilde Swijnen uyt den Woude, bzeeken in dooz dese Scuringen/ welke als Keeten/ Spleeten / jae als Bzessen in een doozgemijnde Duyp zijn/ en wroeten om, en uyt, het geen de Heere geplant had, Psal: 80, vers 13, 14. Dooz de Scuringen comt de Dupbel / die de Vyant is, Matth: 13, vers 39, ende eeben als de Crjchs-knechten des Conlucx Nebucadnezars bzaechen dooz de Mueren van Jerusalem/ en bflen in de Stadt / Plonderende / Brandende/ en Vernietelende

Vereeniginge der Gereformeerden sou den Vromen vrees beneemen van verderff.

Soude aengenaem wesen aen de H: Dryvaldicheyt.

Verdrietich voor de Duyvelen.

Onnödige twistingen zijn het Oncruyt onder de Tarwe.

Duyvel, en Kettens, en Vervolgers, cruypen door Scuringen in Gods Kerck.

lende den Tempel / het Hoff des Coninx / ende alle Hupfen der Grooten / 2 Reg: 25, vers 4, 9, & c; soo bzecht de Dupbel dooz de Scuringen, en valt in de Heylige Stadt, in de Heylige Gemeynthe, Apoc: 11, vers 2, neemt deselve in / Beroert / Derwert / Derwoest Staet en Kerck / en verniet alles wat daer inne is.

Vereeni-
ging der
Gerefor-
meerde
Christen-
heyd sou
bevorderē
de Godt-
saelicheyt.
Onnutte
Twist-
vraegen, en
Verscillen,
soudē daer
door ge-
weert
worden.

Geschiede eens die nu meer-gemelte Vereeniginge, het is naeuwer te begripen / met een Tonghe upt te sprecken / off met een Penne te beschrijven / hoe seer de Eenvoudicheyd des Evangeliums, de Cracht der Godtsaelicheyt, en Werkinge van het Leeven des Geestes, in den Kinderen Gods / daer dooz soude Verheerlijcht / Gebozert / ende Versterkt worden.

Derre souden vercooven blijven alle sodaentge Verscillen, welke meer Twist-
Vraegen voortbrengen, als Stichtinge Gods, die in het Gelove is. Men soude alleen
beoogen het Eynde des Gebots, welke is Liefde uyt een reyn Herte, en uyt een
goede Conscientie, en onghaveynst Geloove; van dewelcke sommige afgewecken
zijnde, hebben haer gewonnen, tot Ydelspreeking; willende Leeraers der Wet zijn;
niet verstaende noch wat sy segghen, noch wat sy bevestighen, 1 Tim: 1, vers 4, 5, 6, 7.
Alle souden sy / achtervolghens het Apostolisch Boozscrift / 2 Tim: 2, vers 22, 23,
Jaegen na Rechtveerdicheyt, Ghelove, Liefde, met den gheen die den Heere aen-
roepen uyt een Reyn Herte, verworpene de Vraeghen, welke Dwaes, en sonder
Leeringe zijn; weetende datse Twistinghen voortbrengen. Ende de Leere Gods
onnes Saelichmaeckers soude allenthalven verciert worden, Tit: 2, vers 10.

David Pa-
reus tracht
na dese
Vereeni-
ginghe der
Gerefor-
meerde
Christen-
heyd.

Om dese so noodge, betaemelijcke, stichtelijcke, en profijtelijcke Bevreadinge,
en Vereeniginge der Protesterende, Evangelische, Christelycke Gereformeerde Gemeynen
te bebozderen / is wel van sommigen deel ghepbert / maer wepnich tot noch ge-
bozert. Hoe seer heeft daerom ghewenscht / en gearbept dien Vreed-saemen, en
Recht in Godt geleerden David Pareus: Wat heeft hy niet al gedaen / om te beboz-
deren / dat de Kercken / dooz Scur-maekende T'flaementwisingen zijnde verdeylt,
te saemen wederom bevreediggen, en Vereenigen mochten? wel weetende / dat daer
dooz het Coninckrijcke Gods en sijns Ghelafden seer bebozert soude worden
onder den menschen? Hoe pebertich arbept om de selve den Hoogh-gheleerden
Franciscus Junius, in sijn Eirenico de Pace Ecclesiae Cathol: Esc.

Den Graef
Oxenstern
spreeckt
daer van

Teegenwoozdich seijnen sommige dit Grootte Werk te her batten / achtende tot
bezozderinge van sulcx booz al dienstich / dat (ghelijck eens den Sweedschen Graeff
Oxenstern sey) twee Calvinische Mouwen, aen Luthers Rock gheset worden. Der-
scepdenhept van Derwe en Stucken / sou in het toestellen van dien Rock ghe-
bzupcht mogen worden; doch alles sou so Net en Effen moeten zijn gheweeden /
en in een ghezept / dat daer in geen Scur en bleeff, noch Naet en bleeck. Het Cleet
der Gemeynthe is Veel-Verwich, en van Versceyden Stucken, Psal: 45, vers 14, 15,
eeben als den Rock van Joseph was / Gen: 37, vers 3; en in dat Cleet tan en mach
wel Versceydenheyt zijn; echier geen Scur, geen Lap, geen Stop, off Naet, mach
in de Gemeynthe sels gebonden worden.

Dese Ver-
eeniginh
seint on-
mooge-
lijck by dē
menschen.

Wat Mensche is wijs en verstandich genoch / om dit Grootte Werk te beginnen /
en geluchelijck te volvoeren? doch 't geen by ons menschen Onmoogelijck is / en
seint / is Mooghelijck by Godt. Die can het doen dooz Menschen; en sal het
doen dooz Middelen, wanneer het hem behaegelijck is. Hy die in Boozijden de
Twaelff Stammen der Kinderen Israels te saemen Bevreediggen en Vereenigt heeft; en
door der selver Bevreadinghe en Vereeniginge bevordert heeft de Bekeringe der
Heydenen, hoe seer oock i' selve dooz de Ooghen der Menschen onmooghelijck
scheen: die Godt sal noch epndelijck / om sijnes Naems wille / sich erbermen
oover de gescurede Christenbeyr, hy sal desselvs Wonden verbinden / Breucken ghe-
neesen /

Is mooge-
lijck by
Godt.

neesen / Scuringen heelen ; en daer dooz bevozderen het **Conſtrickſche ſijnez Gefalſden**. Hierom bidden wy den Heere daeghelijck / oock in onſe openbaere **Gebeden** dooz de **Gemepte / wanneer wy van Godt verſoeken** / dat hy genaedichlijck bekeeren wil alle die gheenen , die noch van ſijne Waerheyt afdwaelen ; op dat wy hem alle te ſaemen eendrachtelijck dienen moogen , in waerachtige Heylicheyt ende Gerechtigheyt.

Wy bidden om Vereeniginghe.

Ende dit is oock mijn Hertgrondige Wensche en Beede , dat de **Bouwers van alle de Proteſterende , Euangelische , Chriſtelijke Gereformeerde Ghemeynten** , eens moogen gefint worden onder malkanderen ; niet trachten na de Hooge dingen , maer haer voegen tot de Neederige ; niet Wijs zijnde by haer ſelven , Rom: 12, vers 16. **Datſe eens zijnde in de voornaemſte Hooft- Stucken der Chriſtelijcke Leere , oock dooz Liefde in eenicheyt van Gemoederē en Geneegenſheeden verbonden mogen worden onder en aen malkanderen**. **Beede dat de Gemeynten ſelfs , en alle Leedemaeren in deſelve** / niet Ooverwijs zijn , booven het geene men behoord Wijs te zijn ; maer datſe Wijs ſijn tot Maericheyt , gelijk als Godt eenen yegelijcken de Maete des Geloofs gedeelt heeft , Rom: 12, vers 3. **Datſe eens gefint zijn onder malkanderen na Chriſtum Jeſum** , op datſe eendrachtelijck met eenen Monde verheerlijcken moogen den Godt , en Vaeder onſes Heeren Jeſu Chriſti , Rom: 15, vers 5. **Dat alle Gelobighen in de Proteſterende Evangelische , Gereformeerde Weerels het ſelve ſprecken** , onder haer geen Scuringhen zijn , maer te ſaemen ghevoeght , in eenen ſelven Sin , ende in een ſelve Gevoelen , 1 Cor. 1, vers 10. zijnde eens Gheſint , hebbende deſelve Liefde , van een gemoet , en van een gevoelen zijnde , Philip: 2, vers 2. **Dat Ephraim Vereenighe met Juda**.

Wensche om deſelve onder den Leerearen.

Oock wensche en bidde ick / neevens alle Dzeedſebende / Godtbzuchtighe / en recht in Godt Geleerde Hertten / dat de Beſcermers van den **Proteſterenden , Evangelischen , Gereformeerden Godsdienſt , welke zijn alle Coningen / Dozſten / Princen / Staten / en Standen / Belydeniſſe doende van deſelve ; alle haere Macht daer heenen aentwenden moghen** / dat haere Onderdaenen met een Hert en Ziele , met een Mont en Tonghe , den Naem des Alderhoochſten Gods , door Jeſum Chriſtum , heyligen ; ende **met eene eenpaerige Scouder** den Heere dienen moogen , Zeph: 3, vers 9. **Datſe / eeven als de Laſt-dzaegers ghelijckelijck haere Scouderen ſetten onder den Laſt / alſo te ſaemen / en met alle Man / haere Hertten ſetten moogen onder dat lieffelijcke Jock** , ende dien lichten Laſt des Gefalſden , Matth: 11, vers 30: **Ende haere Scouderen en Ruggen gelijkelijck aenſetten teegen den Antichriſt** , en dat onverdraegelijcke Jock deſſelfs , welch is de Dwanck van Gewiſſe , dooz die **Dzeede / en nopt genoegh Verbloechte Inquiſitie** , miſſgaeders teegens alle ſo openbaere **Opanden / als hepmelijcke Laegen-leggers van den Waeren , Chriſtelijcken , Gereformeerden Godsdienſt**.

Wensche om deſelve onder alle Princen en Staten der Gereformeerde Chriſtenheit.

Her Volck Gods in **Engelant** ; hout ſich ſelven / booven alle andere / **dooz Godt verplicht / en Verbonden / om de meer-gemelte Bevreedinge , en Vereeniginghe van alle Proteſterende , Evangelische , Gereformeerde Kercken te bevorderen , en waere mogelijck / te weeg te brenghen**. **Haeres erachtens / hebben ſp haer ſelven daer toe verſuldicht / inden Laere 1641** , wanneer ſp in een **Gefcriſt / aenlangende den Staet des Conſtrickrijchs / en doemaels van het Parlamenti openbaerlijck uptgegeeben / aldus ſeggen** /

Engelant heeft , en hout ſich verplicht , tot bevordering van deſe Vereeniginghe.

Wy willen arbeijden , door alle Middelen van Vruſtſcap , de **Uytheemſche Kercken te Vereenighen neevens ons** , in deſelve ſaecke ; ende der ſelver **Vryheyt , Verſeekertheyt , en Voorſpoet te bevorderen** : daer toe **Verbonden zijnde door Liefde tot haer , en Inſicht tot ons eyghen Welvaert**. Want hier door ſal onſe **eyghene**

Blijckt uyt des Parlaments ſcriſt , int Jaer 1641.

eyghene kracht vermeerdt worden; ende door een t'saementelijcke t'samen-
spanninghe tot een en het selve ghemeyn eynde, sullen wy voort setten het Best
van het gansche Lichaem *der Protestanten.*

Uyt haer
Nationael
Covenant,
int Jaer
1643.

**Maede segghen sp haer selven daer toe Verplicht te hebben / In dat Nationael
Covenant, of Verbont van de Dry Coninckrijcken Engelant, Scotlant, ende Yrlant,
ghemaect in den laere 1643; ende in de teegenwoordicheyt Gods Beswooren van
alle Grooten, Baronnen, Ridders, Eedelen, Ooverheeden, Prædicanten, en t'saemen-
telijcke Volck in deselve; upt cracht van 't welcke sp ghehouden zijn de Saecten
also te belepen/**

Dat, achtervolghens haer Exempel, oock andere Kercken *in de Gereformeerde
Weerelt*, welcke noch suchten onder het Jock van den Roomschen Antichrist,
of van desselfs Slaeven Jammerlijcken geplaegt worden; mogen goeden Moet
grijpen, en met haer treden in het ghemaecte Heylige Verbont; of, in tijts,
een diergelijck oprichten onder hun selven: ende dat ter eeren Gods, uytbrey-
dinghe van Christi Coninckrijk; en tot Welvaert en Gherustheyte van alle Co-
ninckrijcken, Prinsdommen, en Republijcken, welcke van den Naeme Christi
Belijdenisse doen.

Uyt des
Parlamets
Verclae-
ring, int
Jaer 1653.

**Wijders Betuyghen sp haer selven / ten eynde als boozen / te hebben Verbont-
den / dooz de Verclaeringe van hun laetst Parlement, inden laere 1653, gedaen booz
Alle het Volck des Heeren / 't welck so wel onder de Dastuyprighe Volckeren/
als haer selven is. In welke Verclaeringhe de Parlaments-Heeren, onder ande-
ren / dit oock bidden en wenschen/**

Dat Godt, door sijnen Geest, haere Herten sulcx Vereenighen wil tot hem selfs,
dat sy in de Magt en Geest sijnes Soons Jesu, alle mochten Een zijn onder hun
selven, en met alle het Volck Gods, welcke Leeden zijn des Lichaems Christi.
**Maede / dat Godt haer maecken wil bequaeme Wercktruygen in sijne hant, tot
Claerder en Rechter vercondinghe van Christi ghezeegent Euangelium; tot
Dienst van desselfs Coninckrijk; en Bevorderinghe van het selve in de Herten
der Menschen. Ende sp Betuyghen oock / alle haer doen daer heenen te stre-
cken, dat alle het Volck Gods hebben mach Een Lip, Een Hert, Een Ghesint-
heydt, en Een Scouder, om den Heere te bidden, en te dienen. Dat de Nijdis-
heydt van Iudâ ende Ephraim mach wech ghenoomen worden; datse Een mogen
zijn, in de selfde Scaeps Koy, onder Eenen Herder.**

Engelsche
hebben
grootever-
andering
gemaect,
daerom, in
Staet en
Kerck.

**Indien die van Engelant alles hebben ter hant ghenoomen 't gheene van haer
ghedaen is / upt Inzicht als voozghewent: Hebben sp tot berepck van sulcx
so groote Veranderinghen ghemaect beyde in Staet en Kercke, onder hun selven:
Hebben sp tot dien eynde haer ghestelt in het Oogh van de gansche Weerelt; Zijne
daerom ingeslaegen eenen besonderen Wech, van welcken andere (gelijck sp seggen)
geen kennisse en hadden, cantende haer selven teegen de Weerelt, teeghen den An-
tichrist, jae teegen haere Broederen selve: Hebben sp / tot Bebozderingh van de Be-
vreeidinge ende Vereeniginghe der Protestende, Evangelische, Gereformeerde Kercken, **Wrede
en Verbintenis gemaect met het Christelijcke, Gereformeerde, Vrije Nederlandt,
hernieuwende met het selve haere eerste Liefde: So sal die Getrouwe Getuyge
Christus, welcke wandelt midden onder de Seeven Candelaeren, die onse Wercken
weet, hebbende Ooghen als Vyer-vlammen, met welke hy de Herten en Nieren
doorgront, haer geeben dat Betuyghenis / dat sy (gelijck die van Ephesus) Ver-
draegen hebben, datse gedult hebben, datse om sijns Naems wille gearbeyt hebben,
ende niet en zijn moede geworden, Apocal: 1, vers 3, en 2, vers 3.****

Achten
noodich

**As het so / ghelijck sp voozgheeben in haere Vier Reedenen, waerom de Protestanten
van**

van de Republyck in Engeland van noode hebben een Religieuse Correspondentie, met de Vytbeemsche Protestantse Kercken; So willen wy aen het Engelsche Volck die Geregeben / dat Godt aen haer ghegeven heeft een Baniere, om sijn Waerheyt wille / welke sy Ontrolt en opgeworpen hebben, om / naemelyck / alle Protestingende, Evangelische, Geresormeerde Kercken te vergaederen / onder en tot deselve; van Hoedaenich een Baniere gesprooken wort Psal: 60, vers 6.

Hebben sy / ten eynde als booven / oytgegeeben haer Irenicum, waer in sy bzaeghen / door wat Weegen en Middelen, de Vreede tusschen de Evangelische Kercken soude connen gesocht, ende geversticht worden? met versoek, om daer op te hebben het goetvinden van alle Godtvruchtige, en in Godt-ghelerde Mannen. So willen wy bekennen / datse in desen gedaen hebben / achtervolghens het Loslijck Boozschrift van Hiskia, Coninck van Juda, welke Bzieden screef aen Ephraim en Manasse, welke ten tijden van Ieroboam afgeballen waeren van den Hopse Dabids / ende van den Waeren Godsdiens; noodigende deselve tot een Bevreedinghe onder den Anderen, en een Vereeniging met Judá, inden Ouden Waeren Godsdiens, 2 Chron: 30, vers 1, &c.

Ondertusschen connen wy het Engelsch Volck hier van Verseecken / dat de Groot-Moog: Heeren Staten van Holland ende West-Vrieland, in alle haere Handelingen ontrent en met de Republyck van Engeland, oock het Oog ghehad hebben op de Behoudenis, ende Welstant van de Christelycke Geresormeerde Religie, so wel onder haer sellen, als in Engeland, ende aller weeghen. Blychende 't selve ghenoechsaem upt dien Brieff, welke van haere Eed: Groot-Moog: booznoemt / aen dien van het Parlement van Engeland / inden Jaere 1653, op den 18 Meeert, is afgeveerdigt ghemorden. In dewelcke sy aen het Parlement te ghemoete boeren / toe te sien dat de Religie, het Waerste en Dierste Pant onder ons beyden, dooz dien Dinnigen Oozloog Naemelijck / niet en mochte worden in gevaer gestelt.

Oock is dit secker en gewis, dat de Hoog-Moog: Heeren Staten Generael dese Vereenigde Nederlanden, de Bevreedinge / Vereeniging en Verbintnisse / met dien van Engeland geslooten / en aengegaen hebben / met een sterck Opsicht / ten eynde de Christelycke Geresormeerde Religie daer door aller weegen soude ghevordert ende gevesticht worden. Zijnde sulcx kenbaer upt de Uytclrijvinghe van dien Algemeenen, Vast, Danck, en Beede-Dagh over desen Vreede, door alle de Vereenigde Provintien, en der selver Steeden, Leeden, en Geassocieerde Lantscappen; waer inne sy den Inwoonderen van dien beveelen / oock onder anderen / Godt te bidden

Dat hy beyde dese Natien aenneemen wil tot Een Eerdeel; en de selve bevestigen tot een Heylich Volck; op dat sijne Weldaedicheyt en Liefde haer gheduerich behoude in de onderlinghe Christelijcke Liefde; haere Herten Vereenigende tot de Vreese sijnes Naems: Alles tot Bescherminghe, Voortsittinghe, ende Aenwas van het Waere Gheloove; op dat, daer door, sijnen H: Naem des te meer geeert, groot gemaecte, de Kercke sijnes Soons Jesu Christi aengebont; ende onser aller Zielen Zaelicheyt bevordert worde.

Mede is dit Claer en Kundich / dat de Bevreedinge, Vereeniging, en Verbintnisse tusschen Onse ende de Engelsche Republyck gemaecte / (hoewel in allen Deelen niet eeben seer sijnmaechelijck) allen allen Godtveresenden in den Lande aenghenaem is. Dermits sy daer in sien wat goets / ten besten vande Christelycke Geresormeerde Kercken, door de ganzsche Werelt.

Gaet dan boozt / gaet byz boozt Lieve Broeders in Engeland, en Beherrigt en Behoudert het Werk van Bevreedinge onder Gods Erf-deel. Dyzt boozt / dyzt boozt den Vreede tusschen Ephraim ende Juda; Soeckt den Vreede van Jerusalem: Geeft goet

haere Correspondenti mer alle Protestantse Uyttheimsche Kercken.

Vraegen na middelen, om Vreede tusschen de Evangelische Kercke te soecken, en te vestigen.

Holland heeft het Oogh op der Geresormeerde Christenheyt Welstant.

Oock de Staten Generael deeser Vereenigde Landen.

Vreede met Engeland aegenacem, om dat goet is voor de Geresormeerde Christenheyt.

Engelsche
aengepoort
tot bevoor-
dering van
de Veree-
niging der
Gereformeerde
Christen-
heyt.

Engelant
het Eerst
Christen
Coninck-
rijk in
Europã.

Joseph
vã Arima-
thea pra-
dicke Chri-
stum in
Engelant.

Oock Si-
mon Ca-
nananus.

Oock
Petrus en
Paulus.

Lucius
der Britan-
nen Co-
nine wort
Christen.

Willibro-
dus En-
gelsch-Sax
pradickte

ghehoor aen de *Oufste Boel* van die groote Hoere, ten sy alvoorens de Inquisiti, dat is het Moorden uwer Ooverheerschte Broederen, van deselve ghestaect en versaeckt is. **Zingt byz hart op de Vryhey**t van Gewisse, en Godsdiens Oeffeninge voor uwe Geloofs-Genooten in Spangien, Vranckrijk, en elders, **en zijt verseeckert / dat uwe Broederen, Buyren, Bont, ende Geloofs-Genooten in dese Landen, u Doornemen in deesen pijnen / en met haer Wenschen / Bidden / en Smeecten tot Godt / bebozderen na vermoogen.**

Het Werck van bewuste Bevrèdinge slechts te willen / slechts ter hant te neemen / schoon niet geluchte / of uytghewozocht / kan niet anders als voor u l. roemelijck, ende by uwen Meede-Broederen prijfelijck zijn.

Opruwens de Oude Verhael-Boecken, so is Engelant het Eerst en Oufste Christen Coninckrijk in Europã. Oock onder de Eerste / die den Gereformeerden Godsdiens (hoewel behoudens den Staet van Eerts-Bisscoppen, Bisscoppen, en andere Prælaten) aengenoomen hebben.

Volghens het verhael van Baronius, op het Iaer Christi 35, uyt een met de hant gheschreeven Historie / bewaert in de Vaticane, soude Joseph van Arimathea, Verdreeven zijnde uyt Jerusalem, en ter Zee wonderlijcken aengekomen tot Massilien in Vranckrijk, en van daer overgevaeren in Britannien, aldaer het Evangelium gepradickt hebbende, overleeden zijn.

Oock mercht by aen / op het Iaer 44, dat (na sommiger gheboelen) Simon Cananeus (dat is die toeghenaemt was Cananites, Zelotes, dat is pbenær / zijnde een van Christi 12 Apostolen / Matth: 10, vers 4; en Luc: 6, vers 15.) oock het Evangelium vercondigt heeft in Engelant.

Van Meteren Lib: 13, Beschryvende de Wetten en Politien van Engelant, Werhaelt / dat / na het segghen van Nicephorus, Sozomenus, en Theodoretus, de Apostolen Christi Petrus ende Paulus den ghecruyften Christum in Engelant ghepradickt hebben.

Thomas Stubbs, in Chronicã Pontificum Ecclesie Eboraci, verhaelt dat de Britones het Christen gheloof aenghenomen hebben, ten tijden van den Coninck Lucius, die een Soon was van Coylus. en zijn van den Paus Eleutherius, op verfoeck van ghemelten Lucius, Faganus en Damianus, Godvruchtige Mannen, afgesonden naer Engelant, int Jaer na Christi Geboozte 156: om namelijk aldaer te predicken het Evangelium des gecrupsten. Ioannes Brompton, sept in sijn Chronijck, eeven in den aanbanch / dat de Britones tot het Christen Geloove zijn bekeert geworden, int Jaer Christi 162, ten tijden van Lucius, Coninck van gansch Engelandt; welcke de Kerck van West-Munster allereerst gheslicht heeft. zijnde, om te pradicken, van den Paus Eleutherius afgesonden de Godvruchtige Leeraeren Faganus en Durvianus. Ende / na het seggen van Baronius, soude gemelte Lucius het Christen Geloove aenghenomen hebben / int Jaer Christi 183. voegende noch daer by uyt Tertullianus, (naemelijck Lib: 1. aduers: Gentes, Cap: 7, welke Tertullianus geschreeven heeft / volgens de reeckeninghe Bucholcers, int Jaer Christi 208) dese woorden / De Plaetsen der Britannen, welcke onwinbaer waerẽ voor de Romeynen, zijn onder Christi Coninckrijk gebracht geworden. Leest oock hier van by Ioullum, Tom: 2, in Anta pologiã contrã Hardingũ, pag: 25, 26.

Van Meteren, in de booben gemelte plaetsen / ghetuygt oock / dat de Christelijcke Religie allereerst van Engelant overgebracht is geworden tot in Borgondian, Schotland, Sweden, Frieslant, ende in dese Nederlanden.

De Magdeburgensen verhaelen Centur: 7, Cap: 10, dat Willibrodus, (zijnde afkomstich van de Engelsch-Saxen, en van den Paus Sergius ghemaect Aerts-Bisscop der Friesen, en der Batavieren,) door hulpe van Pipijn, sijn Bisscoppelijcken Stoel gheset heeft

heeft tot *Vytrecht*. Gestorven zijnde *int Jaer Christi 739*. Ende *Cont. 9, Cap. 10, verhaelen de gemelte* / dat *Ieron* zijnde een Ouderlingh, en Engelsinghman, overghecomen is in *Hollant*, en het Evangelium geprædickt heeft by *Noortwijck*, alwaer hy oock van de Tyrannen is gedoot geworden, ontrent het Jaer Christi 849.

Du wel aen / heeft Engeland dien Roem in de Christenheyt, dat het is het Eerste en Oufte Christen Coninckrijk; **Is** de Christelijcke Religie eerst van Engeland overgebracht meede in dese Neederlanden; **Is** oock Engeland van de Eerste geweest die den Gereformeerden Gods-dienst hebben aengenoomen: **ghelijck** dan al inden Jare 1382, de *Teere der Waldensen*, dooz *Wijcklijff in Engeland is gheleert gheworden / volghens verhael van Knighton, Lib. 5, de Eventibus Angliae*. Laet dan oock Engeland de Eerste zyn / die (Godt geebe het), mer **Drucht / de hant laet aen** dat gewenschte Werck van *Bevreedinge, en Vereeniging der Protesterende, Evangelische, Gereformeerde Kercken* met malkanderen. Ende dat **Groote Werck / dooz Godes Zeeghen / hebbende voltrocken / sal de ganse Weerelt niet alleen wel geboelen / en sprecken van dien van Engeland: Maer haere Geloofs-Genooten suilen haer die Eere geeben / datse gezeegende Werck-tuygen zijn gheweest in de hant Gods, tot verbreydinghe van Christi Coninckrijk; datse Voort-Setters, en Vast-Setters zyn van den Christelijcken Gereformeerden Godsdienst, in *Europâ*, en door de ganse Weerelt; Dat haere Republijck voeren mach den Naem van *Catholycke, en Aller-Christelijckste*; ghemerckt sp dooz dat Algemeyne Christelijck Geloove **allemeeft sal Gevert en Gearbejt hebben / in den Aenvanck, in den Voortganck, in de Voltrekkinge, en Vast-Stellinge van het selve**.**

Maer behalve dat de Bevreedinge, en Vereeniging der Protesterende, Evangelische, Gereformeerde Kercken, so Nut en Broodich is / om te bebozderen / en upt te huyden het Coninckrijck onses geliefden Heplants ende Saelichmaechers Jesu Christi: Soo sal oock noch daerenboven Gode Volck daer door sterck, en machtich worden gemaect, niet alleen om haere Gemeyne Vyanden te connen het Hooft bie'n; Nemaer oock Moedich, om deselve te durven aen grijpen; Vermoogende, om deselve te overwinnen; en Geweldich, om die te dwingen tot Onderdaenicheyt. **Dit blycht hier upt het Gherupchenisse van den Propheet Jesaia, in de booden verklaerde Woorden.** Want/wanneer Ephraim sou Bevreedigt en Vereenicht zyn met Judâ; wanneer de Nijt Ephraims soude gheweecten, ende de Teegen-partij, ters van Judâ uytgheroyt zyn; wanneer Ephraim Juda niet meer benijden; en Juda Ephraim niet meer benaauwen sou; dan souden de Twaelf Vereenigde Stammen den Philistinen teeghen het Westen of de scouder Vliegen; sy souden die van het Oosten berooven; aen Edom ende Moab souden sy de handen slaen; ende de Kinderen Ammons souden haer gehoorsaem zyn.

Wel waerachtich is het 'tgeene men seght in een Neerlants Spreeck-woort / Eendracht maect Macht; Maer Twist Verquist.

Dit is eeben 't selve dat Micipsa, Soon van Masinissa, Coninck van Numidien sey. Dese hebbende twee Soonen / *Atherbal* ende *Hiempsal*, en nebens deselve oock tot sijnen Zoone aengedoomen een *Reede / den Soon van sijn Broeder Mastanabal, genaemt Iugurtha; maeckende by Dierste Wil den selben / nebens sijn gemelte Kinderen / tot Erfgenaem van sijn Coninckrijck; heeft op sijn Sterff-bedde / in teegenwoordicheyt van sijnne Vyanden en Bekenden / tot de Erf- genaemen sijnnes Coninckrijcx gesproocken dese Eedenck-weerdighe woorden / volgens verhael van Sallustius, in Bello Iugurth.*

Equidem ego Regnum vobis irado firmum, si Boni eritis si mali, imbecillum. nam Con-

Christum
de Friesen,
en Batavien-
ren.

Jerô, Eng-
gelschman,
prædickt
by Noort-
wijck.

Engeland
behoort
oock nu de

Vereeni-
ging der
Gherefor-
meerde
Christen
Weerelt te
bevorderē.

Sulcx sal
haer roe-
melijck
zijn.

3. LEE-
RINGE.

De Vereen-
iging der
Proteste-
rende, Gere-
formeerde
Christe-
heyt, sal de
selve sterck
en bestan-
dich maec-
ken teegen
haere Vy-
anden.

Ephraim
verenight
met Juda,
was sterck
teegē Phi-
listinen, E-
dom, Mo-
ab, ende
Ammon.

Eendracht
maect
Macht.

Beve-
sticht van
Micipsa.

cordia res parva crescunt ; Discordia maxima dilabuntur.

Dat is/

Seecker, Ick laet u nae een Vast Coninckrijk, indien ghy Goet zijt : een Swack, indien ghy Quaet zijt. want door Eendracht worden Cleyne dinghen Groot; door Tweedracht vervallen de Aldergrootste.

Blijekt in
Naturlijc-
ke dinghen.

En waarlijk so is het/ dat Eendracht Macht maect, en cleyne dinghen daer door Groot en Machtig worden. **Wat vermoogen isser in** een Zantjen : en nochtans **veele der selver te saemen/ op en uptgetwoopen van de Zee/ Slipten/ Scrupten/ en dwingen die wilde en woeste Waeter-bloer.** Want het Zant is van Godt der Zee tot een Pacl gheselt, met eene eeuwige Infettinge, datse daer oover niet gaen en sal : en off schoon haere Golven sich beweegen, so en sullense doch niet vermoogen : offe schoon bruyfen, so sullense doch daer over niet gaen, Jerem:5, vers 22. **Hoe swack in sich selven is** een Biese ; en hoe teeder is een Riet, t'welck aen de Oevers en Stranden der Rivieren groept en doch/ **veele der selver te saemen zijnde/ breecken de cracht van het Waeter / weer-houden en temmen den Bloer sodayentich/ dat de Snelheyt van haeren Loop ghebzooken zijnde/ de gansche Waeter-Stroom onbemoogens is / om slaende teegens den Dych deselve aff te spoelen/ veel min te breecken.** **Op waeten pimmers alle wel hoe bzoos en cranck een Vlasjen, een Draetjen Hennip is t' en doch veele der selver in een gesponnen / gebzoep / en gheslaegen zijnde / maechen te saemen een so stercke Touw / daemen Brieschende Leeuwen, Dolle Stieren, Wilde Swijnen, en stercke Simpsons, daer meede binden / cozt houden / dwingen / en bleugelen can.** **Ja daer meede wort een Scip in Zee verseeckert / dat het / teeghens de crijtende Stozmtwinden / en Bypschende Waeter-Golven cabbelende / woestel ende oberwinner blijft.**

Wort ge-
tuigt van
Scilurus

Dat Eendracht Macht / en een Bolck teegen den Dpauden onderbreeckelijck en onwinbaet macht / heeft scilurus Coninck van Scytien seer aerdich in een Sinnebeelt afgemaelt. Dese Comick hebbende Tachtentich Soonen, en nu gheboelende dat de Doodt nae hy was / onbriet haer alle dooz sijn Bedde ; gheefse een Bondel Pijlen, met bebel datse dien breecken souden. doch niemant van hun sulcx vermoogende/so treckt hy selfs den eenen Pijl na den anderen uyt die Bondel, en breeckte alle met seer cleyne moeyte. **Ende/ na dit gedaene / spreckt hy syne Soonen aldus aen: Indien ghy-luyden Eendrachtich zijt, so sult ghy sterck blijven : maer indien ghy van den Anderen ghesceurt en gesceyden zijt, so sult ghy swack worden.** *Plutarchus in Apophtegma:*

Dock van
de Staten
Generael,
in haer
Waepen.

Unie af-
gebeelt in
7'saem
gestrickte
en niet ge-
knochte
pijen.

Vrywil-
licheyt der
Unie daer
door aen-
geweesen.

Eben dit selve gheeben oock de Staten der Vrije Vereenigde Neederlanden te berstaen / waaner sy in haer Waepen stellen een Bondel van Seeven Pijlen, zijnde met een Bantjen te saemen aen een ghesrickte ; met dit Omschryft/ Eendracht maecte Macht.

Doozwaer het is aenmerckens waerdich / dat onse Dooz-ouders de Vnie ; dat is de Vereeniginge en Verbintenisse der Seeven Provincien met en aen den anderen/ hebben uptgedrukt dooz een Bondel van Seeven Pijlen, niet zijnde dicht in een gheknoopt; off stijff met Coorden en Touwen geknelt, gekneevelt, en r'saem gebonden; maer alleen los met een Bantjen te saem gestrickt. **Bupten twijffel / hebben sy daer meede willen te verstaen gheeben haere Vrywillicheyt in Eenicheyt, waer dooz sy haer selven met en aen elck anderen Vereenicht en Verbonden hebben. Scaedelijck is in den Godsdienst des Gewissen-Dwang ; Beroerselijck is/ in den Burgerlijcken Staet/ een Uni-Drang.** Een los Strickjen van Goet-willige en Vry-willighe Liefde, bint daer meer en Vaster, als een dicken Knoop van Oover-drang. Goet en Vry-willicheydt bint de Vrije; maer Dwang de Slaeven. Vrije Landen binden sich Vrywillich aen den Anderen, en blijven Gebonden Vry, en Vry Gebonden. Door sodayentighe

sodaenige Unie maect de een den anderen geen Oorderdaen, off Dienstbaer; maer een Bontgenoot, en Helper.

Maerich / **jae onwinbaer** (met **Godt**) **sullen zijn dese Vereenigde Nederlanden**, **soo langhe sy te saemen als Vrywillichlijck Vereenight, en Verbonden blijven**, **Maer soo dien Bant / die de Seeven Pijlen te saemen hout / dooz Twist en Tweespalt / eenmael los en ontbonden woerde; so sullen sy malkanderen verbreecken; haeren Ghebuppen ten kroobe; en den Vpanden die verder zijn / ten Eegendom woerden.**

Niet min teeder als Sterck is het **Strickjen**, t'welck de **Seeven Pijlen** t' saemen bint. **Maer Halven moet het doozsichrich en sozchbuldig ghehaubelt en bewaert woerden.** Wie dat **Stricken** breeckt, off ontstrickt, die breeckt de **Unie**, en ontstrickt de Eenicheyt. **Maer wie dat Strick-Bantjen in het warre brengt, daer in Cnopen leydt, off selve al te stijff toehaelt, die breeckt lichtelijck het selve.** Die hier Binden wil, die Ontstrickt. Die hier Knoopen en Kneevelen wil, maect los, en ontbint; Die hier dwingen wil, perft de Ziel uyt de **Unie**, welke de Vryheydt en Vrywillicheydt der **Geuueerden** is.

Wie isser so onkundich in de Saacken van onsen Staet / die niet en weet dat de Vrees voor Dwang, en Sorg voor het behouden der Vryheydt, de Unie gemaeckt heeft? Wie isser dan oock so blint / die niet en siet / dat eeven dooz deselve Drees en Sorg, de ghemaectre / tot noch onderhoudene / en van Godt so seer gezeegende Unie, lichtelijck soude comen comen geschud en gebroochen te woerden? dan naemelijck / wanneer den eenen Bontghenoot den ander, een Strick en Vrees voor Dwangh, neevens Angst en Sorg om Vryheydt te verliefen, sels door de Unie soude op het lijff jaegen.

Is het wel te vermoeden / dat eenighe Wolcheren blijven sullen in een Staet die haer berout / en tegen de Bofft is / langer als het haer dienlich is / off sy gedwongen zijnde moeten? Stermen niet doozgaens / dat Droombertige Mannen / welke Moets en Craches genoeg hebben om haer selben te bescremen / haer te Meer stellen / wanneer het gheene sy lijdende, off haer te lijdende geverght wort, snooder off sodaenich is, als het geene sy vreesen? Soude nu de eene Bontgenoot den anderen Dwingen / om Berout te hebben van het Bontgenootscap: Sou de een den Anderen door de Unie doen lijdende, tgeen hy voor de Unie vreesde; het staet te beduchten / tgeene ick naen seggen durff.

Maer / o goede Godt! ghy die de Hertzen der Staten van dese Vereenigde Nederlanden allereerst Vereenicht en Verbonden hebt, in 't Jaer 1579; Die den Bant van dese Eenicheydt tot noch toe behouden en bewaert hebt; Die der tsaementelijcke Bontgenooten Raedslaegen, tot Herstellinge, en Bevekinghe van dese Waggelende Eenicheyt, onlancx so Goedichlijck ghezeegent hebt, in 't Jaer 1651; o Godt! en laet niet toe, dat dese Eenicheyt, door Misverstandende, door Misbruyck van onse Diergecochte Vryheydt, verfloort off verbroocken worde.

Seer gevaerlijck is een **Tweedrachtige Vryheydt**, want sy verandert, en barst licht uyt tot een **Eendrachtige Ongebondenheydt**. **Den President Jannin, afghesonden van dien grooten Henrick Coninck van Frankryck, om den Staten deser Landen met Raet en Daet by te staen / in die swaer Wichtige Handellinge met den Spaenschen / ober Vreede off Waepen-Scorssinge, inden Iaere 1608 en 1609 doozgeballen / heeft in syn Afscypt den Staten geraeden / Eendracht te houden onder den anderen, zijnde sulcx de Beste Borchtocht van haere Verseeckeringh. Oock dat sy Maerichlijck gebruycken souden die Groote Gaeve, en t' Gescenck der Vryheydt, dat de Vryheydt een Sorgelijck Pant is, en niet wel bekiert zijnde, eeven als een Sweert in de hant van een**

Needer-landen, so langh vereenigt, onwinbaer.

Teeder, en Sterck is de Unie-Strick.

't Unie-Strickjen moet niet werden in een Knoop off War gebracht.

Dwang, en Vrees voor Vryheytscaer, breeckt licht een Unie.

Gebet om de behoudenis der Unie.

Jannin, raet den Staten tot Eendracht.

Dol mensche. **Oock septe sy / dat het Out Grieecken-lant, 't welck in Rijkdom, Heerscappye, en Eere, voormaels boven anderen uytstack, door geen ander quaedt gevallen was, als door een ongebreydeldde, en onmaetige Vryheyt. Baudius int Derde Boeck van 't Bestant.**

Zeeuwen
aengemaect
tot een
bedaaerde
Eenicheyt
met haer
Bontge-
nooten.

Wanneer de Zeeuwen boozgaeden / liever te willen wijcken van de Unie met d'ander Provincien / als te lijden dat de Waepen-Scorssinge tusschen dese Landen ende den Coninck van Spangjen / teegens haeren wil en danck / soude gestooten worden ; soo hebben de Gefanten van Vranckrijk met alle Dijt ghearbeydt / om die Heet-gebaeckerde Zeeuwen te doen bedaaeren ; biddende en vermaenende deselve / dat sy doch door Oneenicheyt en Hertneckicheyt (waer door dikwils seer groote saecken verlooren gaen) niet en wilden verdueren, en vruchteloos maecken de goede en Heylsaeme Beraetslaegingen haerer Bontgenooten. **Oock hebben welgemelte Gefanten den Zeeuwen te gemoet gheboert / dat sy dit, als off het Godt van den Hemel gesproocken hadde, by haer selven wilden bedencken, dat het aen de Eendracht, en Unie der Provincien moet danck gheweeten worden, dat de Landen ghenooten een Volheyt van allerhande Voorspoet. Baudius, Ibidem.**

Gefanten
van Groot
Britannien
zaeden den
Staeten int
Gemeyn
tot Een-
dracht.

De Gefanten van Iacobus, Coninck van Groot Britannien, raedende den Zeeuwen, en den Staten der Landen in het ghemeyn / tot Eenicheydt / sepden onder anderen

De swaerste en gevaerlijckste Sieckten comen uyt de Sinkingen van het Hoofft, alwaer de Reeden en het Verstant gehuyfveft is. De Coninckrijcken, Vorstendommen, en Republijcken, zijn dan gevaerlijck Cranck, en hellen na haer verderff, wanneer de Hooge Bestieters van het Lant, aen welckers Sorge en Bescerminge s' Lants Welvaeren, en des Volx Vryheyt toevertrout is, twistich en oneenich zijn onder elckanderen. Daer is gheen snooder Pest in een Lant, als Inlantsche Tweedracht ; en voor al, wanneer deselve onder de Hoofden is. Veel meer Volckeren zijn door dese Pest vergaen, als door het uytterlijck geweld van Waepenen. **En wat verder in haere freedden / seggen sy / De Naem van Unie selfs behoort u l. te vermaenen, om alle Zaeden van Twist en Tweedracht ganschelijck uyt te royen, ende te verdelgen.**

Oordeel
van som-
mige over
de Needer-
landers.

Sommige hebben so geoordeelt van de Neederlanders, dat deselve geen geheele Vryheyt; noch geen gheheele Dienstbaerheyt verdraegen connen. doch dat deselve Nimmermeer, off seer swaerlijck, onder de gehoorfaemheyt van eenich uytheemisch Prince sullen comen, so lange sy met Eendrachtige Hertten het Gemeyne Best bevorderen ; en Eendracht behouden onder hun selven. Maer dat deselve seer licht souden werden ondergebracht, wanneer sy door eygen Boofheyt, Crygelheyt, en Inlantsche Muyterijen, stieten teeghen den anderen ; zijnde door een Tweedrachtige Vryheyt, Dertel, Wreevelich, en Baldaedich geworden.

Oock van
den Cardi-
nael Beni-
tivoglio.

Benitivoglio, Ghesant van den Paus Paulus de Vijfde, aen de Eerts-Hertoghen Albertus ende Isabella, spreekende in sijn Eerste Boeck, in het Tweede Deel, van dese Vereenigde Neederlanden / segt / dat de Vrees voor de Spaensche Waepenen de meest vast houdende Bant is van der selver Unie; en dat deselve, door Vreede, van die Vreese verloft zijnde, veellicht eenich Binnelants Quaedt onder haer sou comen te ontstaen, waer door de Unie soude gebroocken worden.

Deser Oor-
deelen
worden
weeder-
leyt.

Merckt eens hoe dat wijse / Verstandighe / en Staet-kundige Mannen oordeelen / dat alle onse Macht in Eendracht is. Weede hoe andere / welke niet de Sabinen droomen 'tgeene sy willen hebben, ons niet machtrichleuren / om een Volle Vryheyt te connen draegen, off gebruycken; zijnde haeres erachtens / de Vrees voor Spaensche Waepenen, en geweld van buyten / den Eenigen Dwingelant, die ons tot Eendracht dwinge. **Oock wy houden ons verseeckert / dat dese aen het Vrije Neerlants**

*lants Volck seer groot ongelijk doen. Want wat Keeden offer om te seggen / min om te gelooven / dat een Waere Vryheyt niet en soude connen gedraegen, of gebruyckt worden, van een Volck, twelck het Zeedich Lacedaemon niet en wijckt in Geschickte- heyt; noch Athenen in Wijfheyt; noch het Oude Romen in Cloeckmoedicheyt; noch eenich Christen Volck in Godtfruchticheyt; twelck vry gebooren; in Vryheyt op- gevoer; in Besit en Genot van Vryheyt geweest is, meer als 1800 Jaeren lang; en voor al, van de tijden aff van haeren Oversten *Claudius Civilis*; en voor Lieff-hebbers, en Oorsaccken van Vryheyt beroemt en verheeven zijn gheworden, door Vranckrijk ende Duytflant, Tacitus Lib. 4. Histor.*

Aengebooyen Daerderlants Treck / en Vryheyt Liefde, (die een Recht Batavier Behouden de Vnie, uyt een liefde tot Vryheyt, en Vaederlân.

nier bestest / als met het leeven) beooghende het gemeene Best des Volck / heeft gebaert de Unie der Provincien. Dese Dyst heeft de Unie opgeveecht / en tot noch toe onderhouden; Hoewel oock waer is / dat de Vrees voor de Spaensche Waepen daer toe gheholpen heeft. Ghemercht daer dooz der Batavieren vercoude boz- sten Ontfoucht en Onblamt zijn ghewozden / in ouden Heber en Craft / om te behouden haere van outs her afkomstige, Geerfde, en van den Voorvaederen overge- geevene Vryheyt. Ende hoewel de Vereenigde Nederlanden by wijlen bevonden woerden / in het een off ander te verscillen en oneenich / (twelck haer / met alle Coninckrijcken, Vorstendommen, en Republijcquen ghemeyn is) so hebben sy dit doch als Eppen / datse altoos zijn, en blijven eens, en eeven vierich, om ghesa- mentlijck, en met Alle Man, als Een Man, te Pluck-Hayren voor haere Vry- heyt.

Gaen der Bontgenooten Tsamen-Twistingen somtijts wat Hoog / en buypen Nauwer Verbinten- nis de vrucht van der Geuni- cerde Ver- scillen.

Besteck / de een niet willende wijcken / toegeeven / booz en aende Ander; te ber- gesche hoopen de Spaensche Raets. Heeren daer uyt een Uni-Braeck; en Geleegentheyt booz haeren Coninck om dooz List / off Waepenen / boozdeel te doen. Want daer en is geen crachtiger Middel, om alle Verschillen, en Inlantse Krackeelen onder haer te effenen, en Haestelijck te doen neederleggen in Minne en Wuntscap / als dat pmandt van buypen / en booz al Spangjen, slechts de minste Wyne toont / en sich eenichsins maer Kept off Aert / om dooz der Geunierde Verschillen / te willen weest / off sy is gheeyndicht met nauwer Vruentschap als te boozen was: en booz al dan / wanneer sy mercken / off haer inbeeldden / dat pmandt van buypen met haere Twistingen woude boozdeel doen / tot Paedeel van hun Vryheyt.

Heeft Hooch-achtingh van Macht-maekende Eendracht den Eliensen bewoo- Altaer onder den Eliensen, ter eeren van de Eendracht.

gen / om ter eeren van deselve een Altaer te bouwen / Pausan. Lib. 5. Eliac. Zijt verseckert / dat Vryheys-Sucht den Batavieren aendzjven sal / om te slachten / en op dien Altaer te offeren alle Eendracht-breeckende Wreevel / op dat Eendracht en Unie, waerlijck het Palladium van haeren Staet, ongeschonden / en gheheel onder hun behouden worde. Ende tot dien eynde / sullen alle Wyse en Verstandighe Lant-bewaerders (volgens den Raet van Plutarchus, in Praecept. Politic. versozgen dit upsteekende Goet / naemelijck / dat Eendracht en Onderlinge Vrientschap onder den Burgeren zy; en dat alle Twisten, Tweespalten, heymelijcke Haedyen, en Vyantscappen, uyt het midden der selver werden wech gedaen. De Hooghe Over- heeden sullen behertigen die Gulde Spraecke / die sy op haere Goude Munte ghe- slaegen hebben / naemelijck

Concordiâ res parvæ crescunt.
dat is /
Eendracht maect Macht.

Wanneer

Ephraims
Eendracht
en Veree-
ning met
Iuda,
maeckt
haermach-
tich tee-
ghen de
Vyanden.

Israël al-
toos ver-
druct van
de Vyand-
den.

Een Ligue,
of Moort-
Verbont
der Vyand-
den teegen
Israël.

Ephraim
Vereenigt
met Iuda,
durft dese
Liguiſten
aengrijpē.

Gerefor-
meerde
altoos ver-
druct van
de Papiſtē.

Wanneer de Twaelf Stammen Israels, door Tweedracht, geſceurt en geſceyden waeren van malkanderen / zijne Bespzingen / Gebzantſcat / Berooft / dan van dese / dan van geene Volkeren. Sp hebben dooz onderlinghe Opzloogen malkanderen Verteert in Middelen; Derſwacht in Vermoogen; Vermindert in Menſten; en alſo onbeguam gemaakt / om den gemepen Opanden teegenſtant te doen. Maer Ephraim Beveeedigt en Vereenigt zijnde met Iuda, zijn sp so verſterkt / en vermeerdt in Cere ende in Vermooghen / datſe niet alleen den Opanden hebben konnen teegenſtaen; maer oock deselve hebben durben aengrijpen / en vermoogen te bzingen tot Onderdaenicheyt.

Dan dien tijt dat Godt dit Volck verlostte upt de Egyptiſche Dienſtbaerheydt, ſtelde in Dypheyt / en Plante in Canaan; so hebben deſſelvs Opanden ghetwoet / en alle Loofheyt en Boofheyt in en aengeſpannen / om het ſelve te behauwen / te verderben; en uyt te roeyen het Hebreuſch Plantſel, 't welck Godt dooz Moſes upt Egypten geboert / eu dooz Joſua, Nuns Sone, in het Land / beloofst aen Abraham, ghebeſtigt had. Heere septe David, den Tweeden Coninck deses Volcx / Pſal: 3, vers 2, Hoe zijn mijne Teegen-partijders vermeenichvuldicht? Ende Pſal: 129, vers 1, 2, 3, in een van die vijfthien Liederen der Trappen, of des Opgancks / ſingt het Iſraelitiſche Volck met Hooghe Verheebene Toonen / aldus / Sy hebben my dickwils benaemt, van mijner Jeugt af, ſegghe nu Iſrael: Sy hebben my dickwils van mijner Jeugt af benaemt: eevenwel en hebben sy my niet overmocht. Ploegers hebben op mijnen Rugge geploegt; sy hebben haere Vooren lanck ghetoogen. Iae so groot en dinnich was de Wreeſheyt der Opanden Iſraels / datſe gheſaementlijck maechten een Ligue, een Verbontenis, een Moort-verbont, waer inne sp ſwoeren / en met Eede haer Verbonden / niet te ſullen ophouden van het verbolgen Iſraels / booz en aleet sp het ſelve ganschelijck ſouden verdelgt, en uytgeroyt hebben van der Aerde.

Heeft van dit Moort-verbont, Pſal: 83, vers 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, daer wozt aengeſchreeven hoe ſich verbonden hebben de Tenten Edoms, ende der Iſmaeliten; Moab, ende de Hagarenen: Gebal, ende Ammon, ende Amelek: Palæſtina, met de Inwoonderen van Tyrus; oock heeft ſich Aſſur by hen ghevoegt: sy zijn den Kinderen Loths, dat zijn de Moabitē / en Ammonitē / tot eenen Arm geweest. Siet dese alle maechten Setter / ſtaechen den kop op; maechten liſtichlijck een hepmelijcken Venſlach teegen Gods Volck; ende beraetslaegden teegen ſijne Der boggene, sp ſepden / komt / laetſe ons uytroyen, datſe geen Volck meer en zijn; dat des Naems Iſraels niet meer gedacht en worde.

Maer wanneer de Nijt Ephraims gewecken was; 't zeedert Ephraim Iuda niet benijt, noch Iuda Ephraim benauwt heeft; en dat de Twaelf Stammen met den anderen zijn Beveeedigt, Vereenigt, en Verbonden geweest; zijn deselve so Machtigh / en Ontſachelijck gheworden / datſe dese Liguiſten en Moort-verbonts Genooten hebben durben aengrijpen / en Vermooghen te overwinnen. Want Eſaias septe van de Vereenigde Stammen, Sy ſullen de Philitiſten op de Scouder Vliegghen teegen 't Westen; en sy ſullen 't ſaemen die van het Oosten Berooven: aen Edom ende Moab ſullen sy de handen ſlaen; ende de Kinderen Ammons ſullen haer gehoorſaem zijn.

Eben so soude het oock gaen met de Chriſtelijcke Gereſformeerde Kercken, Beveeedigt en Vereenigt zijnde met malkanderen. Dese zijnde gheſcheurt en gheſcheyden / en met groote Dinnicheyt de Een den Ander krenckende in Macht en Menſten; ſich met de wederzijſe Opanden verbindende tot elckanders Quaelijckbaert; ſyn allerweeghen / en booznaemelijck in Duyſlant, van de Papiſten, Beſprongen Beoor-

Beoorlogt, Verwonnen, Verbannen, en Verjaegt geworden van Huys en Hoff, van Lant en Luyden. **Van dien tijt af / dat onder hun ghewerst is de Suyvere, en na Gods Woort herstelde Godsdienst, hebben de Coningen der Aerden / welke met eenerley Meyninghe haere Cracht en Macht aen het Beest overgegeeven hebben,** Apocal: 17, vers 13; **alle haer Vermooghden inghespannen / om de Gereformeerde Kercken te benauwen / ende te beertelen. Sp hebben een Ligue, een Verbant, onder hun opgericht / en sief met Gede Verbonden / om deselve geheelijck uyt te ropen van den Aertboodem. Sp hebben / desen achtervolghens / den Gereformeerden Vervolgt / Beangst / en veele Thien Duyfenden der selber Deerlijcken Aertmoort / en omgebracht: schijnende niet te sullen / noch willen rusten / booz en aleer sp den Naem der Gereformeerden, der Geusen, der Hugonotten, ganschelijck verdelgt souden hebben van de Aerde: gelijk sulx allenthalven in *Vranckryck* ruchtbaer / en op de Straeten bekem was / int Jaer 1621. *Ionsl: Lib: 18.***

Maer indien de welgemelte Protesterende, Christelijcke, Gereformeerde Kercken Vereenigden te saemen, so souden sp machtich sijn / niet alleen haer selven te Verdedigen teeghen alle Aenloop en Aenstoort; maer ooch haere Spanden aen te grijpen / en te dwingen tot Onderdaemichypt.

Het kan uyt de Oude en Nieuwe Verhael-Boecken aengheweesen worden / hoe veel Wreede, Bloedige, en Moortdaedige Voorneemens, van tijt tot tijt, gheweest zijn by den Papiſten, om den Gereformeerden ganschelijck te dempen, en der selver Naeme geheelijck uyt te delgen in de Weerelt. Dit was het Doozneemen van den Coninck van Spangien, *Philip den Tweeden* ghenoemt / de Soon van Keyser *Carel de Vijfde*, wanneer hy inden laere 1565, ende daer aen, neevens de Besluyten des *Conciliums van Trenten*, ooch in dese Neederlanden inboeren wilde die gehaete, en noyt genoegh vervloecte *Spaensche Inquisitie*; het was hem in desen gheheelijck en alleenlijck te doen / om alle de Gereformeerde uyt te royen ende te dempen. Tot dien eynde worden alle de Inwoonderen deser Neederlanden by de *Inquisitie* verclaert begaen te hebben *Crimenlesæ Majestatis*. De Coninck geeft Bonnis daer op / doende dese uytspzaech / Dat alle de Neederlanden Lijf en Goet verbeurt hebben; met bevel deselve te straffen, sonder aensien van Man of Vrou, van Out off Jonck; sonder eenige Hoope van Genade, of Oochluyckinge. Om dit Bloedighe Bonnis te voltrecken / sent hy den *Blaet-Hont Duc d'Alba*, een Mensche sonder Menschelijckheyt, jae een Duyvel, in eens Menschenen ghedaente; die door sijn Menschemoorderye dien *avertissement de son règne*, dat is Menschenmoorder vanden beginne, *Joh: 8, vers 44*, in Wreetheydt overtreſte, en te booven ginck. Dese begint Merck met het Dooden van de *Graeven van Hoorn, Egmont*, ende andere Eedelen. Van daer gaet hy voort tot de Gemeene Burgerye, en allerhande Soorten en Staeten van Menschen in deselve. Men hoozt en siet niet anders als Menschen Hangen, Worgen, Onthalfen, Verdrencken, Leevendich in de Aerde Delven, en het Leevendich Verbranden van veele Duyfenden, jae Thien Duyfenden verdubbelt, in alle de Steeden, Dorpen, en Vlecken door gansch Neederlant. De Bemuerde en Weer-biedende Steeden werden Belegert / Bestozint / Ingenoomen / Geplondert / Verbrant / Ontweerbaer gemaecht; en den Burgeren en Inwoonderen in deselve allerhande geweld en Overlast aengebdaen. De Oeffening van den waeren Godsdienst was verbooden / op Lijfs en Goets verties: de dier ghehoortre en bergunde Hant-Vesten, Voor-Rechten, en Privilegien laegen vertreeden / en Verntentgt: de Staten des Lants waeren Ghemuyt-bant; de Onderdaenen van Lijf en Leeben / van Goet en Bloet onsecker: en het gansche Lant hont in Bloet, Vyer, en Roock-damp; zijnde een gemeyne Gevanckenis, Schavot, en Moort-Tooneel

Ligue der Papiſten, tot uytroyinge der Gereformeerden.

Vereenigde Gereformeerde machtich genoegh teegde dese Liguisten. Gereformeerden uyt te royen, voorgenoomen in Neederlant.

neel voor den Inwoonderen, en elendighen Burgerijen in deselve. Niemand wiert bereschoont; 't wiert al Vernietelt dooz den Oorloog; of Ontbooden/Beschuldigt/ Berbannen/ en ter Doot geweest dooz den Bloet-raet. Alles ten eynde die van den Gereformeerden Gods-dienst gedempt, en uytgheroyt mochten worden hier in Nee-derlant. Want gemelten Coninck Phlip ghestroepen en betuycht had / liever een Heere te willen zijn alleen van de Aerde, Boomen, Bosschen, Beesten, Wolven, Waeteren, en Visschen deser Landen; als te lijden dat een Eenich Persoon, in't minste met Ketterye besmet, in deselve soude leven.

't Selve
oock ghe-
socht te
doen in
Vranck-
rijk.

Gelijck in Neederlant, so heeftmen oock gesocht te doen in Vranckrijk. Die groo-
te Hoere, welke Droncken is van het Bloet der Heyligen, ende der Getuygen Jesu,
heeft in den Jaere 1572, met hulpe van gemelte Phlip Coninck van Spangjen, ende Duc
d'Alba, opgehitst en gaende gemaecht het Huys van Guise, om de Hugenotten (dat
zijn die van de Gereformeerde Religie) ganschelijcken uyt te roeyen en te dempen door
gansch Vranckrijk. Om 't selve uyt te voeren / hebben de Guisianen gehuyt seer
her Doozdenaer / die booznam Bertraederlijcken te Doozsetelen Caspar de Coli-
gny, Admirael van Vranckrijk, zijnde een groot Vruyt en Voorpraec der Gerefor-
meerden, by den Coninck Carol de 9, die doemaels de Croon van Vranckrijk droeg.
En was den Toeleg dit Doozdaedig stuck ontrent dien byoomen Coligny in het
werck te stellen / terwyl hy sat midden in de Bruyloft van des Coninck Jongste Su-
ster Margareta, Getrouwt zijnde met den Prince van Navarre. Ter selver tyt heeft
oock den Hertog van Anjou, des Coninck Broeder / met eenige van de heymelijcke
Raeden / tot Pont St. Clou, bestooten / alomme en aller weegen, Alle die van de Gere-
formeerde Religie waeren te vermoorden, en te doen Verdolgen. Van Meteren, int 4.
Boeck, op 't Jaer 1572.

Coix naer desen woxt den Admirael gescooten / hoewel niet in de boozgeroerde
Baploft / welke gehouden wiert op den 17 Augusti; maer op de Straete / so hy
na Huys ging / ende een Brievas wiesende op den 22 daer aen volgende. Hy en blijft
so terstont niet doot; en was oock de Wonde niet doodelijck; vermits de Scent
hem alleen wechgenoomen had den Doozsten Dinger van de Rechter-hant / en
doozts dooz den Slinker Arm gegaen was. Maer op den 24 desselven Maents,
op St Bartholomeus Dagh, des Morgens ontrent Dry uyren, woxt den bestemde Moort
tegens de Hugenotten in 't werck gestelt. Den Admirael woxt Vermoorzt in sijn
Slaep-Caemer; ghewoopen ter Vensteren uyt / op begeerte van de Hertogen van
Guise, ende Aumale. Guise met sijn Snut-doek her Bloet afwisschende van het
aensicht des dooden lichaems / siet en bekent dat het den Admirael is; scopt den-
selven met voeten / en laet het Lijck leggen ter Wasthandelinge sijnere Lachepen.
dese sleeten het naecht dooz den Slijck achter Straeten; snyden het Hoofst aff;
hanghen den Romp aen de Galghe; brengen het Hoofst tot den Coninck, ende sijn
Moeder, die het selve, Gebalsemt zijnde, ooversenden na den Paus, het Hoofst, en den
Aenvoerder van dese onmenschelijcke Menschen-Moort. By her Doozden van
den rechtbeerdigen Coligny, en veeler Eedelen, en bleef het niet; maer op den booz-
ghemelten Dagh sijner / binnen Parijs, omgebracht meer als Thien Duyfent men-
schen, so Eedele, als Oneedele, Mannen, Vrouwen, Out en Jonck, die vande Ghere-
formeerde Religie waeren; welke met volle Waegens en Karren gewoopen wiert-
den in de Riviere. Oock wiertden dooz gansch Vranckrijk Brieven afgesonden/
belastende den Hugenotten behendichlijck te Dooden. Gelijck dan oock 'tselbe tot
Rouane, Lyons, Tholouse, Orleans, Bordeaux, Bourges, Meaulx, la Charite, en andere
plaetsen / seer grouwelijcken volbracht is. Het Doozneemen zijnde / om op dien
eenen Tijd, door gansch Vranckrijk, die van de Religie waeren te dempen; en als

Admirael
van Vranck-
rijk ver-
moort.

Veel Duy-
fenden Ge-
reformeer-
de ver-
moort.

een uytvaegfel des Weereldts , als een Vloeck, als een Grouwel, te verbannen en uyt te delgen.

Gelijck Haman, niet vernoeget met den voozgenomen **Moort** op Mardachai, alle de Joden/ het Volck van Mardachai, in het gansche Conincryck van Aha- sueros, socht te verdelgen: en tot dien eynde den Coninc so berre bewoogen had- de/ dat uyt desselvs Raem gescreeven wiert aen alle Starhouders en Lantvoogden, datmen soude verdelgen, dooden, ende verdoen alle de Joden, van den Jongen tot den Ouden toe; de cleyne Kinderen, ende de Wijven. **Mede dat sulcx te doen bestemt was op eenen Dagh, op den Derthienden der Twaelfder Maent, genaemt Adar. Oock/ datmen der omgebrachte Joden Goederen Plonderen, Hooven/en tot Buyt maer- ken soude/ Ethr: 3, vers 6, 7, &c. Eeben alsoo was het den Herrogh van Guise niet ghenoech den Admirael Vermoort te hebben; maer hy wilde oock alle het Volck van denselven, alle die van de Gereformeerde Religie waeren, Omgebracht, Uytgeroyt, en der selver Goederen hebben tot Buyt gemaect. Hamans Bloedich voozneemen wiert ghesluypt/ dooz Godes sonderlinge Barmherticheydt. Maer dat van Guise heeft voozganch ghehad/ dooz Godes bysondere Woonsticheydt/ die het Bloet van so veele Martelaeren woude laeten het Zact worden van so veel Bloeyende Kercken, als ten Huydigen Daege in Vranckrijck zijn. Ende hier dooz woude Gode Rechtveerdich maechen de Plaegen/ die hy schijnt haest te willen uytstozzen over die Vrouwe vol van Lasteringen, welcke van het Bloet der Heyligen, ende der Getuy- gen Jesu, droncken is, Apocal: 17, vers 3, 4, &c.**

Haman wil alle de Joden om- gebracht hebben.

Guise al de Gerefor- meerden.

Den **Paus**, Coninck van Spangien, en **Guise**, siende haer voozneemen wepnich gebozert dooz de *Parijsche Mensche-Moort*; maer daer dooz/ als dooz een Besnoeyn- ghe, de Kercken der *Gereformeerden* meer groepen; en dooz die Bloet-Messinghe byuchtbaerder gemaect in gansch Vranckrijck; hebben het **Stuck herbat/ niet twijfelende** off de eenmaal misluchte uytroyng der *Gereformeerden*, soude herbat gelucken/ en na haeren Wensch gaen. Tot dien eynde hebben sy dit **MOORT- VERBONT** wederom op de been gebracht/ inden *Jaere 1576*; Sy hebben her een **Saincte Ligue**, een **Heptich Verbont/ genoemt**: hebben **Coningen/ Bozsten/ en Machtighen** Hupsen aengenoemen in het selve; waer dooz oock deselve **Groot- Marchien** en **Wensstienlijen** gewozden is in de **Weerelt**. **Inden Jaere 1585** hebben de **Liguisten**, dese **Moort- Verbonts** Genooten; dooz aenstijnghe des Coninck van Spangien, gemaect/ dat den Coninck van Vranckrijck, **Hensio de Derde**, niet en heeft derben aenneemen de aengeboden **Heerschappij** over dese **Vereenigde** **Neederlanden**; ten eynde/ dooz den **Aller Christelijckten Coninck**, de **Dyve Halsen** en **Sirotten** der **Neederlanders**, niet en souden dan onder de **Sweerden** der **Beulen**, en **Keel-messen** der **Spaengiaerden** gerucht ende berloft worden.

Guifanen vernieuwē het Moort- Verbont tegen de Gerefor- meerden.

So stout en baldadich zijn dese **Ligueurs** in **Vranckrijck** gheweest/ **Inden Jaere 1588**, daer/ steunende op haer selven/ en niet wepnich op de Spaensche Maghr, en **soerustinghe** van die **Machtighe** en **Gheweldtge** **Sceeps-Vloot**; en nu **meynende** **Meester te zijn** van alles/ van den **Coninc** hebben durven eyschen/

Eysch der Ligueurs teegen de Gerefor- meerden.

- Dat hy alle Oeffening van Godsdienst aen den *Gereformeerden* verbieden;
- Alle Beloften van Lijs- Verseeckeringe aen deselve g'daen, weerroepen;
- De Steeden, Panden der Verseeckeringe, aen den Gereformeerden ghegeeven, haer inruymen;
- De Persoonen der geener, welcke weygerden Paeps te worden, verbannen; en der selver Goederen, als Verbeurt, haer in handen geeven;
- Neevens de *Inquisiti*, oock de *Besluyten des Conciliums van Trenten* in Vranck- rijck inyoeren soude.

Dit hebbende / meynden sp gheuoetsaem Dooght te zijn van de Leebens en Goederen der Gereformeerden, en machtich om deselve op een bot te oberballeu / te dempen / en upt te kloppen van den Franschen Boodem; gelijk de Spaensche 't selve ondernaemen te doen op den Neederlantschen. Ende eeven als de Edomiten moedigden de Babyloniers, om Jerusalem upt te kloppen ten gronde / seggende tot deselve / ontblootse, ontblootse tot haere Fondamenten, Psal: 137, vers 7; Soo hebben de Ligueurs, malkanderen moet ghegeeven om den Gereformeerden te verdelghen in Vranckrijk, ende in Neederlant, roepende reyn aff, reyn aff met de Geusen; reyn aff, reyn aff met de Hugenotten.

Voorneemen om alle Gereformeerde te vermoorden in Engellant. Jesuiten oorfaecken van dit voorneemen.

Was oock eeven dit selve niet het Voorneemen der Papisten in Engellant, inden Iaere 1605? de Coninginne *Elizabeth* hadde de Paepsche Afgoderyen affgestraft / en in plaetse van deselve opgericht den Supberen Waeren Godsdienst. Coninck Jacob, die een Pazaer was van *Elizabeth*, volghde in desen de Doerstappen van dese gezeegende Princessse. Hier teegens woelen de Jesuiten, en andere Slaeven van den Antichrist. de Jesuiten, zijnde / na het Ghetuychenis van de *Sorbonne* tot *Parijs*, onverlaetige Grijp-voogels; het Oncruyt in des Heeren Acker, Verdervers van reedelijcke gemoederen; die haere Toehoorders leeren Liegen en Bedriegen. Van Andere genaemt zijnde verderfelijkke Leraers, welcke haeren Leerjongeren inplanten, datmen Coningen en Princen vermoorden mach; selfs zijnde Heymelijcke Moordenaeren, Verraeders, Coninck-Moorders, en Biegt-vaeders der Moordenaere. Van welcker Moort en Verraet stichten, ghy leesen kondt de *Orati van Arnaldus*, gedaen binnen *Parijs* int Iaer 1594, den 3 Julij; en uyt de Fransche in de Latijnsche Tael overgeset, dooz de Hoochgeleerden en Vermaerde Gods-geleerde *Franciscus Junius*; en gedaen drucke in het eynde van sijne Wercken. Siet dese Esauiten, dooz haere *Patres Garner*, *Greenway*, ende *Garred*, Beraetslaegen met den booznaemsten Nedel / om dooz middelen van List / Moort / ende gewelt / de Paepsche Roomsche-Catholijcke Religie wederom te herstellen in Engellant. Na veele overlegs / neemen sijn laetsten dooz / op den Doozslach van *Robert Catesbye*, *Schiltknayp* / datse door Buscruyt sullen doen opspringen, en in de Locht vliegen het Huys waer in het Parlement vergaedit was; om also, met eenen Slach, om te brengen den Coninck Jacob, de Coninginne, den Prince van *Wales*, ende andere Coninck Kinderen; initsgaders de Gesaeten van Verscheyden Coningen en Princen; als meede de Bisschoppen, en gansche Geestelijcken Staet; alle de Hertogen, Marquisen, Graeven, Baender-Heeren van het Coninckrijk; Alle Richters en Dienaers van het selve; oock alle affgesonden Eedelen van de Steeden, Vryheeden, en het Platte Lant, van Engellant: En also den Coninck met alle de Staten des ganschen Coninckrijcx, neevens veele Duyfenden menschen, welcke alsdan plachten teeghenwoordich te zijn. Ende wanneer den Slag van het Buscruyt gegaen sou zyn / was het boozneemen deser Woofwicht / alles in roere te helpen / en allen den geenen welcke waeren van den Gereformeerden Godsdienst om te brengen, en te dempen in gansch Engellant. Oock soude het selve gheuckt zyn / Indien niet Godt het selve wonderbaerlijck ontdeckt / en genaedichlijck verhindert had. van *Meteren*, int 27 Boeck, op 't Iaer 1605. en *Ionsthal*, *Libr: 12*, op 't Iaer 1605.

Verraet door Boscruyt.

Verfeyn-ge van dit Seelm-stuck.

Wat Mensche isser die niet en groutwelt / welckers Herte niet Clopt / welckers Hapzen niet rijzen / Leesende off Hoozende verhaelen dit so Wreet en Ongehoorde Moort-Stuck? Wiens Tonge en verbloecht dit Onmenschelijke Opstel niet? conde wel eenich Dupel in den Afront perz bedencken off verfieren / dat Booser / Wreeder / en Schickelijcker was? En doch dit heeft die Groote Hoere, die op de Seeven Bergen sit, durven opsitten / beslupten / en ter Hant neemen / teegens

teegens Menschen, teegens Christenen, teegens *Gereformeerde*, welke Godt dienen door sijnen Soone Christum.

Maer hoewel desen Moortdaedigen Aenslach mislucht was op Engelant, so hebben de Papisten niet naergelaeren / by alle Doozbal en Geleegentheyt / te doonen / datse Stant-vastelijken ghemeynt zijn haer voor-geroerde MOORT-VERBONT teeghens de *Gereformeerden* uyt te voeren, ende te voltrecken. Een *Nieuwe Proef* hebben sy daer van ghecoont in *Yrlant*. want de Paepsche Yren, opgeheeft door haer eppen haet en Dooz-lust teeghen de Protestanten; ghestijft en ghemoedige door den *Pau*, en *Andere* / hebben in den *Jare* 1643, in *Yrlant*, binnen den tijd van Vier Maenden, onmenschelijck Vermoort en Omgebracht meer als *Hondert en Vijftich Duysent menschen*, welke waeren van der *Protestanten* Gods-dienst. *Gheheele* *Lantschappen* hebben sy van *Inwoonderen* Berooft; de *Steeden* *Derwoest* / het *Lant* verdozben / de *Mannen* en *Vrouwen* vermoort / sonder onderschept van *Out of Jong* / van *Arm of Ryck* / van *Groot of Cleyn* / van *Cedel of Onzedel*: de *Swangere* *Vrouwen* hebben sy *Opgesneeden* / der selber *Vucht* uyt de *Bupcken* gheruckt / en verplettert aen de *Steenen*. Sy hebben allerhande *Soozten* van *Wreetheyt* gepleegt / en gewoet teegens de *Protestanten*, snooder als opt eenich *Tryan* gedaen heeft teegens *Menschen*. *Doende alles* / ten eynde sy 't eenemaal, en 't seffens uytroyen en verdelgen souden allen den geenen, welke waeren van der *Protestanten*, dat is van der *Gereformeerden* Gods-dienst.

Gereformeerde van de *Papisten* vermoort in *Yrlant*.

Doe mocht het bloedende *Yrlant* met de *Gemeynte* Gods klaeghen *Psal: 74*, vers 4, 7, 8, O Godt! uwe *Weeder-partijders* hebben in 't midden van uwe *Vergaeder-plaetsen* gebrult: sy hebben haere *Teecken*en; tot *Teecken*en gestelt. Sy hebben uwe *Heylichdommen* in het *Vyer* gefet: ter aerden toe hebben sy de *Wooninge* uwes *Naems* ontheyligt. Sy hebben in haer herte geseyt; *Laets*e onse te saemen uytplunderen. Sy hebben alle Gods *Vergaeder-plaetsen* in den *Lande* verbrant. **Doe mocht *Yrlant* segghen / met de verwoeste *Israeltiten* / *Psal: 79*, vers 2, 3.** O Godt! Sy hebben de doode *Lichaemen* uwer *Knechten*, aen 't *Ghevogelte* des *Hemels* tot *Spijse* ghegeeven; het *Vleesch* uwer *Gunft-Ghenooten*, aen 't *Gedierte* des *Lants*. Sy hebben haer *Bloet* rontsom ons *Vergooten* als *Waeter*; ende daer en was niemant diese begraven heeft.

Beclagh over dese Moort.

Wanneer den Dichter *Lucretius* sich selven hoorz Doozhen stelde den kloecken *Agamemnon*, sijn epgghen *Dochter* op-offerende tot een *Slacht-Offter* aen de *Godden* / so roept hy uyt

Aenmerking op alle dit Moorden der *Gereformeerden*.

Tantum Religio potuit suadere malorum? **Dat is /**
Heeft Gods-dienst oyt vermocht eens menschen hert te stijven,
Om so een grouwsaem stuck, een Grouwel te bedrijven?

Wat soude *Lucretius* ghesegt hebben / indien hy het Menschen-Branden in *Nederlant*; het *Menschen-Moorden* in *Vranckryck*; het onmenschelijck voorgenoomen *Mensch-Verniel* in *Engelant*; het *Bloedich* *Menschen-slachten* in *Yrlant* ghesien, of gehoort hadde? *Gewisselijck* hy sou der *Christenen* *Gods-dienst* *Lasterende* en *verbloeckende* / *seeden-mael* *snooder* *Atheist*, of *Epicurist* zijn *gewoorden* / als opt te *boozen* was; *erachtende* / dat het *Braeden* en *Branden* van *Onnoosele* *Menschen*, het *storten* van *onschuldich* *Menschen-Bloet*, het *Moorden* van *Coningen* en *Princken*, het *Beroeren* en *Uytroyen* der *Heerschappyn*, en het *bedrijf* van alle *Wreevel* en *Wreetheyt*, niet van *Godt*, maer van den *baerlijcken* *Duyvel* is. **Ende doch sulche *Stucken* te doen / en sulche *Onmenschelijckheeden* te pleegen teegen *Gereformeerde* *Christenen*, is *Gods-dienstich* / *Heplich* / *Rechtbeerdich* / *jae* *verdienslich* voor *Godt* verklaert by de *Pau*, dien *Grooté* *Menschen-Moorder* in de *Christenheyt*.**

Men segt dat de Papiſten dit Moort-Verbont niet meer ſo hart drijven.

Het Teegendeel blijkt waer te zijn in 's Keyfers Erſtanden.

Maer ſal pewant ſeggen/ de Ligue, of Verbintenſis, waer door de Paepſche Vorſten, onder den Paus haer ſelven Verbonden hebben tot Uytroyinge der Gereformeerden, begint allenxkens te verſlauwen: ende men drijft die ſaecke nu ſo ſel en hart niet meer, als voor defen. weſhalven te verhoopen, en te verwachten is, dat het Paepſche

MOORT-VERBONT van ſelfs vallen, metter tijd ſijten, en vergaen ſal.
Doch ick ſegge en verſeekere u/ dat die geene welcke ſo geboelen en ſpreeken/ willen of Bedriegen, of Bedrooghen weſen. Want woe upt blijkt doch/ dat den Haet des Pausdoms teeghens de Gereformeerde Weerelt Vermindert is? dat deſſelſs Wzeerheyt Bedaert is? en Bloedighe Doozneemen berandert is? Alles blijft daer eeben Pſier/ eeben-Pet/ eeben Hard/ eeben Wzeed/ eeben Bitter en Boog-aerdſch. Siet de waerheyt deſes alleen in Duyſlant, onder het Roomſche Keyſer-rijck. So haest zijn de Sweedſche Crijchs-machten niet afgebovert van des Duyſchen Rijcx Boodem / of den Keyſer, opghelift van de Jeſuyten, vangt weder aen dien van de Gereformeerde Religie te Verdrukken / te Verbolghen / te Verbannen / en te plaegen met allerhane Ooberlaſt / ende des Gewiſſen-dwangh. Hy en wil niemant lijden in Bohemen, in Moravien, in Sileſien, in Ooſtenrijck, en andere onliggende ſijne Erff-landen, welcke van den Gereformeerden Gods-dienſt is. Pſiet teegengaende een Eeuwighe Religions-Vreede den Bohemers, en anderen / ghenaedighlijcken Vergunt is van den Keyſer Maximilianus; en naederhant in den Iaere 1609, van den Keyſer Rudolph, Soone van Maximilianus, is beſtegt.

Moordadigen Aert der Papiſten, verandert noyt teegden Gereformeerden.

De Leeuwen, Tygers, en andere wilde Dieren / leggen noſt af de Wzeerheyt haerer Nature: by wylen laeren ſy wel een wepnich af van deſelbe; doch wanneer men minſt sulcx verwachende is / ſo onſteecht haere ſelle Wzeede en woedende aert / Denielende alles wat haer ontmoetende / of ontrent is. Eeben ſo gaet het oock met dien Bloet-dorkſtighen en Moor-daedighen Aert van die groote Hoere, die daer ſit op veele Waeteren, met dewelcke de Coninghen der Aerde ghehoereert hebben, en die met den Wijn haerer Hoererye heeft droncken gemaect de Inwoonderen der Aerde, ſelfs droncken zijnde van het Bloet der Heylighen, en der Getuygen Jeſu, Apocal: 17, vers 1, 2, 3, 6. **Sy laet af van Woorden en Verwoesten/ eeben als een Dronchaert van Gulpen / wanneer hy gheen Wijn of ſtercken Dronch en heeft; ofte nu vol en Sat is. De Helle, ende het Verderff en worden niet verſaedigt, Prov: 27, vers 20. Den Bloet-Eegel heeft een twee-tachtighe ghespleeten Tonge/ ſy ſupgt Bloet ſo lange ſy kan; en wanneer ſe vol is / en van het lichaem rolt / ſo leyſe noch niet het is genoeg, maer roept noch geeft geeft, brengt herwaerts, Prov: 30, vers 15. De Moeder der Hoererye, en der Gronwelen op de Aerde, hebbende (na haer ſeggen) tweederhande Oppermagt, namelijk ober Geestelijke en Weereltelijke ſaecken, laet af van het Bloet-ſtozen der Heyligen / in plaerſen daer ſe 't ſelbe niet Vermoogens is: ende hoe vol / en Dronchen ſy oock is van der Chriſt'nen Bloet / ſo woerſe doch niet verſaedicht of ſat / maer roept altoos / reyn af, reyn af tot den Boodem; geeft geeft, brengt herwaerts. En 't geene een Dichter ſep van een buple Hoere / mach geſept woorden van haer / ſed fatigata diu, nondum ſatiata receſſit. Van Antipater ſepde Alexander, dat hy met witte Cleederen bekleet, maer van binnen gansch root-verwich was. **Maer van die groote Hoere van Babel ſtaet Apoc: 17, vers 3, 4, 6, datſe op een Scharlaecken-root Beeft ſit; datſe bekleet is met Purper en Scharlaecken; en van binnen vol en Root is van het Bloet der Martelaeren: Root zijnde van buyten / Root van binnen / en dooz haere Purpere en Scharlaecken Cleedingen te verſtaen gheebende haere onverſaedelijke Bloet-dork: dzinckende het Vergooten Menſchen Bloet daer / en als ſy kan / blijvende altoos sulcx te doen willens / oock als ſy des niet moogens is.****

De Moort nu onlanx in dese onse daeghen begaen van den *Papisten*, ontrent de *Waldensen*, sich onthoudende in de *Gheberghten* van *Savoyen*, en *Piedmont*, **Uzult en bzoemt die niet uyt de Waerheyt van het gheene wy hier schrijven: zyn niet die vermoorde Waldensen Bloet-getuygen daer van / dat de Moort-lust en Bloet-dorst der Papisten ontrent den Gereformeerden, alsoch in het minste niet gheboet, gelescht, ofte vermindert is? maer so hittich en Heevich als voor desen?**

De *Seeven-bergsche Seetel*, op dewelcke de *Moeder der Hoereryen*, en *Grouwelen der Aerde* *siplaets heeft*, oncrumpt dooz de doot van *Paus Innocentius de X*, is nu weder beslaegen van den *Cardinael Fabio Chisi*, *Siennois*; welke / na veel ge-lijfs/verhozen zijnde tot *Paus/aengenomen heeft den Naem van Alexander de 7*. Gelych eertijds de *Carthageniensen*, *Franschen*, en andere *Bolcheren* naer het *Wes-ten / den Godt Saturnus* gediene hebben / met het slachten van *Menschen*, ghelich *Dionysius Halicarnassens* verhaelt *Libr. 1, Cap: 38*: en *Macrobius Lib: 1. Saturnalior: Cap: 7*. Even so schijnt nu / dat sommighe van die haere macht en kracht aen het Beest overgegeeven hebben, *Apocal: 17, vers 13*, desen *Nieuwen Paus* hebben wolle eeren / met het Moorden en Bloet-storten van eenighe duysenden *Waldensen*. Der selver Bloet hebben sy malkanderen gelijk als toegedroncken, op de gesontheyt van die groote Hoere, welke al bereyts door het Bloet der *Heylighen* droncken is. En gelych sulcx nu / so ist meer maelen geschiet in boozgaende *Geuwen*. Het wes salick daer van ophaelen uyt de *Schriften der Ouden*; op dat meer blijcke / dat het *MOORT-VERBONT der Papisten*, om den *Gereformeerden* uyt te roeyen van de Aerde, van outs als nu, en nu als van outs, gehouden en gedreeven wort.

Int Iaer, na *Christi* geboorte, 1160, ist gebeurt / dat in de *Stadt Lions*, geleegen in *Francryck*, eenige treffelyche *Burgeren* / en onder deselve eenen ghenaeemt *Petrus Waldo*, ofte *Waldensis*, bozaghende dien Naem van de *Stadt Valda*, vermits af-komstich van deselve; ter *Maeltijdt* zijnde / haeren tijdt deurbzachten met aller-hande ydele en onnutte r'saemen-spreektingen. Onder des wozt eene deser *Bur-geren* quaelijck / balt plotselijck ter *Aerden* / geeft den Geest / en wozt doot zijnde opghenomen. *Valdo* hier ober seer ontstelt en beroert in sijn *Ziele* / krijght een *Goddelyche Inbal* / en Boozneemen / om de *Ydelheeden* en *Geneuchten* deses *Werelts* te verlaeten; te straen na *Hepitscheyt* en *Godtbozuchticheyt*; en siende de *Boosheyt* deses *tijdelijcken* leevens / te trachten na dat *ewolge* en altoos due-rende.

Hier op begheeft *Valdo* sich tot een neerstich *Leesen* en *Ondersoecken* der *H. Schrifture*; bint daer in de *Weeen* des *ewolgen* leevens; onderwijst daer van oock anderen; en gemerckt hy een wel gheleert / en in *tijdelijcke* *Goederen* een vermoogent *Man* was / heeft hy de *Schrifture* overgeset in sijn *Taele*; *Welmoesen* / en *Arm-gaeben* upghedeelt aen den *Behoeftigen*; en dooz het *Leeren* / en *Ypt-leggen* der *H. Schrift* / veelen ghebzacht tot de *gesonde Kennisse* der *Waerheyt*. Hy heeft onder anderen het *Volck* ingescherpt / als te *leesen* is by *Thuanus*, *Lib: 6. Histori*:

Dat de *Roomsche Kerck* het *Geloove Christi* verlaten had.

Datse was de *Hoere* van *Babel*. Den onvruchtbaeren *Vygheboom*, welke van den *Heere* vervloecht was.

Dat den *Paus* niet en was het *Hoofd* der *Kercke*; ende men hem in dier voeghen egeene *gehoorsaemheyt* schuldich was.

Dat de *Cappen* en *Covels* der *Monicken*, mitgaeders der selver *gansche* *leeven*, waeren *Merck-teeckenen* van het *Groote Beest*.

Dat de *Misse*, het *Vagevyer*, de *Inwyngen* der *Kercken*, het *eeren* der *afghefor-ven*

Blijckt in de Moort der Papistē ontrent de Waldensen.

Nieuwen Paus Alexander de 7.

Wort Ingewijt met het Bloet der Waldensen.

Oorsprong der Waldensen, Petrus Valdo.

Gevoelen van Valdo, aengaende de Roomsche Kerck.

ven Heylighen, en het Vyeren van de ghedachtenis der Dooden, vonden der Duyvelen en Greepen der Giericheyt waeren.

Leest wijders van het geboelen der *Waldensen*, by de *Magdeburgensen*, *Cent. 12, Cap. 8.* en by *Thu. Lib. 6, Anno 1550.* en oock by *Sebastiaen Franck, in sijn Chronijck* van den oorspronck, en veranderinghen in de *Misse.* Meede by *Mornay, in Mysteric Iniquitatis*, pag. 328. *Seq. Editionis Salmuri: in fol. S pag. 350, 351, 352, 353, 389, 390.* Meede by *Thuan: Lib. 28, op het Jaer 1561.* En by *Aeneas Sylvius, Paus zijnde/ Pius 2 ghenoemt / in Historia Bohemica, Cap. 35.* Oock worden veele dinghen van het geboelen der *Waldensen* (doch sommighe waerachtelijck / andere *Walichschijnelijck*) geleesen by *Alphonsus de Castro, Minorita, Lib. 3, adversus Hareses, Titul: de Baptismo, Lib. 4, Titu: de Cantu, Titu: de Cibo, en Tir: de Coitu; en in veele andere plaetsen meer.*

Valdo ghe-
dreygt van
den Bis-
schop van
Lion.

Den Bisschop van *Lion*, ghenaemt *Jean de Belles Mayons*, verbodt sijn van desen allen / en hoe *Valdo*, een Leech zijnde / sich ondernam het *Wolck* te leeren / en seer scholt de Ooverdaedicheeden der *Paulen*, ende sijn *Geestelijcken*; *Verboot hem sulcx te doen in toecomende / met bezeggh van den Ban; en anders doende als nu geboden was / als een Ketter te sullen gestraft worden.* *Valdo* antwoorde hier op / dat hy niet en mocht *Verwijghen* een *Saeck*, welcke betrefte der menschen *Zielen* zaelicheyt; en dat liever wilde ghehoorsaemen *Gode*, beveelende hem te spreecken; als de menschen, ghebiedende hem te wijghen. Den Bisschop hier dooz verbittert zijnde / neemt boozen *Valdo* te doen stellen in ghebanckenis / doch konde den Bisschop niet wel komen tot sijn boozneemen / vermits *Valdo* onder den *Burgeren* seer *Vermaegschapt* en *Wemint* was: welke sich onder het *Beschut* sijn *Wzunden* heymelijck binnen *Lion* onthiel, den tijt van 3 Jaeren.

In den Ban
gedaen
van Paus
Alexander
de Derde.

Den *Paus Alexander* de 3 (welcke gelijck desen teghenwoozdighen *Paus Alexander* de 7, meede een *Siannois was*) verstaende binnen *Romen*, datter al berepts binnen *Lion* veele waeren / welke / onderwoesen van *Valdo*, sijn *Pauselijcke* *Opper-* magt over de gansche *Kercke* in twijfel trocken; en bzeefende dat dooz sulcx sijn aensien en onsfag veel licht soude een *Crack* krijgen / doet *Valdo* in den *Ban*, neevens allen den geenen welke hem aenhongen; beveelt den boozghemelten *Bis-*schop, dat hy teegens *Valdo* soude handelen dooz *Kerckelijcke* straffe / tot een gheele *Dempinghe* en *Uytroynghe*, van den selven, ende sijn *aenhangers.* Hier op is *Valdo* met den sijnen wel verjaegt gewozden van *Lion*, doch hebben sy haer tzeederst versprept in veele en verscheppen *Ghevesten* / ja by na dooz gansch *Europa.* Sommige zijn geveecken naer *Duyflant*; Sommige na *Sarmarien*; Sommige na *Livonien*, en so boozis tot de uperste deelen na het *Noozden.* Leest daer van by *Thuanus Libr. 27. Histori.* En *Valdo* selfs is getrocken naer *Nederlant*; is gekomen in *Picardyen*, alwaer hy grooten aenhanch kreegh; van daer na *Duyflant*; *Swaebenlant*, sich ten laersten neederstaende in *Bobemen*; alwaer die geene die hem aengongen / *Picarden* gheheeten werden / als by *Thu: Lib. 6 Histori.* Veele van haer hebben sich begeeven in de *Geberchten* van *Piemont*, alwaer sy / dooz hulp van de *Engten* der *Weegen* / haer selven met *klepne* macht bequaemelijck *Verweeren* konden tegen die geene welke haer souden willen *Overballen* en *Verderben.* Daer in de *Valleyen* tusschen de *Bergen*, hebben sy haer geneert met *Lant-Bou-*werpe; ende onder de *Bedieninghe* van haere *Leeraeren* / welke sy *Barbes* noemden / hebben sy geoeffent haeren *eenhoudigen* *Gods-dienst* / haere *Kinder-*kens in deselve / ende in de *Dreese* des *Heeren* onderwijfende / en opvoedende; sonder opt met de *Paepsche* *Dwaelingen* en *Affgoderyen* haer selven te besmetten / ende te vermengen. Ende in die *Valleyen* en *Gebergten* van *Piemont*, eeven als in

Verdree-
ven met de
sijnen van
Lion.

Begeeven
haer in de
Gheberch-
ten van
Picdmont,
en aller
weegen.

een *Gofen*, Exod: 10, vers 22, 23, was en scheen het licht des *Evangeliums* / selfs wanneer by na gansch *Europa* met de duysternisse des *Paudoms* bedeckt was / ghelyck *Asia* en *Africa* doenmaels oberstolpt waeren door de grouwelen van *Ma-hometh*.

Men heeft dese Christenen, welke haer canteden teeghen den *Antichrist*, in dien tijt / ende daer aen / ghenoeemt met veele en verscheppen *Naemen*. Na den boozgemelten *Petrus Waldo* wierden se *Waldenseni*, of na *Valdo*, *Vau*, off *Valdoisen* genoemt. Om datse *Naecht* en van alle haere *Goederen* berooft / gedreeben wterden upt *Lion*, wierden se *Armen* van *Lion* geheeten, *Alphonso de Castro Lib: 1. contra Heres: Ca: 13.* Om datter veele van haer geblijct ende geweecht waeren ober de *Bergen* / d' *Alpes*, dzoegen sy den *Naem* van *Trans-montani*, dat zijn *Oover-Bergsche*. Na den *Leerlingh* van *Valdo*, wtens *Naem* was *Ioseph*, praedickende in *Dauphine*, noemden hem haer *Iosephisten*. In *Languedocq*, wierden se na twee *Priefers* *Henry* en *Espernon*, hebbende de *Leere* der *Waldensen* aengenomen / ghenaeemt *Henricy* en *Esperonisten*. Na *Arnout Hot*, praedickende in 't *Albigois*, *Arnoldisten*: Na eenen *Lollard*, praedickende in *Engelant*, *Lollards*: Zijnde oock de selve na *Wyclijf*, *Wyclijvanen* genoemt: welke *Wyclef*, zijnde *Rector Ecclesiae* van *Lutierworth*, in het *Graeffschap* *Leycester*, inden Jaere 1382, deselve *Leere* der *Waldensen* ghepraedicht heeft. Leest daer van by *Hem: de Krijghen*, *Lib: 5, de Evenibus Anglie.* In *Provence*, noemden hem deselve *Siccars*, so veel betecknende als *Beurse-snijders*. In *Italien*, wierden se geheeten *Fraticelli*, om datse als *Broeders* leefden in eenicheyt: *Infabatha*, geen *Sabbath-vyerders*; vermits sy den *Sondag* / en geen andere daegen byerden neevens deselve: *Paravins*, *Patientes*, *Lijders*, gestaecht sijnde *Verbolgingen* en *Verdzuckingen*: *Passagenes*, *Wandelaers*; ghemerckt sy als *Optelanders* en *Ozeemdelingen* om haeres *Geloofs* wille ghenootsaecht wterden te *Bluchten* van de eene plaers in d'ander. In *Duytslant*, noemden hem haer *Gazares*, *Vervloecte* en *overgeeven* *Boofwichten*. In *Vlaenderen*, en *Arthois*, dzoegen sy den *Naem* van *Turlupins*, vermits sy / ghenootzucht door haere *Vervolgers* / in de *Woffchen* en *Widerenissen* by den *Wolven* haer onthouden moesten; waerlijck zijnde *Christi* *Schaepen* onder de *Wolven*. Van sommighe deser *Naemen* kondt ghy leesen by *Thuan: Lib: 6, op het Jaer 1550.*

Oock wierden sy genoemt na de *Lantschappen* / in dewelcke sy haer onthielden. Van haere eerste woon-plaerse *Lion*, noemden se haer *Lionisten*: na het *Lantschap* *Albi*, of 't *Albigois*, *Albigensen*: Na *Toulouze*, *Toulouzanen*: ghelyck sy also genoemt worden van *Baronius*, op het Jaer 1178, *Vol: 12, Arti: 17.* Na *Lombardien*, *Lombardiers*: Na *Piccardien*, *Piccardiers*: Na *Bohemen*, *Bohemers*.

Ende om deselve te meer gehaet te maechen onder den menschen / so hebben de *Papisten* haer ghenoeemt met de *Naemen* van *Oude Ketteren*. Sy noemden se *Catharos*, *Puritainen*; om datse *Belijdenis* deden van *Supperheyt* in *Leere* en in *Leeven*: *Arrianen*, om datse onthevende de vleeschelijcke teeghenwoozdicheyt *Christi* in het *Woot* des *Wontmaels* / oock onthenden (na het verkeert oordeel der *Papen*) de *Godheyt* *Jesu Christi*. Om datse de macht des *Keyfers*, en der *Contingen* in *Weereltlijcke* saecken verhteben boven de macht des *Paus*, so noemden se haer *Manicheen*, als stellende twee *Beginselen*. Doch hoe balschelijck de *Waldensen* met de *Kettere* der *Manicheen*, en *Arrianen* zijn beschuldigt / blycht upt de *Belijdenisse* des *Geloofs* desen aengaende / van hun gebaen / en verhaelt van *Baronius*, op 't Jaer 1178, *Art: 26.* Men heeft se ghenoeemt *Riboux*, *Boggers*, *Toovenaers*: en een *Toovenaar*, een *Waldensch*, een *Vandois*, was eeben deel by de *Papisten*. ghelyck dan oock veele deser *Waldensen*, of *Vandoisen*, als *Toovenaeren* zijn verhzant /

Waldens-
sen met
veelerhân-
de Naemen
genoemt.

Wierden
met de
Naemen
van Oude
Ketteren ge-
noemt.

Hoe sy nu
geheeten
worden.

Sachonij
ghetuyche-
nis van de
Waldense.

Pausen
hebbē dese
Walden-
sen wree-
delijk
vervolgt.

Vervol-
gingē tee-
ghen haer,
in't Jaer
1380.

Wreet
Placcaet
teeghen de
Waldense,
in't Jaer
1393.

en omgebracht getwozden. Nu noemmen deselve *Wiclessiten, Hussiten, Hugenottens*
Lutheranen, Calvinisten, Geusen.

Van dese *Waldensen* ghetuycht den Paepschen Schrijver *Reimerius*, een *Iacobiner*
Monick, en Wreet Inquisiteur zijnde, (die wel 200 Jaeren booz de tijden van *Luthe-*
rius en Calvinus geleest/ en ontrent het Jaer 1250 *geschreeve heeft/ Mornay in Myserio*
Iniquitatis.) datter in't Jaer 1100, en daer ontrent, geweest zijn Luynen genaemt *Wal-*
densen en *Lionnisen*, voerende haer Naem van eenen *Petrus Waldo*, die een Burger van
Lion was. *Atem* / onder alle Secten, *sept hy* / die gheweest zijn, en noch zijn, en isser
geen schaedelijcker voor de Kercke, (*verstaet de Roomse*) als de *Secte der Lionni-*
sen; ende dat om Drie Oorsaecken. 1. Om dat is de *Alderouste*. Want sommighe
leggen (*sept Sachonius*) datse al geweest is van de tijden des *Paus Sylvestri*; of gelijk
andere seggen, van de tijden der Apostelen. 2. Om datse ghemeender is als de andere
Secten. Want daer en is geen *Lant* daer dese secte niet ghevonden wordt. 3. Om dat,
daer alle andere Secten, door haere grouwelijcke Lasteringen teegen Godt, den men-
schen doen een walginghe hebben van haer ghevoelen, dese een grooten schijn heeft
van Godtsaelicheyt, en de Belijders van deselve Godtsaeliclyck leeven voor den
menschen; ende alle dingen van Godt *rechtfranich* gelooven; ende van alle de 12 *Articulen*
des Christelijcken Geloofs wel gevoelen; maer alleen de *Roomsche Kercke*, ende de *Geeste-*
lijckheyt lateren; waer inne de Leecken haer al te lichtveerdichlyck geloove geeven.
Men kan van den Oorspronck / *Raemen* / *Dooztganck* / en *Vervolgtinghen der*
Waldensen leesen by *Thuanus, Lib. 6. Histori.* op het Jaer Christi 1550.

Teegen dese *Waldensen* hebben sich de *Roomsche Pausen* gecant / met alle *Vin-*
nischeyt / *Wzevel* / ende *Wzeetheyt*: trachtende dese *Rechtshapen Christenen*
te *Versticken* in haer *Gedoorste* / te *Vermoozden* in de *Wieghe* / en dooz der sel-
ver *Bloet* te *blusschen* het *Licht* / 't welck van haer ghesetel was op den *Hande-*
laer.

In het Jaer 1380, heeft *Clemens* een *Bulle* uptgegeeven teegen de *Waldensen*, haer
onthoudende in de deelen van *Aix, Arles, Ambrun, Vicame, Geneve, Aubonne, Savoye,*
het Graeffschap Venerin, Dyois, Forest, het *Prinsdom van Orange*, het gebied van *Avignon,*
Selon, en andere omliggende *Quartieren*. Dyt *kracht* van dese *Bulle*, heeft *Fran-*
cois Borelli, Inquisiteur, en *Monick* van de *Order* de *Minder-Broers*, de *Waldensen*
booz hem onthouden / en deselve / niet betschijnende / in den *Ban* gedaen / en aen
den *Weerdelijcken Richter* overghegeeven. Veele 1000 der selver zijn doemaels
Vermoozt / en *Wzeedelijcken* omgebracht; onder anderen zijn 150 *Mannen*, en
veele *Vrouwen*, neevens haere *Soonen* en *Dochteren*, *Leevendich* *Verbrant* ghe-
worden. Alleen in de *Valleje van Argentiere*, en daer om heer / zinder 80 *Vermoort*
geworden, *welcke* so haer so *gevangen* waeren / aenskonts den *Beulen* en *Pijn-*
deren wierden *obergeleebert* / *Verbrant* / sonder eenige andere *Rechts-pleegtinge*
te ghebruycken teeghen deselve. En gheschiede sulcx tot *Grenoble*, de *Hooft-Stadt*
van *Provence*.

In't Jaer 1393, wiert in de *Hooft-Kercke* van *Ambrun*, een *Placcaet* afgecon-
digt teegen de *Waldensen*, waer by alle der selver *Goederen* wierden verklaert ver-
beurt te zijn: en verboden aen allen *nagheburde plaetsen* / den *Waldensen* eenighe
bystant te doen met *Eeten*, *Drincken*, *Herbergen*, *Besoecken*, *Gunst* te bewijfen, of
raet te geeven. Alles op verbeurte, van sulcx doende, meede voor een *Ketter*, en on-
weerdich tot alle *Ampten*, en *publijcke Bedieningen*, verklaert te worden. *Verble-*
dende boozs allen ende een pegelijck / egeene *Waldensen* te moogen gebruycken in
het gheeven van *Ghetuychenissen*, als zijnde deselve *inhabijl* daer toe. *Meede niet*
omine te *Succederen* in eenigherhande *Erffenis*. Ende indien eenighe *Waldensen*
Richters /

Richters / ofte Schepenen waeren, so souden haere Vonnissen van geender Waerde zijn: Indien *Advocaten*, haere Voorspreckingingen niet ontfanckelijck: Indien *Notarissen*, haere Instrumenten Nul, krachteloos, en als gefcheurt: Indien *Priesters*, souden sy berooft worden van alle Kerckelijcke Bedieningen, en Inkomsten.

In't Jaer 1400, zijn de *Paepfche Wolven* wederom den *Waldensen*, in het Dal van *Pragela* aengheballen. Dese *Bloet-honden* / meermael te voozen bevonden hebbende, dat de *Waldensen*, van haer bespronghen zijnde / bloeden na de *Hooien* en *Speloncken* der *Bergen* / haer versterckende en verschuytende in deselve, zijn haer over den *Hals* gekomen onverwacht / ontrent den *Kers-tijdt*, als wanneer de *Berghen* vol *Sneeu* waeren. De *Waldensen* siende in dien *Overhal* / dat haere *Hooien* en gewoone *Schupl-plaetsen* van de *Dyanden* ingenomen waeren / hebben haer begeeven na de *Hooge* en *Steyle* *Alpische Bergen*, derwaerts bluchende met *Vrouwen* en *Kinderen*: de *Mannen* draegende eenighen noodighen *Doozraet* / de *Moeders* torfende haere schreyende *Wichters* in de *Armen*, aen de *Borsten*, en in *Wiegen*; en by de *Hant* voozt treckende en slepende haere onnoose *Kinderkens* / welke noch niet wel gaen konden. De *Paepfche Bloet-honden* tot in den diepen *Nacht* / vervolgende dese *Onnoosele* / *Verbaefde* / *Bluchtige* menschen / sloeghen veele der selver doot, en *Maekten* vooz de *Hant* alles wat sich met de *Blucht* op de *Hoochten* niet verberghen kon. Doch waeren de *Vermoozde* geluchiger als de *Overgeblevene*. Want dit *arme Volck* overballen zijnde in de naere *Nacht* / en boven op de *Bergen* met *Sneeu* bedeckt, geen *Doozraet* hebbende om *Dyer* te boeten / en haer selven en teere *Schaepjes* daer by te konnen werten / zijn meest alle van *Coude* vercleunt, en ghestorven. 80 *Suygelingen* werden des *Morgens* doot gevonden in haere *Wiegen*; andere aen de *Borsten*, ende laegen de bedroefde *Moeders* *Verstijft* en doot ghevroosen daer neevens. Ende terwyle het so *Deerlijck* en *Jammerlijck* toegericht was op de *Berghen* / zijn die *Wrede* en ontmenschte *Slaeven* des *Antichrists*, als *Derwoet* en *Dytsinnich* gherocken na de *Dyusen* deser *Bluchtelingen* / *Plonderende* / *Kroovende* / en *Dernielende* alles dat vooz handen was. De *Waldensen* houden dese *Vervolginghe* vooz een van de *swaerste* en *grousaemste* / welke haeren *Dooz*-*baerden* zijn aenghebaen: ende sy spzeekhen noch daegelijck daer van onder den anderen.

In't Jaer 1460, ten tijden van *Paus Pius de 2.*, en van *Louijs den II.*, *Coninck* in *Vranckrijk*, zijn dese *Waldensen* in de *Valleyen* van *Frasiniere* wederom seer *wredelijck* vervolgt / van een *Eerts Bisschop* van *Ambrun*; welke teegen haer upfonden *Inquisiteur* *Iean Veyleti*, zijnde een *Monick* van de *Order* der *Minder-Broers*. Seer *Fel* en *Wreed* was desen *Wolff* in het *Verflinden* van *Christi* *Schaepen* / en *honden* wepnich sijne *Clauwen* en *Bebloede Tandten* ontkomen. Jae onder schijn en *Naem* van *Inquisitie* teegen de *Waldensen*, viel hy op het *Vijfcentige* *Papisten*, welke daer over gheklaegt hebbende aen den *Coninck* van *Vranckrijk*, werden van den selven aenghenomen in *befcherminge* / en herstele in haere *Goederen*; mits alhoozens verklaert hebbende / geen *Waldensen*, maer *Papisten* te zijn.

De *Waldensen*, dooz de *Vervolgingen* der *Pausen*, gelijck een *Belchaem* / en gheleijck *David* van *Saul*, 1 *Sam*: 26, vers 20, ghesaegt zijnde van het eene *Hant* in het ander / van de eene *Bergen* / *Daalen* / en *Valleyen* in de andere / zijn ghekomen van *Piedmont*, in *Provence*; hebben aldaer eenige *ungebouwde Landen* en *Wilder-nissen* aengeslagen / deseive *Bebout* / *Beplant* / *Bewoont* / ende den *Zegen Gods* gelijck met haer *gebacht* over deselve *Landen*. Vooz al hebben sy haere *Woonningen* genoomen in *Merindol*, ende *Cabriere*; sy bluchreden met de *Vrouwe*, *Apoc*: 12, vers 6, in de *Woestijnen* / alwaer sy plaetsen vonden haer van den *Heere* bereyt.

Vervolginge teegen de *Waldense*, in't Jaer 1400.

Deerlijck omkomen van veele *Vrouwen*, en *Kindkens*.

Vervolginghen teegen de *Waldense*, in't Jaer 1460.

Waldense slaen haer needer in *Merindol*, en *Cabriore*.

Sp zijn des Heeren Duyve, in de Clooven der Steen-rotzen, en Onbewoonde Plaetsen, in Hoolen, Speloncken, en in't Verborgene van Steyle Plaetsen, Cant: 2, vers 14. Daer leefden sp in sodaentige Opzichtigheyt / Ecnvoudtscheyt / en Godt-
burchticheyt / dat haer Geloof p^redichte / haer Leeven leerde / en haeren om-
meganck betwees / dat de Dzeese Gods onder haer Gehupsbest was. Ende nu /
in't laer 1530, verslaende dat het Licht des Evangeliums onstiecken / op den
Candelaer gheset / en opentlick ghep^redicht wiert in sommighe Steeden van
Duyt^slant, ende Switserlant, so hebben sp derwaerts afgesonden twee van haere Barbes,
genaemt Georgius Mauvel, gebozen van Fresiniere, in Dauphine; ende Pierre Masson,
gebooztich in Bourgogne; omme sich met de Leeraeren der Gemeynten in Duyt-
slant ende in Switserlant te bespreucken van de Leere des H. Evangeliums; en by-
sonderlick / om der selver gheboelen te hebben over eenighe Articulen, waer over
de Leeraeren der Waldensen swaericheeden hadden onder den anderen. Dese der-
waerts getoogen zynde / hebben tot Basel gehandelt met Oecolompadius; tot Straf-
burg, met Capito, ende Bucerus; tot Bearn, met Berckbold, ende Haller: Ende met ge-
meyner bewilling hebben sp eenige Articulen gestelt / welke sp met den Woorde
Gods hielden over een te komen / en van veele honderden Jaeren af / van Dae-
der aen Mint onder hun geleert / ende gep^redicht waeren. Doch in het weeder-
keeren na de haere / is Pierre Masson gebangen tot Dyon aengehouden. Alleen Ge-
orgius is weeder ghekeert tot Merindol; en hebbende verhaelt syne verrichtinghe /
en overghelevert de Brieven en Boecken der opghemelte Leeraeren van Duyt-
slant ende Switserlant, hebben sp tot haer ontboden de Ourste en Dooznaemste
Bzoederen van la Poyville en Calabr, om sich gesaementlick te beraden / aengaende
een Reformatie van 't geene in de Leere onder hun ontstelt was.

Certwijlen nu de Waldensen hier meede beesich zijn / komt het gherucht daer
van ter oogen van het Parlament, de Bisschoppen, Priesteren, en Monicken van Pro-
vence. Ian de Roma, een Jacobiner Monick, kringht last van den Bisschop / en van
den Legaat des Paus, tot Avignon, om aen te grijpen / en Inquisitie te doen over al-
de die gheene / welke verdacht waeren van de Vaudoische, off Lutersche Sect te zijn.
Desen Monick heeft / 't zeedert dien last / begonnen en aengehouden / de gheloo-
vige Waldensen om den Hals te bzinghen / dooz allerhande Wzeede en Onmen-
schelijcke Pijnninghen / welke hy bedencken kon. Hy liet sommighe binden op
een Banck, leunende achter over, doch de beenen hanghende over een kleyn Vyer,
en deede dan desen ghebondenen menschen Laersten aentrecken, met siedende Smeer-
geult; en leitse epndelick sterben / na veel Tozmenten te hebben uptghestaen.
Doch is desen Ian de Roma epndelick met een raesende Steckte van Godt ghe-
stanch niemant by hem gedueren kon: en hy selfs sijn eppen stanch niet konnen-
de verdozaegen / riep meermaels / wie sal my dooden, en verlossen? hy socht wel sich
selven te berooven van het leven, doch hadde macht of kracht 't selve te vol-
bzinghen: maer heeft ten laersten syne Goddelooze Ziele uptghebzaaect / ende
is sijn Lichaem als een stinckende pryen na het Graff geseept.

Na de doot van desen / heeft den Bisschop van Aix, dooz sijnen Official Peironeti,
dese Wzeede Verbolgtingen / dooz het Dangen / Pijnigen / en Dooden der Wal-
densen, aengehouden; en alle die booz Kettters verklaert wierden van Peironeti,
wterden overgelevert in handen van den Weereltlijcken Richter Meyani, en van
den selven / sonder eenighe Gerichts-handel teegen hun te pleegen / omgebzacht.
Het Parlament van Aix deeder veele dooden. Op begeerte van des Conincx Procu-
reur, wterden eenige van Merindol gedaecht / om in Persoon te verschynen dooz
den

Senden, en
spreecken
over Ghe-
loofs-fae-
cken met
Oecolom-
padius,
Capito,
Bucerus,
&c.

Inquisiti,
en Wreet-
heeden ge-
pleegt tee-
ghen de
Walden-
sen.

den Præfident des Parlaments, *Bartholomeus Chassaneus*. Doch de Bedaeghde ghe-
waerschouwt / dat het Hof booz hadde haer ghebangen te houden / en sonder een-
nich vorder Dingtael / te doen sterben / zijn op den ghesetten tijdt niet verschee-
nen. Wes halven ghestelt zynde in Default, heeft het boozs Hof / inden Jaere 1540,
uptgepsoochen dat **Wzeede Donnīs** / (naederhant genoemt het Vonnis van *Me-
rindol*) waer by alle Inwoonderen van *Merindol* verweesen zijn om Verbrant te wor-
den, so wel Mannen, Vrouwen, als Kinderen. En wijders ghelast / dat der selver
Huysen geraeseert, en ter neer gheworpen; oock de Boomen, so wel Olyven als an-
dere, 500 treden in het ront souden afgehouden worden. Dit Donnīs wiert vast
uptgheboert met alle macht. Doch heeft de goede Godt / om eenighen tijdt van
ruste en vercoeltinghe te gheeben aen desen *Waldensē*, de saechte salcx beleeft / dat
dooz middel van den Heere *de Langers*, doemael Luytenant des Coninx tot *Thurin*,
die van *Merindol* verkreeghen hebben opene Brieven / by dewelcke haer bergant
wiert / te mogen doen haere Verantwoordinge. Hier op hebben sy obergheleevert
haeres Geloofs Belijdenis: ende is de uptwoertinge van het boozschreeven Donnīs
tegen dien van *Merindol* booz een wijle uptgesteld getworden. Leest van dit Don-
nīs oock by *Thuanus, Lib: 6, Histor*: Ende kan oock van de Belydenisse deser Luyden,
en tgeene haer weederbaeren is daer over / geleesen worden by *Thuanus, Lib: 27,
Histor*: ontrent den Aenvanck. Oock by *Sleydanum, Lil: 16. Anno 1545*.

Cozt hier na is *Iean Minier*, Heere van *Dopedē*, geworden Præfident des Parlaments
van *Aix*, ende heeft desen *Ganimedes*, en *Bloer-Schencker* van die groote Hoere,
aen deselve ingeschoncken een grooten vronck van *Christ'nen Bloet*. by heeft alle
sijne kracht en aensien inghespannen en aengehelept / om het meer-ghemelte
Vonnis van *Merindol* te volvoeren. Hy neemt sijn slach waer / en in het afwesen
van den Heere *de Grignan*, Luytenant des Coninx, hebbende de macht des *Lants*
in handen / doet hy op den 12. April 1545, in het Graeffschap van *Venisse* ende *Avignon*,
te saemen komen alle de Crjchs-machten van den *Paus*, ende den Coninck. Hy
treckt met deselve Croepen op / Verniel 22 so Steeden als Dorpen in *Merindol* ende
Cabriere / doet alles *Blonderen* en *Wzanden* / dootslaende *Mannen* / *Wrouwen* /
Kinderen / oock den *Supgeling* in de *Wlege*. Cer hy quam tot *Merindol*, geboot
hy te berooven / en daer op in *Wzant* te steecken *la Roche*, *S^t. Steve*, *Villelaure*, *Lor-
marin*, *la Motte*, *Cabrierelles*, *S^t. Martin*, *Pipin*, ende andere plaersen gelegen aen geene
zijde van den Berg *Lebion*. De Inwoonderen van ghemelte vernielde plaetsen /
om te ontgaen de *Woozderhen* der *Wpanden* / waeren meerendeels met *Wrou-
wen* en *Kinderen* gewecken na *Merindol*, in het Bosch van *Laurin*. Maer bemere-
kende dat de *Wpanden* sterck op het *Bosch* aentrocken / bonden gesaementlijck
goet / dat de *Mannen* boozs treckende / *Wrouwen* en *Kinderen* in het *Bosch*
laeten / en aen de *Bermhericheyt*, en *Menchelijcke Meededoogenthey* der *Vyan-
den* beveelen souden; *bermits* sy hoopten / dat dese haere *Weerloose* en *Ennoo-
sele Wrouwen* en *Schaepjes* genaede souden binden booz de ooghen haerer *Ver-
volgers*. Doch hier is gebleeckē / dat der godloofen *Bermhericheyt*, *Wreetheyt* is.
Want na dat de *Barbes*, dat zijn de *Prædicanten*, het volck upt den *Woozde* *Gods*
gerooft en gestercht; en sy alle gesaementlijck byrige *Gebeden* / met beele traen-
nen tot *Godt* uptgestort; de *Mannen* haere *Vrouwen*, en *Vrouwen* haere *Mannen*,
de *Vaeders* haere lieve *Kinderkens* *Omarmt*, *Gekukt*, *Getrooft*, *Gezeegent*, aen *Gods*
genaede en geley bevoelen; en een so hart (wie kan het sonder *Traenen* naedent-
ken) bedroeft, en laetste afficheyt met *Weenen*, *Schreyen*, *Clægen*, *Kermen*, *Jamme-
ren*, en *Gewring* der handen ghenomen hadden; en de *Mannen* in der *Nacht* daer
op *vertrocken* waeren: Siet / so zijn de boozgemelde *Crjchs-benden* des *Paus*,

Wreede
Vonnis
van *Merin-
dol*, teegen
de *Wal-
densen*, int
Jaer 1540-

Verwoe-
stingen in
Merindol,
en *Cabri-
ere*, over dex
*Walden-
sen* woon-
plaetsen.

Wraeck-
roepende
wreetheyt
teegen de
*Walden-
sen*.

ende des Coninx, eeben als verhongerde en woedende Wolven / des morgens op het Bosch aengehoomen / alwaer dese arme Schaaepen en teere Lammeren ge-laeten worden. Sp vallen dese Man-en-Vaederloose Vrouwen en Kinderen aen/welcke laegen voor Godt met Traenen/ Biddinghen/ Smeekinghen/en hert-grondige Suchten. Sp maecten alles buyt/ dat de arme Luyden gebergt had-den. Vrouwen en Kinderen worden van haer ontcleet en uytgeschut; sommige der selver Verkracht/Gheslaeghen/en Misshandelt; andere wierden verkracht/ ten Coon en Spot gestelt voor een pegelijck. Ondertusschen komt *Dopede* aenghe-troocken met het Peerde-volck / laeghs den grooten wech van *Cadenet*, door het insiden van het boozghensemde Bosch *Lauris*, settende recht toe recht aen na *Merindol*. Hy neemt de plaetsen in / welcke geen teeghstant boot. *Merindol* wort Geplondert, Verbrant, Geraeseert, en ten gronde afgeworpen.

Merindol
geraeseert.

Cabriere
vergege-
ven.

Van daer / ontrent den 20 April des voorsz Jaers, Beleegheren sp *Cabriere*, ende wtert de Stadt van den Heer *Cabriere*, ende den Hooftman *Poulain*, met Verdrag aen den Præsident *Dopede* overgegeven; op Boozwaerde/en Belofte aen den Inwoonderen der Stadt / dat in ghevalle sy haere Poorten openden (ghelijck sp oock deden) haere Saeck gehandelt soude worden in 't Gerichte; ende geenich geweld of Ooverlast gedaen, aen ymant der Ingeleetenen. Doch desen Bloet-hont *Dopede*, en hiet sijn Doort / of Belofte niet. Want / so haest hy met het Crijschs-volck was ingetroocken / deede hy 25 à 30 Mannen, die hy upkijpte upt de Burgerpe/Winden en Wzedelijck ontleeden door sijn Crijschs-volck. 40 Vrouwen, en onder deselve eenighe Bevruchte, deede hy in een Schuyt sluyten, en daer inne leevendich Verbranden. Centge dier Vrouwen/welcke/ om de blamme te ontbliden/buyten de Schuyt quamen / wierden met Spiessen Hellebaerden / en swaere slaeghen weederom ghezeden binnen deselve. Veele / die haer in Kelders ver-schoolen en verstecken hadden / wierden twee aen twee ghebonden zijnde / ghe-bracht op het plain des Casteels van *Cabriere*, alwaer de Oversten en Bevel-hebberen aenderhande Wzede Slachtingen deden aen den Mannen, en verbloecte Schan-delijchheeden pleegghden ontrent de Vrouwen. Na dit ghedaene / gingen de Hoof-mannen van *Avignon* in de Kerck van *Cabriere*, in dewelcke veele Vrouwen ende Kin-deren gevluht waeren; dewelcke alle daer Vermoort en omgebracht wierden; son-der aensien van Ouderdom/of Geslachte; zijnde de Vermoorde geweest ontrent de Duyzent in Getale. Ende hebben de Dienaeren van den *Paus*, tot een Ghe-denck-teecken van dese (haeres bedunckens) so heerlijcke Ooverwinninghe en

Pylaer op-
gericht in
Gabriere.

Daet / teegens de *Ketterische Waldenssen*, op de plaets van *Cabriere*, een Pylaer doen op-richten, op dewelcke gesneeden stont het Jaer, ende den Dag, wanneer *Cabriere* ingeno-men ende Geplondert is gheworden, door den Heer *Jean Minier*, Heere van *Dopede*, en eerste Præsident des Parlaments van *Provence*. Doch sal dese Pylaer, by allen reede-lijcken menschen / een Ghebachtenisse zijn van de Barbarische en Onmensche-lijcke Wzetheyt van den *Roomschen Antichrist*, ende desselffs Meede-standers: weel-tende / noch hebbende gheen ander Middell meer ooverich / om haeren Stoel te houden staende/als Moorden, Branden, en het storten van Onnoosel Christen-bloet.

Wrecheteyt
teegen de
gevluchte
Waldensse.

Die geene welcke van *Merindol*, en andere plaetsen daer ontrent gevlucht waeren op de Bergen / ende sich verstecken hadden in de Hoolen der Steen-rotsen; en nu zijnde in groote Wzetheyt/Armoede/Gebzeck van Tijstocht/ ende Cleef-dinge / niet anders hebbende als haere Hemden / omme haere naechte Leede-maeten te bedecken; deden / door eenighe Luyden van aensien / aen den booz-noemden Præsident ootmoedelijck Bidden en Versoeken/ datse mochten hebben verlos, om met haer Vrouwen en Kinderkens te moghen vertrecken, derwaerts haer

de Heere

de Heere gelieven soude te geleyden. **Doch kreegen van dien Ontmenschten Mensch geen andere antwoort als dese /** Ick weet wat ick met dit Volck te doen heb. Niemant van haer sal mijn handt ontkoomen ; Ick sal al dien hoop voor den Duyvel jaegen , en doen woonen in der Hellen afont. **En also ging hy voort in sijne Derbolgingen / vernielende alles wat hy naederde. Van de Wreethopt gepleege Overtrent den Waldensen in Merindol ende Cabriere , Leest oock by Thuanus , Lib: 6 , Historie op het Jaer 1550. en Lib: 22 , op het Jaer 1559. Ende by Sleyd: Lib: 16 , op het Jaer 1545.**

Van dese Doort der Waldensen verhaelt Bucholcerus in Chronol: aldus / **Int Jaer 1545 , heeft Francois , Coninck van Vranckrijk , onder het beleyt van Iohannes Minierus , President des Parlaments van Provence , wreedelijck doen ombrenghen de Waldensen , in ettelijcke Vlecken en Steeden van Languedocq , Dauphine , en Savoyen : ende dat , vermits gemelte Waldensen Belijdenisse deeden niet van de Paepsche , maer van den Gereformeerden Godsdienst. Hy is haer aengevallen in April , en heeft veele van haere Steeden en Dorpen doen raseeren : oock een groote Meenichte van menschen onder hun , sonder eenich Opzicht van Out of Jongh , van Man of Vrouw , doen dootslaen en vermoorden.**

Bucholceri
getuychnis
van de Ver-
volging
teeghen de
Walden-
sen , in 't
Jaer 1545.

Dat de Roomsche Pausen Stichters en Aenvoorders zijn geweest / van de Derbolgingen teegen den Waldensen , blyckt ghenoechsaem uyt het Verhaelde ; ghelijck oock uyt dese volgende getuychenissen van Henricus Spondanus , zijnde (volgens het verhael van den Jesuyt Heribertus Rosweyden) een treffelijck en gheleert man , van Vranckrijk , Roomsch Priester , en Protonotaris van den Apostolischen Stoel ; en die de Jaer-gheschiedenissen van Baronius , welke ghekomen was tot het Jaer ons Heeren 1198 , achtervolgt heeft tot op het Jaer 1623. Dese verhaelt op het Jaer Christi 1198 , dat den Paus Innocentius de 3 , aen de Bisschoppen van Auch , Acqui , en andere naebuerige plaetsen ; oock aen de Princen , Baronnen , en alle het Volck van hun Bisdommen gheschreeven heeft , aengaende de Vaudoisen , Cathari , Patarinen , en andere Kettors ; welke dickwils t' onder gebracht zijnde in Vranckrijk , t' elckens weeder opstonden met groeter stouticheyt ; en Verjaeght zijnde van Tholouse (alwaerse langh ghehestelt hadden) haer verrocken in de naest gheleeghene Plaetsen. Den Paus hier door voor hebbende deselve t' eenemael uyt te royen. Doch den Oorloogh teghen de Vaudoisen vercondight , wiert verhindert door den Tocht der Christenen na Ierusalem.

Roomsche
Pausen
Stichters
van alle
dese Ver-
volgingen.

Blijckt
uyt de Ge-
tuychenis-
sen van
Sponda-
nus.

Op het Jaer Christi 1242 , verhaelt hy / dat tot Tarroconen , in het Coninckrijk van Aragon , een Synode ghehouden is teeghen de Ketterische Waldensen , welke haer vergiff zaeyden in dat selve Coninckrijk. Ende na dat deselve Kettors aldaer verdoemt waeren , isser secker Formulieren Maniere beraemt , om deselve te ondersoeken , te straffen , en saelige Paenitentien op te leggen.

Op het Jaer 1319 , verhaelt hy / dat den Paus Iohannes den 22 , allen Inquisiteurs des Geloofs last gegeven heeft , om de Kettors , diemen Waldensen noemde , te straffen : ende dat Vermits sy doemaels weederom in Vranckrijk seer begonden te vermeenichvuldigen. Oock heeft hy veele van dese Waldensen , nu door de Inquisitie overtuyght zijnde , door de Weereltlijcke Richters doen straffen. Oock verhaelt Thuanus lib: 26 . Histor: dat den Paus aen den Savoyaers geraeden heeft , den Waldensen te beoorloogen , en te verdelgen.

Aenspraec
aen alle
Gerefor-
meerden,
over dese
Vervolgin-
gen teegen
de Wal-
densen.

Op/wel op nu eens ghy wy chlyvianē in Engelant, Hugenotte in Vranckrijc, Evangelische, en Prosesterende in Duytslant, Gereformeerde in het Vereenicht Neederlant, en voor al in Swisserlant; Affsetsels, Plantingē, Groeyfels van de Waldensen; Gefaeyt, Geplant, Gemest, Gegroeyt, en nu so hooch opgefchootē door derselver verstorre Martel-bloet, het Zaet zijnde van u allen ; en sy sels zijnde een Plantinghe des Heeren , ende sijner

Apostelen.

Apostelen. **Oberlegt/en vergelijckt nu eens alle dese opgemelte Geschiedenissen** met het geene in dit Jaer 1655, geschiet is ontrent de *Waldensen*: welke tot u l seggen mogen 'tgeene Johannes, Apoc: 1, vers 9, **sepde tot de seeden Gemeynten in Asia/** wy zijn uwe Broederen, Meede-geuooten in de Verdruckinge, ende in het Coninckrijk, ende in de Lijdsfaemheyt Jesu Christi. **Alle te saerren** hebt ghy dat Getuychenisse van hem, die daer wandelt midden onder de 7 Candelieren, dat ghy verdraegen hebt, ende hebt gedult: dat ghy om sijns Naems wille gearbeyt hebt, ende niet en zijt moede geworden, Apocal: 2, vers 3. **De Zielen van die geene/ welke onder den Waldensen in boozige Eeuwen / ende nu in dese onse daegen /** gedoot zijn, van den Antichrist, om het woort Gods, en het getuychenisse dat sy hadden, **roepen tot Godt met de Zielen van alle Martelaeren / en nebens de Zielen van uwe Onthalsoe / Gehangene / Gewoogde / Gedolbene / Gesmoogde / en Verbzande Boozhaederen / om** eene ende de selfde saecke; naemelijck / om van die Heylighe en Waerachtige Heerscher geoordeelt, en gewroocken te worden van die geene, die op de aerde woonen, Apocal: 6, vers 9, 10. **Comt / en oberlegt dan eens** het Voorleedene, **en vergelijckt het met** het Teegenwoordige: **en ghy sult bevinden/** dat de Wreetheyt en Bloetdorfticheyt der Papisten teegens den *Gerseformenden*, in het minste niet vermindert is; **gelijckmen sulcx den Slechten ende Euboudigen soecht wijs te maecken.**

Egypte-
naeren
verdruckē
de Israeli-
ten, om
datse Ver-
meenich-
vuldigen.

Wanneer den Egyptischen Pharao merchte/ dat de kinderen Israels, onder hem woonachtich / Vruchtbaer waeren, overvloedelijck wiesfen in grooten getaele, en vermeerderden, ende seer machtich wierden, so dat het Lant van haer vervult wierdt: **sepde sy tot sijne Obersten/** siet, het Volck der Kinderen Israels is veele, jae machtiger dan wy. **Comt, laet ons wijlijck teegen het selve handelen,** op dat het niet en vermeenichvuldige, en het geschiede alsser eenen Crijch voorvalt, dat het sich oock niet en voege tot onse Vyanden, ende teegen ons stryde, ende uyt het Lant optrecke. **(Tot dien eynde verdruckten de Egyptenaeren den Israeliten met swaere lasten;** doch hoe sy 't Volck meer verdruckten, hoe het meer aenwies en vermeerderde. **Weshalven wilden/** dat alle Knechjes der Hebreen, in de geboorte, van de Vroedvrouwen souden ghedoodt worden. **Doch de Broed-vrouwen sulcx niet doende/** geboodt *Pharao*, datmen alle Soonen welcke den Israeliten gebooren wierden, in de Riviere verdrencken en versmooren sou, Exod: 1, vers 7, 9, 10, 11, 12, 16, 22. **Eben gelijck Pharao deede ontrent den Israeliten/** hebben de Pausen gedaen ontrent den *Waldensen*, rechte Israeliten na den geest, woonende midden in het geestelijcke Egypten; zijnde die seeven duysent oovergebleevene, alle Knien die haer niet geboogen en hebben voor Baal, ende alle mōnt die hem niet gekust en heeft, 1 Reg: 19, vers 18: zijnde dat ooverblijfsel na de Verkiefsinge der Genaeде, Rom: 11, vers 5. **De Pausen hebben gemerckt dat dese Waldensen, onder hun woonachtich /** vermeerderden, machtich wierden in Geloove, ende het Lant vervulden met de Goddelijcke kennisse der waerheyt. **Sy spracchen/en schreeven aen de Paepsche Vorsten, Siet de Waldensen** zijn veele, en sullē ons veel licht te machtich wordē, en onse Misse, Indulgentien, Vaegevyer, jae onse gansche Kercke, met alle Insettingen in deselve te niete maecken. **Comt, laet ons deselve verdrucken, uytroyen ende verdelgen, beyde met Gewelt en Listicheyt. Ende hier op hebben sy alle die wzeede Vervolgingen teegen den Waldensen aengestelt in boozige Eeuwen / in boegen als wy nu berhaelt hebben; ende heeft den Hertoch van Savoyen, in die Jaer 1655, blypten twijffel upt dzift en Inzicht als boozen/ die Wzeede en Onmenshelijcke Bloetsoztlage aengericht onder den Waldensen, in de Valleyen van Piedmont, ende daer ontrent woonachtich; brengende also weeder het Oude Treurspel op de Schouburch.**

So doen
de Pausen
ontrent de
Walden-
sen.

Wanden

Vanden Jaere 1163, tot het Jaer 1561, zijn de Waldensen meentichmael Derbolgh: / Derducht / en Wreedelyck misshandelt getwozden van de Coningen van Vranckrijk, daer toe van de Roomsche Pausen aengemaent / en aengedzongen. Daer nae dat de Geberchten en Valleyen van Lucern, Angrone, Sunmartin, Perosin en andere Woon-plaetsen der Waldensen, by Verdrag, by Vranckrijk gecomen zijn onder het gebiedt van Savoyen, so heeft den Savoyaert, Versocht en aengheylst dooz den Paus, den Waldensen beoosloogt / en gezocht van de aerde upt te ropen / achtervolgens het gemeene voozneemen van alle de Princen van Italien. Doch wanneer gemelten Hertoch nu bevonden had / dooz beele en swaere Reederlaegen / dat de hant Gods niet den Waldensen, ende hem teegen was: Doch dat de gemeene Solhaeten opentlyck in sijn Leeger uptraten / dat den Oorloogh teegen de Waldensen aengevangen / teegen den wille Gods was: Meede als den Oversten Sebastiaen Virgilius, treckende met een heer en dzygend' gemoet op teegen de Waldensen, op de voozsegginge sijnner Waerdinne, onderbonden had dat de saecke der Waldensen rechtveerdiger was, als der Savoyaerts; Siet / so ismen met de Valleyers ghetreden in Onderhandeling. Men heeft den selven ghebergt / datse de Misse, na de wyse van de Roomsche Kercke, onder hun toelaeten souden. Geen Prædicatien, of by Eencomsten meer houden, volgens haere Gewoonte: maer haere Leeraren uyt het midden van haer wech doen. Haere Gevangenen, mits geevende rantsoen, souden sy verlossen. Haeren Prince sou in de Valleyen waeren so veele Sterckten bouwen als hem geliefde. Doch hebben de Waldensen hier op geantwoort

Datse die Prædicanten uyt het midden van haer wilden wech doen, welcke haeren Prince verdacht waeren; mits sy alvoorens deselve te ontslaen, andere beroepen souden in der selver plaetsen.

De Misse souden sy onder hun dulden; mits sy niet ghedwongen wierden deselve by te woonen: de Costen daer toe te verschaffen: of yets te doen, waer uyt schynen mocht als ofse de Misse toestemden, of toegedaen waeren.

Het lossen haerer Gevangenen, mits betaelende Rantsoen, toonden sy haer onmogelyck te zijn, vermits berooft waeren en geplondert van alle het haere.

Baeden, datmen het maecken van Sterckten naelaeten; en haer, als getrouwe Onderdaenen, houden in plaets van Sterckten en Casteelen.

Doch na beele Onderhandelingen / is epndelyck een Verdrach gheslooten tusschen den Hertoch van Savoyen, ende den Waldensen; en ten wederzijden geteekent op den 9 Junij 1561: ende waeren de Articulen des Verdrachs als volgt.

Daer soude wesen een Vergeeinghe van alle het voorgaend; ende den Hertoch soude aen sijnen Onderfacten, de Valleyers, ten goede houden alles wat in desen Oorloog geschiet was.

Aen hun soude vergunt worden *Vryheyt van Gewisse*: en de Prædicatien geschieden mogen op seeckere gesette plaetsen, en binnen bestemt besteck; buyten dewelcke sy niet en souden gaen mogen. Also nochtans dat het den Prædicanten vry soude staen, *buyten geseyde plaetsen en besteck*, de Siecken te mogen besoeken, vertroosten, en te pleegen alle deelen van haeren Dienst; uytgheseyt alleen het Prædicken: echter gevraegt van haeren Godsdienst, souden vryelyck antwoorden mogen, sonder daer over in Goet of Bloet gestraft te worden.

Alle die van haere Huysen ghewecken zijn voor desen Oorloog, sullen moghen wederkeeren tot deselve: en niet teegenstaende eenige gedaene Beloften, ofte Affsweeringen, teegens haer Gelooft, sullen in de Vergaederungen en Prædicatien verschynen mogen, en belyden het Ghelooft hun van haeren Voorvaderen overgeleevert.

Waldensē
by Verdrag
gecomen
onder tge-
biedt van
Savoyen.

Savoyaerts
Oorloogē
teegen de
Waldensē.

Vreeds-
handeling
tusschen de
Savoyaerts
en Wal-
densen.
Voorslaeg-
gen der Sa-
vojaerts.
Antwoort
der Wal-
densen op
de Voor-
slaegen der
Savoyaerts.

Verdrach
tusschen dē
Hertoch vā
Savoyen en
den Wal-
densen.
Vergeetin-
ge vā alles.
Vryheyt
van Ghe-
wisse, en
van Præ-
dicken.

Uytghe-
weeckene
sullen mog-
gē weder-
keeren.

Verbanne
ne sullen
werden
herfelt.

Vryheeden
sullen be-
houden
worden.
Overheede
gestelt van
de Prince.

Naemē der
Ballingen
sulle over-
ghelevert
worden.

Tot het
bouwē van
t Casteel
geē costen
draegen.

Crijchs-
overften
sullen den
Waldensen
niet bele-
digē mogē
Valleyers
sullen Vry-
heyt hebbe
Predicantē
re kiezen,
in plaats
der ont-
slaegene.

Misse sal
ghedult
worden.

Oorloogs
Kostē quijt
gescholdē.

Loffen
der Gevan-
gene.

Verhael
van het
Vermoord-
den der
Walden-
sē in Pied-
mont, in
dit Jaer
1655.

Die om het Gelooff, off den Oorloog daerom ghevoert, verbannen zijn, sullen in haere Goederen herfelt worden: en haere Beesten en Huystraet (doch niet van de Soldaeten) met Recht weeder eyschen mogen; en Verocht zijnde na haer neemen; mits betaelende den prijs daer van.

Alle *Vryheeden*, Uytbedinghen, en Voor-rēchten, welcke sy bewyfen sullen dat deughdelijck en wettelijck van den Voor-ouderen ontfangen, en also deughdelijck en wettelijck genooten hebben, sullen sy blyven genieten in toecomende.

De Overheeden sullen gestelt worden van den *Prince*, over alle de *Valleyers*, gehoorich onder desselvs Heerschappije; en sullen denselven goet recht doen: in voegen de *Valleyers* verstaen moghen, datse in eene ende deselve graet, neevens alle andere Onderdaenen, van haeren *Prince* erkent worden.

De Naemen der geener welcke om het Ghelooff in Ballingschap zijn, sullen aengescreeven, en den Ooverheeden overgelevert worden.

Tot het bouwen van't Casteel sullen sy om Costen te draeghen niet ghedwongen worden; ten waere van selfs haere hulp daer toe den *Prince* quaemen aen te bieden.

De Overste van't Casteel sal also den *Prince* dienen, dat hy oock geen Schaede doe aen den *Valleyers*, noch in Goederen, noch in Gewisse.

De *Valleyers* sullen in plaetsē der Prædicanten, die de *Prince* gelieven sal te ontsaen, andere vryelijck verkiesen mogen: doch sal *Martinus*, Prædicant der *Pragelarsen*, van dese genaede uytgesloten zijn.

In alle plaetsen daer de Vergaederingen en Prædicatien vryelijck geschieden, sullen oock de Misse, en andere Ghebruycken van de Roomsche Kercke moghen gepleegt worden. En sullen de *Valleyers* sorge draeghen, dat die gheene die ter Misse gaen, noch bespot off beschaedigt worden. Oock sullen de *Valleyers* niet ghedwongen worden de Misse by te wonen; off yetwes te doen, waer door sy schynen mochten deselve toe te staen.

De *Prince* sal haer quijtschelden alle de Onkosten, welcke in desen Oorloog ghedaen zijn: Oock de 800000 *Gourguldens*, die sy ghedwongen beloofst hebben te betaelen: ende sullen die daer toe verleedene Verbant-Brieven ghescheurt worden.

De Gevangene sullen, mits betaelinge van een reedelijck rantsoen, geloft worden. Ende die gebannen waeren op de *Galeyen*, sullen, uyt crachte deses, worden in Vryheyt gestelt.

Dit is het Verdrag tusschen den Hertogh van Savoyen ende den Waldensen, ghelijck t selve aengheteroekē naet by Thuanus, lib: 27 Historia: op het Jaer Christi 1561.

Ende hebbe ick 'selve alhier verhaelen willen/ op dat een pegelijck daer uyt sien en afmeetē soude/hoe schandelijck en onreedelijck daer sy het geene den Savoyarr nu in dit Jaer 1655 ontrent den Waldensen gepleegt heeft.

De saecke heeft sich in deser boegen toegedraegen. De Waldensen in Piedmont hebben / achterboighens ont gebzucht in desen / aen den Hertogh van Savoyen, nu zijnde gekomen tot Meerderjaericheyt / onderdaentelijcken versocht / dat haere Oude, en van tijt tot tijt hergebrachte, Vryheeden, aenlangende haere Wooningen en Gewissen, hun mochten vergunt ende bevesticht worden; ten eynde sy in de Besitten haerer Voor-Vaederen Vreedsaemelijck en Onderdaenlijck leeven mochten. **Sy hadden hoop / volgens Belofte aen haer gedaen / het versochte te behoven. doch hebben de Papen en Monicken, neffens die haer aenhanghen / so veel by den Hertoch te weege gebzacht / dat deselve heeft afgesonden den Auditeur Gastaldo, en door den selven doen afcondigen een Placcaet / van date den 25 Januarij 1655, waer by belast**

hy belast wiert / allen den gheen en welcke van de Gereformeerde Religie waeren , en Walden-woonden in de Valleyen en Plaetsen van *Lucerne, Lucernetta, S. Ian, la Tour, Bubiana*, sen ghelast ende *Fenel, Campiglion, Brifasco*, ende *S. Second*, haere Huysen en Goederen te verlaeten, haere Huy- ende haer met haere Huys-gefinnen, binnen den tijdt van 3 Daegen, te begeeven in de se en Goederen te verlaeten. Plaetsen *Bobbio, Villar, Angrogna, Prato*, ende het Graeffchap van *Bonetti*, om aldaer te zijn na het welbehaegen van haeren Prince : ende dat op verbeurte van Lijf en Goet, indien buyten gheuoemde Plaetsen bevonden wierden; ten waere sy deeden blijken, dat binnen den tijt van 20 daegen het Roomsche Geloof aengenomen, of haere Goederen aen Papisten verkocht hadden. Zijnde de meeninge van den voorgaenden Hertogh noyt gheweest, dat de Gereformeerden sich buyten voorghemelte verordineerde plaetsen uytstrecken , ofte uytbreyden souden.

De Gereformeerde Waldensen verstaen hebbende dit hart bevel van *Gastaldo*, hebben daer teegens geprotesteert / en hun beroepen op haeren Prince / den Hertoch van Savoyen. *Gastaldo* in het minst daer na niet lusterende / wil sy souden ghehoorzaemen. Verhalven / om geen aenlepdinge te geeven tot den Oorzogh; en op vertrouwen dat haere klachten van den Hertoch verhoort; en sy door desselvs Goedertericheit en Gerechtigheyt weder souden werden herstelt in het rechtbeerdich Bestit van haere Wooningen en Goederen; zijnselve gewecken uyt haere Vervtreckē Huysen, met Vrouwen en Kinderen, suckelende met deselve, in het koudste van den van Huys Winter, door Sneeu en Ys, over het Gheberghte. Veele duysenden van dese arme en Hoff. menschen / en onder deselve Siecke en Suchtige, stock oude Mannen en Vrouwen, Swangere, en die ghebaert hadden, Suyghelinghen, en allerhande kleyne Wichters, wierden hier door ghenootsaecht haer selven teegen de Bittere koude te verbergen in de Hooelen en Speioncken der Gebergten/sonder te hebben Doozraet/om sich te behelpen na behooren.

So haest zijnselve niet ghewecken van Huys en Hof / eenighe daer toe bestelde Haere Huy- Kroovers en Soldaeten / Plonderen der Waldensen Vee, en Lijstocht, en neemen se en Hoo- wech alle Hupstraet / en 't geene sy gelaeten hadden : men bzeecht haere Huysen vernielt. af / capt haere Boomen om verre / en vernielt alles.

Dese arme luden bidden met oortmoedige Requesten aen den Hertoch, ende des- Biddē om selfs Moeder, ten eynde sy Berinherticheit en Incede-lijden wouden hebben met genade. haere Glende. Doch door de Papen en Monicken was so veel te weege gebzacht by den Hertogh, dat dese sineeckende Waldensen van hem gheweefen wierden aen de Worden Inquijitie, aen den Raet welcke ghestelt was om het Geloof voort te setten, ende den gheweefen Ketteren uyt te royen. Ende op de klachten / dat haere Goederen waeren ghe- aen de In- rooft / gaf men hun tot antwoort / sy souden den Man noemen, en aenwijfen wie quistiti. het gedaen hadde.

De saecken dus staende / zijn de Waldensen weder gekeert na haere Wooningen; Keeren ende heeft den Hertoch dese haere Daet opghenomen als een ongehoorsaemheyt; weder na ende onder den Marquis van *Pianesse* teegen haer / als Rebellen, afghesonden 7 à 8 haer Woo- Regimenten / so *Italianen, Yeren, als Francoisen*; Den Hertoch, om dit sijn doen te rechtbeerdigen en verglinsen / septe dat de Waldensen waeren Usurpateurs van die ningen. Plaetsen, uyt dewelcke men haer verdreeven hadde, en die haer noyt waeren geweest toegestaen, oft toegelaeten.

Pianesse soecht met sijn Grijchs-Dolck tot de Waldensen in te bzeecken / doch Marquis van *Pianesse* 't selve niet konnende verrichten met geweld / vermits sy teegenstant vont / dozt se teeghen sy Belofte aen de Gedeputeerden der Waldensen, en dat op sijn / en sijnnes Hertochs haer ghe- Woot / dat men haer in het minste gheen leet of onghemack en soude aendoen, in- fonden. dien sy, tot teecken en bewijs van Vertrouwen en ghehoorsaemheyt, drie Regimenten binnen

Vernielt
de Wal-
densen
trouloof-
lijek.

Wreet-
heyt ghe-
pleegt on-
trent de
Waldensē.

ten binnen haere plaetsen in laeten wilden, alleenlijk om in deselve te ververschen. Doch *Pianesse* toont noch waer te zijn / 't geene al 63 Jaeren vooz *Christi* Geboozte / dooz den *Poeët Horatius*, *Lib: Epod. Od: 16*, gesept is van den *Savoyaert*, naemelijck dat hy is *Novisque rebus infidelis Allobrox*. Want / het *Crÿchs-Dolck* / op dit *Woozt* en *Belofte* / inghelaeten en inghetrocken zijnde / set terstont alles te *Dper* ende te *Sweerde*; en van eenige dupfenden zijnde gebolcht / en nu *Naes-ster* / vangen sy aen te *Rooven*, *Schenden*, *Moorden*, *Branden* aller weegen. *Kerken* en *Huysen* worden *Verwoest*, en in asche geleyt. Die geene die haer *Goetjen* sochten te *bergen* / werden *Vermoort* / en *wzedelijcken* *Omgebacht*. *Sommige* werden geworpen van de *Steen-torzen*; *Anderen* aen *Boomen* ghespijckert, of *Gehangen*; *Anderen* in hare *huysen* *Verbrant*. *Deele* *gebluchte* op de *Bergen* / en die haer *verseecken* hadden in *Hooelen* en *Speloncken* / zijn door de *Bittere* en *Strenghe* *koude* *Vercleunt*, *Verstijft*, doot *Gevroosen*, en van *Honger* en *houde seer* *Deerlijcken* *omgekomen*. *Deelen* *wiert* den *Hals* *afghesneeden*: 150 *Vrouwen*, en *Kinderen* *wierden* de *Hoofden* *afgehewen*, na dat *allerhande* *moetwil* en *schenderijge* *gepleegt* was met deselve. *Anderen* werden *gebraeden*, *gefooden*, der selver *Herfenen* *opgegeeten*, *getuygende* die *Herffen-Vreeters*, dat *hun* *daer* *dooz* *Dijne* en *Weedom* *vooz* het *Herte* *veroozsaecht* *wierdt*. *Deele* *wierden* in *stucken* en *tot brocken* *gehewen*, met dewelcke die *Woozders* *malkanderen* na het *hoofte* *wierpen*. *Kinderkens* *wierden* *upr* *haere* *luperen* *geschut* / en van de *steyle* *Rorzen* en *Bergen* *neederwaerts* *geworpen* in een *diepen* *afgront*. Een *Kint* de *Moeder* *ont-ruckt*, *wiert* van 2 *Soldaten* in *tween* *gescheurt*. De *Hoofden* *wierden* *sommigen* *ghebonden* *tusschen* de *Beenen* / en also *naeckt* *dan* *gherolt* van de *steyle* *Rorzen*. *Deeler* *ltschaemen* *hebben* *sp* *opgesneeden*, en *Zout* en *Bus-poer* *ghewreeven* in deselve; *Anderen* *hebben* *sp* de *schaemtelijske* *Leeden* *afghesneeden*, het *Ingewant* *uytergeruckt*. *Deele* *by* een *Been* *opgehangen* aen *Boomen*; *Sommigen* een *Pael* in het *Fondament* door het *lijf* *geslaegen*; *Anderen* met *scherpe* *Paelen* en *Piecken* door den *Buyck* *gedrongen*, en *vast* *gesteecken* in de *Werde*. *Thien* *Kinderen* *wierden* de *Hoofden* *afgehewen*, en *gerolt* en *gespeelt* met deselve; de *Ounders* *gedwongen* zijnde dit *droeijte* en *Bloedige* *Hooft-Spel* aen te *sien*. *Immers* so *Fel* en *Wzect* is dese *Woozt* *geweest* / datter *Vijf à Ses Duysent* *Waldensen* zijn *Vermit* *geworden* / deselve alle zijnde of *Vermoort*, *Verbrant*, *Versmoort*, in de *Sneeu* *Verstickt*, ofte door *Honger* en *Coude* om den *Hals* *gehomen*. *Daer* *benebens* *zijnder* 13 à 14000 der selver *Derjaegt* van *Hups* en *Hoff* / *Berooft* van *Dee* en *Daede* / ende alle haere *Goederen*: zijn met *Vrouwen* en *Kinderen* *geblucht* in *Dauphine*, ende andere *gedeelten* van *Vranckrijk*.

Verfoeyin-
ge van dese
Moort.

Liebe *Christenen*! *Wie* *kan* *dese* *dingen* *verhaelen* / *sonder* *dat* *sijn* *hazjen* *rijzen*? *Wie* *kanse* *hoozen* *sonder* *Schrick*? *Wie* *kan* *so* *hart* en *ongeboelijck* *zijn* / *dat* *hy* *dit* *leesen* *sou* / *sonder* *te* *ontvertwen* / en *bleeck* *te* *worden*? *Die* *oover* *dit* *Woozden* *niet* *ontroert* *wozt* / is of een *Block*, of een *ontmencht* *Boofwicht*. *Die* *het* *wil* *berghimpen* / *toont* *sich* *te* *zijn* een *Meede-stander* van dit *Schelm-stuch*. *Die* *het* *wil* *rechtveerdigen* / *bewijst* *sich* *selven* *te* *zijn* *uyt* *den* *Vaeder* *den* *Duyvel*, die een *Menschen-Moorder* van den *beginne* was. *Dit* *stuch* *sal* *verbroecht* *worden* *by* *Menschen*, *by* *Christenen*, *by* *Turcken*, *by* *Barbaren*, *jae* *by* de *Mensch-eetende* *Tapoyes*. *Niemant* *sal* *het* *prÿssen* / als die *groote* *Hoere* van *Babel*, *welcke* / *neebens* *hate* *met* *Purper* en *Scharlaecken* *opgepronckte* *Speelgenoots*, *gewoon* *is* *het* *Bloet* *der* *Heylighen* *te* *drincken*, en *malkander* *droncken* *te* *maecken* *met* *het* *selve*. *Als* *Lycan*, om dat *hy* *eē* *eentich* *kinde*-*geslacht* en *geoffert* *hadde* op den *Altaer* van *Jupiter*, *onder* *het* *offeren* / in een *Wolff* *verandert*, *gelijck* *Pausanias* *verhaelt* in *Arcadic*:
wat

Lycan in
een Wolff
verandert.

wat sullen wy gheboelen van dese Kinder-Moorders, van dit Herodes-Gebroect, van dese *Lycaons*, die soo veel onnoosele Kinderkens ghedoot / en met der selver Bloet Bergen en Rotzen besodedelt hebben? Of *Alecto*, *Megea*, *Tiphone*, en andere helse Geesten en Duyvelinnen zijn gekomen uyt den afgront, in *Savojaerts* ghedaent: Of de Ziele van *Lycaon* is geweest in den *Marquis van Pianesse*: Of die bloetdorstighe Hoere, die de Coninghen en Inwoonderen der Aerden droncken maect met den Wijn haerer Hoererye, heeft, gelijk een *Circe*, door haere Toover-drancken den *Auditeur Gualdo*, den *Marquis van Pianesse*, met haere onderhebbende *Savojaerts*, *Yeren*, en *Francoysen*, verandert in *Lycaons*, in Weer-wolven, in selle en vernielende Bloet-honden. *Lycaon* wiert van den *Hepdenschen Iupiter* verandert in een Wolff. Maer dese *Lycaons* sullen van den *Roomschen Paus* verandert worden in groote Heylighen, welke noch na haer doot / als Beschermers van het Christelijck Ge-loof, en Uytroyers der Ketters, en derhalven als bysondere Vrunden, Voor-spraec-ken, en Voor-bidders by Godt, van den *Nahomelingen* sullen moeten geeert en aengebeeden worden.

Saturnus, den ousten Godt onder de *Hepdenen* / heeft gewoont in *Italien*, ende den *Berch*, op dewelcke hy woonde / is *Saturnus*; de *Stad*, welcke hy eerst had-de afgepaelt / *Saturnia*; en gansch *Italien*, na hem / *Saturnia* genoemt / *Tertull: in Apologet: Cap: 10.* Dooz de comste van *Hercules* in *Italien*, plachtmen / op den raet van *Apollo*, aen den Godt *Pluto*, ende *Saturnus*, *Menschen*-hoofden op te offeren, *Arnobius aduers: Gentes, Lib: 2.* Maer my dunckt / dat *Italien* bloediger *Vleesch*-hoofden Hal, *Slacht*-Huys, en *Moort*-Cuyl van *Menschen* nu / ten tijden van de *Pausen*, is / als het opt in *Gude Ceuwen* gheweest is / ten tijden van *Saturnus*. *Cleodert* de *Roomsche Anti-Christen* beclautert hebben de *Seeven Bergen*, en haeren *Stoel* ghebesticht booven op deselve / hebben sy haer selven droncken gemaect met het bloet der *Heylighen*, ende der *Ghetuygen Jesu*, *Apocal: 17.* Niet een / maer veele *Duyfenden* *Hoofden* der waere *Geloovigen* zijn in *voozige tijden*; ende nu in dese *onse daegen* / zijn veele *Hoofden* der *Waldensen* afgekapt, ter eeren van der *Pausen Inquisitie*; en nu / tot *Inwpinghe* van den *nieuwen Paus*, en *Christen-Vreeter Alexander*.

De *Scythen*, *Tauri* genaemt / hebben ter eeren van *Diana* geslacht die gheene / welke in *Schip*-bzeuch de *gebaeren der Zee* ontbloeden zijnde / tot haer *quae*-men als *Bzemdelingen*: en sy hebben de *Hoofden* der *geslachte* opgehangen in de *deuren des Tempels* van gemelte *Diana*, gelijk verhaelt wort uyt *Cyrollus den Alexandriner*. De *Inquisiti*, (wzeeder zijnde als de *Scythen*) *Slacht* en *Doozt* / ter eeren en beiteben van de *Pausen*, alle *Gereformeerden*: en schoon deselve oover *Zee* van *elwers* comen / en sich als *Bzemdelingen* in *Paepsche Landen* needer slaen / so worden sy doch (vallende in handen van de *Inquisiti*) van het *Leeben* berooft; en met der selver *Hoofden* werden, niet de *Paepsche Kercken*, maer *Galgen*-*Velden*, *Staecken*, *Paelen*, en *Raederen* verciert, en by wijlen de *Hoofden* van *aenstenelijcke* (gelijk het *Hoof*t van *Caspar Coligni*, *Admirael* van *Vranckrijck*) na *Romen* geson-den / ter eeren en *bermaeck* van die *Paepsche Diana*, en *geyle* *geestelijcke* *Herodias*. Ende men heeft nu *veelen Waldensen*, welke na *veele Surkelinghen* en *Verbol*-gingen aller *weegen* / haer *needergheslaegen* hadden in de *Valleyen van Piedmont*, ende daer ontrent / de *Hoofden* afgehouden, so wel *Vrouwen*, *Kinderen*, als *Man*-nen; en met der selver *Hoofden* gherolt en gebolt, en *à la bollé* gespeelt. *Rechts een* *Paeps* spel met *Gereformeerden*, in *Landen* daer den *Paepschen Saturnus* woont / en dooz de *Spaensche Inquisitie* heerschappij voert.

Imilear bemerkende den *schzich* des *Volx* in *sijn Leeghet* / heeft / na de *wijse* des

Moorders der Waldensen van de Pausen verandert tot Heylighen.

Menschen-hoofden geoffert aē Saturnus.

Hoofden der Waldensen, aē de Inquisiti.

Hoofden opgehangē indē Tempel van Diana.

Hoofden der Gereformeerde ghefet op staecken.

Savojaerts rollen met de hoofden der Waldensen.

Kint geoffert aen Saturnus.

des Lants / Weede-baegen verozdent / om de Goden wederommitte te herfoenen. Ten dien epnde Slacht hy een Kint, ter eeren van *Saturnus*; en een deel Priesteren doet hy in Zee verdrencken, ter eeren van *Neptunus*, *Diod. Sicul. Libr. 13, Cap: 76.*

Kinderkēs der Waldenschen aen den Paepſchen Moloch.

Maer hoe veete Kinderkens der *Waldenschen*, zynder nu van *Pianesse* geflacht / en geoffert aen den Paepſchen *Moloch*, *Molxon*, dat is / *Saturnus*? hoe veete geloobige *Waldenschen*, zynde van *Chyſto* gemaecht tot Coningen, ende Priesteren, *Apocal: 1, vers 6*, zyn van de *Weede Savoyaerts* in Kooch en Damp berfmaecht / en in de Sneeu verſticht op de Bergen / om genoegh te doen den Paepſchen *Saturnus*, die nu in plaetſe banden Heydenſchen is?

Kinderkēs vrywillich ter ſlachteinge ghegeven aen Saturnus.

Die gheerne / welke eertijts haere Kinderkens offerden aen *Saturnus*, deeden het vrywillichlyck. De *Kyche* / geen Kinderen hebbende / cochten Kinderen van de arme Luyden, welke ſp overgaeben als Lammeren / en Jonge Doogelen / ter Slachteinge van *Saturnus*, *Plutarchus de Superſt:* aen het eynde. Maer die routwe / weede / en onbermhertige *Savoyaerts*, Priesteren van den *Anti-Chriſt*, hebben de Kinderkens der *Waldenschen* met geweld geruckt uyt de Schooten, uyt de Armen, uyt der Buycken, ep van de Borſten haerer Moeders, en hebben Vermoort, Verſcheurt, en te Pletteren gheworpen van de Steenrotzen; ter eeren van de *Inquiti*, en dienſte van den Paepſchen *Saturnus*, welke met ſodaentige Bloet-offeren ghebient wozt.

Kinderkēs der Waldenschen met geweld geſlacht ter eerē vande *Inquiti*.

De Moeders / welke haere Kinderkens vercochten tot Offerhanden van *Saturnus*, moſten het Slachtē der ſelver aenſchouwē; en ſo ſp daer over ſchreyden / wederen alleen verſtecken van den *Pyſ* / off *Gelt-loon* / booz detwelke ſp haere Kinderkens vercocht hadden / *Plutarch: ibidem.* Maer de teere Moeders onder de *Waldenschen*, hebben moeten aenſien het Rijten, Rucken, Moorden, en Onthallen haerer Kinderkens; en deſelbe Beſchreyende (niet konnende haer ſelven Ontmoederen off Ontmenſchen) zyn van de Soldaeten der *Savoyaerts* (Priesteren van den Paepſchen *Saturnus*) Vercracht, Geflacht, en om Leeven gebracht geworden.

Kinderen geoffert in *Topheth*, Moortdal.

Wanneer de Kinderkens geoffert wierden aen den *Moloch*, gheſchiede ſulx in *Topheth*, in het Dal des ſoons *Hinnoms*, naeder hant geheeten Moort-dal, 2 *Reg: 23, vers 10*, en *Jerem: 7, vers 31, 32.* Wanneer ſp geoffert wierden aen *Saturnus*, gheſchiede ſulx onder het geluyt van Tamboeren en Trompetten, geſlaegen en geſtecken zynde vande *Priesters*; ten epnde de bedroefde Moeders het Geſchrey haerer Kinderen niet en ſouden hoorē / *Plutarch: ibidem.* Maer de Kinderkens der *Waldenschen* zyn gheoffert aen den Paepſchen *Saturnus*, in de Valleyen van *Piedmont* (rechte Moort-Daelen booz den *Gerefozmerden*) onder *Vyer* en *Vlam*, onder gedaever van *Mufquetten*, *Trommelen* en *Trompetten* geclanck, en yſelijck Veltgeſchrey der Soldaeten; op dat niemant / dooz het *Geſhupl* / *Geween* / en *Geſtecken* van *Moeder* off *Suppelling* / betwoogen soude worden tot *Weedeboogentheyt*.

Der Waldensē Kinderen, in de Moortdaelen van *Piedmont*.

Amestris delft 14 Kinderē in de Aerde.

Het Wif van *Xerxes*, *Amestris* genaemt / nu zynde out gewozden / deede eens 14 Kinderen van *Perfiſche* Eedelen, levendich in de Aerde delven; omme aen dien Godt / welke gefegt wozt onder de *Aerde* te zyn / en genaemt was *Pluto*, Dankbaerheyt te toonen booz haere goede ghefontheyt. Want het was by den *Perſen* gebuyckelijck / leevendich te delven in de *Aerde*. gelijck van ooch *Xerxes*, in ſyne Optocht gecomen zynde in een plaetſ / genaemt de 9 Weegen der *Edonoren*, Negen Jongers, en ſo veete *Meysjes* van de *Inwoonderen* des Lants, leevendich delven liet in de Aerde, *Herodot: Lib. 7, Cap: 114*, en *Plutarch: de Superſt:* aen het eynde.

Xerxes doeter ooc eenige in de Aerde delven.

Maer hoe dickwils iſt gebeurt / dat / volgens de Moort-Wetten van den Paepſchen *Saturnus*, door de *Inquiti*, Vrouwen en Dochteren leevendich zyn gedolven in de Aerde? En doch nu heeft dat Wif, t welck op haer Voorhoofd een Naem draegt, *Mysterion*, de groote *Babylon*, de Moeder der *Hoereryen*, en der grouwelen der Aerde, zynde

Inquiti doet ſulcx doorgaēs.

zijnde nu Out ende Huballich ghewozden / om te behouden haere Crachten en Gefonthept; veele Waldensen met Piecken en Paelen door den Buyck doen dringen, en vast steecken in de Aerde, tot datse deerlijck gestorven waeren.

Men soecht nu de Weerelt wijs te maecten / dat dese gepleeghde Moort ontrent den Waldensen, soude gheschiet zyn by ghebal / en toegescomen door een Militaire Paepsche Diefdredre. Weede; dat de Waldensen, door haere Rebellie, dit alles, als een rechtveerdige Straffe, sich hebben op den hals gehaelt. Doch dat sulcx upt een out / en lang vast gheset Paeps Voorneemen is hercomstich / can peder onparijndich Mensche met handen tasten upt het boozgemelte. En die geene die de Waldensen beschuldigen willen als oorzaccken deses Onheyls / betoonen Bot / Bitter / en Booste zyn / en recht te hebben den Aert des Wolfs van *Aesopus*, niet alleen in het verscheuren / maer oock verschoonen van de Weerthept.

Der onnoosel Schaep wozt beschuldigt van den Wolf, de Waeter beeck beroert te hebben / het welke doch niet wesen con: Echter gheschiede sulcx alleen / op dat den Wolf niet soude schynen / sonder glymp van recht en Keeden / het Schaep verscheurt te hebben. Eben so gaet het hier tusschen Christl onnoosele Schaepen / de Waldensen; ende die Weede Wolven, van dewelcke deeser Schaepen-Dacht en Weelich verscheurt is / en verslonden.

Pausanias Libr: 9, in Bactri: verhaelt / dat dooz bestel van *Diana*, aengebzeeben dooz *Spyt* en *Wzaeck*-lust / om datse baedende in een Waeter-Brou / Raecht en geheel Bloot was gesten gewozden van *Achaon*, op denselven ghewozpen is eens Hertens-huyt; ten epnde / hy in schijn en ghedaente van een Hert, dooz de Honden soude verscheurt / en verslonden worden. Die groote *Diana* van *Romen*, die groote *Hoere* / met dewelcke de Coningen der Aerden gehoereert hebben, en sommigge der selber noch hoereren daegelijcx / bzandende van *Spyt* / van *Trots* / en *Toozn* / dat haere Naecktheyt, Schande, en Schaemte gesien, ontdeekt, en so ontbloomt is geworden voor de Weerelt, en dat dooz de Waldensen, wterp op deselve eerst den *Herters*-naem van *Arrius*, van *Manes*, van de *Catharen* off *Puritainen*; en deeder beele ombzengen dooz de *Inquisitie*. Maer sulcx niet derbende nu doen in dese Ceume / waer in de *Inquisiti* so gehaet en gebloecht is in de Weerelt / wozt op haer den Naem van *Muytjins*, *Rebellen*, *Weederspannige*; op dat *Naborsh*, dooz belept van een loofse *Iezabel*, onder den Naem van eenen / die Godt ende den Coninck lasterde, *1 Reg: 21, vers 13*; *Elias*, onder Naem van een Beroerder Israels, *1 Reg: 18, vers 17*; *Strephanus*, onder Naem van eene die lasterlicke woorden spreect teegen de Wet, en die de Zeeden en Politie veranderen wil, *Act: 6 / vers 13 / 14*; *Achaon*, onder eens Hertens-huyt, van het domme en onverstaundich Volck / soude Gesteenticht / Verjaeght / en als van doller raefende Honden Gebeeten / en Vernielt worden.

So heefmen gehandelt met den Neederlanders. Eerst heefmen / dooz de *Inquisiti*, alle de Inwoonderen des *Lants* / als *Geusen* en *Ketteren* ter *Blamme* ge-doemt / en beele *Dupsenden* der selber doez Woorden / Woorden en *Verzanden*. Maer vermits een sodaentich doen der *Spangjaerden* seer afschouwelijck was in de oogen van beele *Princen* en *Potentaten* van *Europâ*; so doetmen / dooz eenen loofsen en boofsen *Duc d'Alba*, den Neerlander den dingen vergen / die sy behoudens *Eer* en *Get* / *Goet* en *Bloet* / niet toestemmen konden. Daer upt neemtjen oorzacck / om deselve als *Rebellen*, en *Ongehoorsaeme* teegen *Godt* ende den *Coninck*, upt te ropen / ende te dempen dooz den *Oorzloog*. Weede *Beulen* hebben tot afschen verbzandt de *Lichaemen* onser *Doozouderen* / dooz de *Inquisiti* zijnde booz *Ketteren* verclaert. Maer als men bebondt / dat de *Afschen* der verbzandte om den *Godsdiens* / waeren als den *Dooghel* *Phanix*, upt welckers doode *Lijck* haer Jonghe

Jonghe wederom te boozschijn komt / *Plin: Lib: 10, Cap: 2. en Piers: Val: Lib: 20, in Princip: Meede dat het Menschen-branden seer gescholden en gehaet wiert: So boerdemen teegen ons aen/ Nere/ Geharnaschte Soldaeten / om dooz Crÿgshewelt die te dempen / welke van den Coninck waeren verklaert booz Muystmaeckers, en Rebellen.*

Even so / en op sulcke wijze / is en wozt gehandelt met den *Waldensen*. Al ober langh hebben de *Paulen* deselve als Ketteren in den Ban ghebaen / ten *Swerde* gherelt / tot den *Strop* ghedoemt / ten *Dpere* verweesen; en den *Weereltlijcken* Richter belast, dese *Vonnissen* uyt te voeren, sonder eenig vorder *Ding-tael*, of handel van *Gerichte* daer over aen te stellen. Doch den *Savoyaert* sich schaemende / of / dooz ontsagh van de *Protesterende, Evangelische Gereformeerde* Staten en *Standen*, sich ontsiende / dooz *Beulen* te doen *Moozden Christen-menschen* / om saecken van het *Christelijck Geloove*; so doetmen / dooz loofse *Schalcken* / een *Saecke* soecken teeghen die / welke albereyts verweesen sijn als *Ketteren*: Men leyt hun *Laegē*; Men vergtse dingen welke *Onrechtveerdich, Onreedelijck, en derhalben* *Onbetaemelijck* sijn; Men soecht haer te *verschalcken* loofelijck / te *beswaeren* *valscheelijck* / en te *obervallen* *septelijck* en *krachtbaedelijck*: Men leyt haer te last des sy niet bewust en sijn; Men *Beschuldigtse* van *Oproer, Muysterie, Rebellye, Wreevel, en Weerhooricheyt*; en onder des doetmen *veele Dupsenden* der selber in haer *Bloet* leggen / dooz gewaepent *Crÿgsh-bolck*: En men noemt het *gedaene* / een *Militaire Difsordre*, een *rechtveerdighe Wraeck*, die sich die *Rebellen* hebben op den *Hals* gehaelt. In voegen de *Waldensen* klaegen *moogen met David / Psal: 35, vers 11, 12, Wreevelighe Getuyghen* staender op; 't geene ick niet en weet, eysschen sy van my: Sy vergelden my quaat voor goet, de *Beroovinge* mijner *Ziele*.

Gebed tot
Godt over
dit Ver-
moorden
der Wal-
denfen.

Och Heere, ghy hebt al lange gesien desen boolen handel der *Papisten* teegens uwe *Kercke*; en gemerckt, hoe het *Bloet* uwer *Knechten* en *Dienst-maeghden* als *Waer* vergooten is op de *Aerde*. Ghy hebt lange ghehoort het gheroep der *Zielen* van die geene, die om u *Woort* gedoodt sijn, en het *getuychenisse* *Christi* hadden; roepende tot u, hoe lange ô ghy *Heylighe* en *waerachtighe Heerscher*, en oordeelt, ende en *wreeckt* ghy ons *Bloet* niet van die gheene, die op de *Aerde* woenen. Ghy hebt de *Zielen* der geener welke om uwent wille *ghemartert* sijn gheworden op de *Aerde*, tot u opgenomen in den *Hemel*; hebtse gegeeven lange witte *cleederen*, welke sijn de *rechtveerdichmaeckingen* der *Heyligen*; ende tot deselve doen seggen, rust noch eenen *kleynen* tijdt, tot dat oock uwe *Meede-dienst-knechten* en *Broederen* sullen sijn vervult, welke gedoot sullen worden gelijk als ghy, *Apocal: 6, vers 9, 10, 11. Wel Heere!* laet nu dien *kleynen* tijt *verstreucken*, en het *getal* der *Martelaeren* met dese *Vermoorde Waldensen* vervult sijn. Komt Heere, jae komt Heere *Jesu*, och Heere komt doch haestelijck, en soeckt het *Bloet* uwer *Knechten*, 't welck in de *Eerste Eeuwen* vergooten is van *Ongeloovige Joden, Heydenen, valsche Christenen*; en nu in dese *laetste Eeuwen*, vande *Mahumetanen*, en voornaemelijck van dien *Antichrist*, van die *grootte Hoere*, welke met *Purper* en *Schar-laecken* bekleet zijnde, *droncken is van het Bloet* der *Heyligen*, en van het *Bloet* der *Getuyghen Jesu*, *Apoc: 17, vers 3, 4, 5, 6. Laet* uwen *Engel* sijn *Phiole* uytstorten over de *Rivieren, Waeteren, en Fonteynen* van dese *Hoere*, op datse *Bloet* worden. Geeft haer haer *eygen Bloet* te *drincken*, dewijle sy het *Bloet* der *Heylighen*, ende der *Propheten* vergooten heeft, *Apocal: 16, vers 4, 5, 6. Laet* dese *Dronck*, die sy ghedaen heeft van het *Bloet* der *Waldensen*, haeren *laetsten Bloet-Gulp* sijn. Slaetse met *Bloet-plaegen*, ghelijck ghy deedet dien *Bloet-dorstigen Coninck*, welke, na het volvoeren van dien *bloedigen Parijschen Menschen-Moore*, door het *vloeyen* van *bloet* uyt sijn *Keel, Neus, en Ooren*, een

Carel de 9.
doot ghe-
bloet.

bloedigen

bloedigen doot gestorven is, *Ionhstn Lib: 1, Rerum Britan:* Geeft Heere de Coningen der Aerden het herte, datse dese Hoere haeten, en deselve Woest en Naect maecten, haer Vleesch eeten, en haer met Vyer verbranden. Geeft haer in hare herten uwe meyninge, en eenerley meyninge te doen, Apoc: 17, vers 16, 17. Vergelt haer, ghelijck sy uwe Heylighen Vergolden heeft; en verdubbelt haer dubbelt, na hare wercken. In den Drink-beecker daer in sy gheschoncken heeft, schenckt haer dubbelt. Laet den Hemel, de Heylighen Apostolen, ende de Propheten, vreugde bedrijven over dese Hoere, daerom dat ghy u Oordeel over haer geoordeelt hebt, Apoc: 18, vers 6, 7, 20.

Maecht op alle Coningen, Princen, en Staten in Europa, welcke den waeren Christelijcken, herstelden Gods-dienst hebt, en houden wilt in uwe Landen. **Ghy siet immers dat het Moort-verbont der Paepsche Vorsten teegens u, eeben sterck gehouden / eeben sel gezeeden / en by alle Doozval en gheleegentheyt uytghehoert wordt.** **Maecht op / set aen een zijde, die al te langh en hart ghedreevene Verschillen ontrent den Gods-dienst: Bevreedigt, en Vereenigt alle met malkanderen, ten minsten daer in, dat ghy ghelijckelijck de Moort-messen afweert van de Strotten en Keelen uwer Onderdaenen, en Geloofs-Genooten.** **So ghy lupden niet Eenzachtich wort / en pbert in desen / zijt verseeckert / dat stinckende Gaeten en Gevanckenissen sullen de Wooningen worden van uwe Onderdaenen; Pijn-bancken, haere Bedden; Boeyens, hare Verciersselen; Traenen, haere Spijse en Dranck; Vervoeringen, en Verplantingen in Vremde Landen, der selver uyt speelen Rijden; Moorden, Branden, Hangen, Verworpen, Onthalsen, en Verdrencken der Meede-Borgeren, sullen haere daegelijcx Schou-speelen en Vertooningen zijn.**

Europa is bezijt van alle Dervolgingen en Massacren om des Geloofs wille; den Antichrist is ghemuylbant; ende den Wegh is ghebaent booz het ghezeegende Ebangelium Christi / om te loopen tot alle Volckeren; Indien ghy Gereformeerde Princen eens zijt, om dese dyp Dingen te bebozderen /

1. Vryheyt om de H. Schriften des O. ende des N. Testaments te mooghen leesen.
2. Vryheyt der Gewissen, door het Uytroyen der Vervloecte *Spaensche Inquisitie.*
3. Vryheyt, en Oppermagt der *Princen*, boven den *Paus*, in alle Weereltlijcke saecken.

Wasser Vryheyt om de H. Schriften te mooghen leesen, de Grouwelen en Afgoderpen van het Pausdom waeren Ontdecht / Verfoeyt / en Dertwopen aller weegen. **Was de Inquisitie**, den Dwang des Gewissen wech; **de Waerheyt en Belydenisse van dien bozst veelen ter zijden upt / zelfs in de Consistori der Cardinalen in S. Angelo binnen Romen; en in de Vergaederingen der Inquisiteuren, binnen Madril, Sarragoco, Valdoly, ja binnen Sevilje op 't Casteel van Triane.** **Was de macht der Pausen in Weereltlijcke saecken ingehonden, en der selver Macht (gelijck behoorde) onder de macht der Princen gebzacht; soo souden sy den Weereltlijcken Vorst niet meer dwingen / en misbzuycken konnen / tot uytboeringe van hare Bloedige en Onrechtmaetighe boozneemens / door het gheeven en neemen van de Croonen en Coninckrijcken; Dooz het ontslaen van Eede en gehoorsaemheyt; Door het Verwecken, Voeren, en Belasten van Oorlogen; Dooz het ophtisen van Moorders, Muytmaeckers, en Beroorders, hoedanighe *Pius V* opmaecte teegen Elizabeth, *Ionhst. Lib: 1*; en ghelijck *Clemens den 8* handelde met hooch-ghemelte *Princesse / de Yren* teeghen deselve in *Waepenen* hzenghende / stibvende / met Ontslach van Eed en Gehoorsaemheyt, en toefgginghe van *Aflaet* der sonden, en eeuwighen zaelicheyt, *Ionhst; Lib: 8.***

Aenspraec aē alle Gereformeerde Statē en Princen, over dese Moort ontrent den Waldensē.

Watter moer gedaen worden, om sodanick Moorden te verhoeden in toecomende.

Inquisiti
moet wech
ghedaen
worden.

Wort eens hier in ghy *Gereformeerde* Vorsten en Staten. Stelt u met alle *Maay* en met alle *Macht* teegen de Inquisiti; ghy sult een Yser onverdraeghelijk Jock afwenden van de Halsen veeler *Dupsenden* in Christen-rijk; en veele *Zielen* haer doen begeeven onder het Jock Christi; 't welck licht en Lieffelijk is om draegen. *Wie* weet hoe veele hondert dupsenden / en thien hondert-mael dupsenden verdubbel den *Heere* over u l souden looben / *Indien* de *Inquisiti* door u l Verbannen wiert uyt de Christen-Weerelt, en de Vryheyt van Gewisse herbracht in desselfs plaetse.

Wat de
Inquisiti
zy.

Ende als het al gheseyt is / is niet de *INQUISITI* groutwelijk en afgrijfselijk ghenoech in sich selven / om u l daer teeghens op te maechen ende te canten? Dit Monster uptghebroet in den affgront / is in de weerelt ghekomen int Jaer 1481; ende van *Ferdinand* Coninck van Spangjen eerstmael inghevoert in *Castilien*, en *Leon*; en twee Jaeren daer na / in *Valentien*, *Arragon*, *Catalonien*, ende elwers. Het heeft sijn kracht ontfanghen van ghemelten Coninck / om de *Muhametaentche* *Maranen* upt te ropen in gansch *Spangjen*; en een Naem van *Heylicheyt* en *aensten* / van den Paus *Sixtus*, de *Vierde* van dien *Naeme* / om upt te ropen de *Waere* *Geloovigen*, onder schijn van *Gods*-diensticheydt. Het heeft ghewoet aller weeghen op een *Onmenschelijke* *Barbarische* wijze / sulx dat *Pharao*, *Antiochus*, *Herodes*, *Nero*, *Domitianus*, *Caracalla*, *Heliogabalus*, *Dioclerianus*, *Decius*, en andere dierghelijke *Bloet-honden*, tot *Rechtveerdighe* / en *Goedertiere* *Princen* / daer dooz gemaecht sijn. En wat is doch dese *Inquisiti* anders / als een *Strick* voor alle, en allerhande menschen: een *Smisse* van alle *Wreetheydt*; Een *Bloet-winkel*, en *Vertooninghe* van alle *Schriek* en *Angst*; Een *afmaelsel* van het *Riicke* der *Traenen*, alwaer de *Duyvelen* haer *Vermaeck* scheppen in het *pijnigen* en *Beulen* van *Menschen*. Daer heerscht, en heeft *Overhand* den *Schrickelijken* *Nimrod*, en den *onverbiddelijken* *Minos*, ghestrenghen *Aeacus*, en *Rhadamantus*, strijcken daer het *Vonnis*. Sy is vol *bedrieghelijke* *Archlisticheyt*, *schandelijke* *Verraderye*, *openbaere* *Ongherechticheydt*, *onghehoorde* *Onbermherticheyt*, *onmenschelijke* *Wreetheyt*: *Handelende* teegens alle *Goddelijke* en *Menschelijke* *Rechten*; van dewelcke alle *Reeden* en *menschen* *Verstant* een *afkeer* heeft. Een so *schandelijk* *bedrijf*, dat geen *erloofer* *saeck* voor den *Naeme* *Gods*, of *elendiger* voor den *menschen* *bedacht* kan worden; *brenghende* *Eer*, *Goet*, en *Bloet* van den *alleronnooselsten* in *schande*, in *Beroovinghe*, in *Doot*, of *eeuwige* *Dienstbaerheyt*. *Geen* *Noah*, *geen* *Deucalion* sal *behouden* *wozden* *booz* *dese* *Inquisiti*-*Vloet*; *nochte* *geen* *Loth*, *upt* *den* *brant* *van* *dit* *Sodom*. En doch naer dese *Inquisiti* *sentmen* *uwe* *Mishandelde* / *Gepionderde* / en *Verdzeevne* *Gelooft-Ghenooten* / de *Waldensen*, *omme* *van* *daer* *Troost* en *Recht* te *haelen* in *haere* *Verdzuchtingen*: *recht* *het* *Schaep* *gefonten* *na* *den* *Wolff*: en *het* *gheene* *booz* *de* *Burgerlijke* *Werschaere* *der* *Savoyaerts*, en *aller* *wegen* *Onrechtvaardich* is / *dooz* *de* *Inquisitie*, *als* *heptich* en *Rechtveerdich* te *doen* *op*-*proncken* / en *passeren* in *de* *Weerelt*.

Aenspraec
van Cle-
mens.
Alexandri-
nus tot de
Meydenen.

Clemens Alexandrinus in *Protrepis*: spzeecht de *Heydenen* aldus aen; *Uwe* *Goden* zijn *onmenschelijke* *Geesten*, en *Menschen*-haeters; neemende niet alleen haer *vermaeck* in de *Dollicheeden* en *Uytfinnicheeden* der *Menschen*, maer oock in het *Moorden* en *Slachten* van deselve. Sy eyschen, tot haer *playsier*, *doodelijke* *Ghevechten* in de *Loop-baenen*, en *Oorlooghen*; alleen om ten *vollen* *doer* *Mensch*-*Moorderijen* *verfaet* te worden. *Aristomenes Messenius* slachter *dry* *Hondert*, ter *eeeren* van *Jupiter Ithometes*; en meynt sich in het *Offeren* van so *veele* *Hecatomben* wel ghequeeten te hebben. *Maer* *soude* *ick* *niet* *met* *meer* *Recht* en *Daerheyt* *segghen* *moghen*

moghen tot den **Papisten** / uwe *Pausen* zijn **Anti-Christen**, **Menschen-Moorders**, neemende (door de **oeffening der Inquisitie**) **Vermaeck** in het **Branden**, **Braeden**, **Hangen**, **Worgen**, **Drencken**, **Delven**, en **Onthalfen** van **Menschen**. Sy verbieden u l de **H**: **Schrift** te **Leesen**, en hebben lust daer in, dat de **Inwoonderen der Aerden**, gedrenckt door haere **grouwelen**, so **Bor** en **Blint**, so **Dom** en **Dol** zijn. Sy hiten de **Paepsehs Vorsten** op tot **Oorloogen**, **Vervolgingen**, **Verbanninghen**, en **Moorderijen** teeghen en ontrent den **Gereformeerden**; alleen om de **Coninghen der Aerden**, en haer selven **droncken** te **maecken** met der **Heylighen Bloet**. Sy belasten u l de **Zielen der Heylighen** aen te **bidden** in den **Hemel**, en derselver **Lichaemen** te **Moorden** op de **Aerde**. Op derselver **bevel**, zijnder niet eenige **Honderden**, maer **veele Duyssenden**, en **Thien-Hondert-Duyssenden** **verdubbelt**, omghebracht door de **Inquisitie**, in **Engelant**, **Schoelant**, **Yslant**, **Vranckryck**, **Duytslant**, **Neederlant**, en **aller weeghen**; en nu in de **Valleyen van Piedmont**, seer **deerlijck Vermoort**, en **Omgebracht**: en de **Moordenae-ren**, welke den **Pausen** in desen zijn ten dienste gheweest, meynen, ja roemen met **Duc d'Alba**, door het **Slachten** en **Offeren** van so **veele Hecatomben**, ja **Duyssenden** van **Menschen**, haer selven **wel** en **Godsdienstelijck** ghedraegen te hebben.

Plutarchus de Supersti: aen het eynde, **seght** / Dat het **beeter** was geen **Gevoelen** off **Geloof** te hebben van datter **Goden** zijn; als te meynen, dat de **Goden** door **Menschen-Moorden**, en **storten van Menschen-Bloet**, souden **ge-eert**, en **gedient** worden. **Indien** de **Typhonnen**, en **Reusen**, hebbende de **Goden** uyt den **Hemel** gheboent, de **ooverhant** hadden, meynt ghy datse **eenen anderen Godsdienst**, off **Offerhanden** begeeren souden, als het **Dooden** en **Offeren van Menschen**? **Maer** / **hier vraegh** **ich** u l ghy **eenvoudige**, **Vervoerde**, en niet **Verbitterde Papisten**; **Maeynt ghy niet** dat het **beeter** waere niet te ghelooven, dat den **Pau** het **Hooft der Kercke** is, den **Godt** op der **Aerden**, den **Stadthouder Christi** in sijn **Ghemeynte**; als te meynen dat dien **Sachtmoedigen Iesu**, dien **Behouder** en **Salichmaecker** der **menschen**; die **gedoot** is om ons te **behouden** in het **leeven**, **vermaeckt** en **gedient** sou zijn, met het **Moorden**, **Branden**, en **Vernielen** van so **veele Duyssenden Menschen**, **alffer** voor **defen** door de **Inquisitie** omghebracht; ende nu door den **Savoyaert in Piedmont** zijn **Vermoort** geworden? **Indien** de **Duyvel** uyt den **Affgront**, den **Menschen-Moorder** vanden **beginne**, de **ooverhant** hadde in de **Weerelt**, soude hy **Snooder**, **Wreeder**, **Grousaemer**, **Affgryselijcker**, **Onrechtveerdiger**, **Ongoddelijcker**, **Onmenschelijcker**, en **Onnatuerlijcker** **stukken** hebben **connen bedencken**, **willen** in en **uytvoeren** onder den **Menschen**, onder den **Christenen**; als daer zijn **bedacht**, in, en **uytgevoert** door de **Spaensche Pauselijcke Inquisitie**? **Eer** sullen de **Heydenen**, **Joden**, **Muhametanen**, en **Barbaren**, **gelooven** dat uwen **Godsdienst** niet en is de **rechte**; als dat den **Godt der Christenen**, door **Menschen Branden** en **Braeden** **gedient** sou wesen, van de **Inquisiti**. **Wilt** ghy by de **Heydenen** **Roemen** van de **Outhey** uwes **Godsdiensts**, om haer te **overtuygen** van desselfs **Waerhey**; sy sullen **toestaen**, dat het **Godsdienstlich Menschen-Moorden** door uwer **Pausen Inquisitie**, so **Out** is, als onder hun het **Godsdienstlich Menschen-Offeren** aen den **Outsten Godt Saturnus**. **Ende** door dese **Outhey** sullen de **Heydenen** **eerder** u l **overtuygen**, dat uwe **Inquisiti-Meesters** **Heydensche Priesteren** van **Saturnus** zijn; als ghy haer, dat uwen **Godsdienst** **Rechtmaetich**, en van **Godt** zy. **Eertijts** hebben uwe **Bisschoppen** sels **alles** **geleeden** om des **Heeren Christi Naem**; maer nu, zijnde **Pausen** geworden, doen sy **alle Wreevel** en **Wreetheyt** aen den **Christenen**, door de **Inquisitie**; **Antichristen** zijnde, en **Christum** **vervolgende**, onder **naem** van **Christi Stadthouderen** te zijn hier op **aerden**.

Wrede **seg eens** / ghy **Roomse Pausginsde**, **Andien** de **Protesterende**, **Evangelische**, **Gereformeerde Princen**, (**des** **gebergt** / en **daer toe** **getergt**; hebbende **Wacht** / en so

Gepest op de Papisten en Inquisiteers.

't Seggen van Plutarchus.

Gepest op de Inquisiti

Vraege aen alle Onpartijdige Papisten.

Tweede Vraege aen de Papisten.

veel Rechs daer toe/als uwe Dorsten sich in desen aennaetigen ober die van den Gereformeerden Godsdienst haere Ingefeetenen, Ingeboorne, Gehuylde, Gehoofde, Bemaegscapte, Lot en Scot geevende Burgeren ende Onderdaenen, binnen/en van haeren Straet) u l haesteden/binnen seckeren tijt Huys en Hoff te verlaeten/met Drou en Kinderen haer Lant te rupmen; sonder daer in te mogen blijven/ ten sp de Paepsche Afgoderije van u l versaeckt; en in der selber plaetse den Gereformeerden Godsdienst waere aengenoomen. *Mede/* indien wel gemelte *Protesterende, Evangelische, Gereformeerde Princen, u l* ebben dat *Onthael* deeden in haere Landen/ *twelch* den Gereformeerden *ghedaen* wort in de *Paepsche*; soude niet de *Christen-Weerelt* sijn een gemeyne Carcker en Scavor, een Moort-Bloet-en-Brant-Too-neel van de gemeene Inwoonderen in de *Christenhey*? Waer soumen een Lant vinden de gefeyde *Christenhey*? Wie soude niet seggen, dat de *Christenen*, alle Liefde en menschelijcke Bescheydenheytt hebbende versaeckt, en den *Sachmoedigen Iesum*, neevens het Evangelium des Vreedes, verloochent; de *Bloet-Offeren*, en Moorddaedigen Dienst van *Saturnus*; jae van den baerlijcken *Duyvel*, den Menschen-Moorder van den beginne, in de plaets van den *Christelijcken Godsdienst*, aengenoomen ende inghevoert hadden?

Wech/ wech met dat Menschen-Moorden. *Godt* bzaegde eens den *Joden/* Psal: 50, vers 13, Meynt ghy dat ick Stieren Vleesch eeten, ofte Bocken-Bloet drincken moet? *Maer* mepnt ghy *Papisten*, dat *Christus* Menschen-Vleesch eeten, en der Gereformeerden Bloet drincken moet?

Men maecht u / *Pausgesinde, wijs/* dat ghy / in de *Misse*, met uwe *Wonden* Waerlijcken eet het Waerachtige en Weesentlijcke Vleesch Christi; en Waerlijck drinckt desselvs Waerachtige en Weesentlijcke Bloet: waer dooz oock de *Joden* te meer een *Afgrifinghe* hebben van der *Christenen* Godsdienst. *Maer* dat uwe *Papen*, en *Inquisiti-Meesters* drijven / dat sp *God* en *sijne Soone Christ* eeren ende dienen / door het Vernielen en Verflinden van het Vleesch, en Storten, van der Ghereformeerden Bloedt; dat gheeft den *Heydenen* oorzaeckt / *Christum* te lasteren / ende uwen *Godsdienst* upt te schzeuwen / en te schelden dooz een *Grouwel*.

Wech met de *Inquisiti*, met dien *Mino-Taurus*, welke nu so beele Jaeren geboet en gemest is met Menschen-Vleesch, en gedzencht met der *Gereformeerden Christenen* Bloer. *Hy* is lang genoeg geweest in de *Weerelt*, verzaedende sijne *Verniel-lust*. *Daer* ontbzeekt maer eenen *Theseus*, welke, in plaets des *Draets* van *Ariadne*, de Vereeniginghe der *Gereformeerde Princen* en *Staten* gebruyckende, tot in het *Hol* en *Doolhof* des *Gedzochs* ingaende / het selve doode. *Daer* ontbzeekt maer eenen *Josua*, die de *Rams-Baluynen*, de *Vercondinghe* van *Gods* supbere *Woozt* / bestelt in handen van de *Priesteren*; ende de *Mueren* van *Jericho*, van het *Roomsche Babylon*, sullen *instozten / neederballen /* en open leggen booz den *Dolcke /* Jofu: 6, vers 4, 5. *Daer* ontbzeekt maer eenen *David*, die in des *Heeren* *Naeme* treedt tot desen *Goliath*; den *Slinger* neeme in de *hant* / treffe desselvs *Voor-hoof*, en met sijn eygen *Sweet* hem doode, 1 Sam: 17. *Al* lang genoeg heeft die groote *Hoere* van *Babel*, eeben als die *ontrouwe Delila*, en *Boel /* deede ontrent den stercken *Simpson*, Jud, 16, u l *Gestreekt /* en sommighe der *Protesterende, Evangelische, Gereformeerde Vorsten* doen ontsaepen in haer schoot; alleen booz hebbende (*ghelijck in Duytslant ghebleecken is*) deselve te Binden, te Berooven van 't geene waer in haere *Macht* gheleeghen was; en also haer te bzingen tot *Slaeberry* / en *Verderf* van haer *Selvs*, van haer *Landen*, *Luyden*, en *Geloofs-Genooten*.

Wanneer

Inquisiti
vergeleec-
ken by den
MinoTaur-
us &c.

Pansen by
Delila.

Wanneer den Ridder *Sidnet*, Gesant van de Coninginne *Elizabeth*, riet aen *Jacob* Coninck van Schotland, dat hy sich wel wachten sou dooz de heymelijcke aenstaeghen der Spangjaerden; **Antwoorde** *Jacob*, dat hy nu geleert / en onderbonden hadde / wien hy mocht vertrouwen, en voor wien hy sich moeste wachten. Dat hy voor de *Bullen* en *Banningen* van den Roomschen *Paus*, noch voor de heymelijcke *Bedriegeryen* van *Philippus* niet verveert en was; hebbende geen groeter weldaet te verwachten van *Philippus*, als *Poliphemus* toefey aen *Ulysses*, dat hy van alle sijne *Mackers* de laetste van hem opgesnapt soude worden. **Het was te wenschen / en van Godt te bidden / dat alle Gereformeerde Prinzen en Staten eeben sodayentigen Indzuck / als** *Jacobus*, **hadden van die Vrouwe**, op welckers Voorhoof een Naem geschreeven staet, *Verborgentheyt*, de groote *Babylon*, de *Moeder der Hoereryen*, ende der *grouwelen* der *Aerde*; **ende van die Coninghen der Werden / welke met die Vrouwe Hoereren**, *Apocal: 17, vers 2, 5*. **Alle Evangelische, Profeterende, Gereformeerde Staten, hoe seer sy oock bp wijlen Gestreelt en Geliefhaost worden van ghemelte Vrouwe**, ofte van het *Seeven-hoofdich*, en *Thien-hoornich* **Beest** dat haer draecht, **hebben doch geen ander weldaet van deselve te verwachten / als** dat sy, welke meest een *Sluyck-gevry* ghehouden hebben met die *Hoere*, sullen de *Laetste* zijn, die van haer sullen *Vernielt* en *Verflonden* worden. **Want hoe seer sommig Paepsche Voysten in en over Weereltsche saecken Verschillen / Twisten / en teeghen sommighe Pausen Geozzloocht hebben; so hebben sy doch alle eenerley Meyninge**, datse haere *Cracht* en *Macht* het *Beest* overgeeven: **alle daer inne Gepaertich en Gendzachtich zijnde / datse het Pausdom berdeedigen / ende den Gereformeerden Godsdienst uptropen wilsten / Apocal: 17, vers 7, 12, 13.**

Maer war Middell isser / om de Verniel-lust des Pausdoms in te binden; ende den Gereformeerden Godsdienst te bezijden / ende te verfeekeren teeghen deselve; Doozwaer / geen ander / als dat de Gereformeerde Christen Weerelt te saemen Vereenige, en Beveedige, sofe best kan en mach, en dat aengaende haere *Verschillen* ontrént den *Godsdienst*; en haere *Crachten* *Ghelijckelijck* en *Eendrachtich* inspanne, om het *Hooft* te bieden allen den *geenen*, welke *Voorneemens* zijn, dat *Oude*, *dickwils* *Vernieuwde*, en in't werck gestelde *PAEPSCHE MOORT-VERBONT* te volvoeren. **Want / gelijcherwijs** de 12 *Stammen Israëls*, dooz *Tweedzacht* ghescheurt en gescheepden zijnde van *malkanderen*; en dooz *Onderlinge* *Opzlogen* *malkanderen* *bertreerende* in *Middelen* / *verfwockende* in *Vermooghen* / *verminderende* in *Wensten* / en also onbequaem maeckende om den *ghemeynen* *Opant* *tegenstante* doen; van de *omstiggende* *Dolcheren* / de *Philistinen*, de *Arabieren*, de *Edomiten*, de *Moabiten*, de *Ammoniten*, de *Syriers*, de *Babyloniers*, en *Egyptenaeren*, zijn *Besprongen* / *Gebantsehat* / *Berooft* / *Verdzeeven* / *Verhocht* als *ghevange* / en *Lijfpeghene*. **En wederom / als** *Ephraim* *Beveedige* was met *Juda*, ende de *ghemelte* *Stammen* also *Vereenicht*; so zijn *deselve* so *Verstercht* / en *Vermeerdert* in *Cere* ende in *Vermooghen* / datse nter alleen haere *Oude* *Ghemeyne* *Opanden* hebben *konnen* *teeghenstaen*; **Maer** oock *deselve* hebben *durven* *aengrijpen* / en *Vermoogen* te *hzenghen* tot *Onderdaenicheyt*. **Eeben** also *soude* het *gaen* met de *Stammen*, en *Staten* van de *Gereformeerde* *Christen-Weerelt*. **Sp / die** dooz *Nijt*, *gereesen* uyt de *Verschillen* ontrént den *Gods-dienst*, *Verbitert* zijnde *teeghen* *malkanderen* / *weederzijtsche* *afzueck* in *Goet* en *Bloet* / in *Lupster* en *Vermoogen* / *gedaen* en *geleeden* hebben; *aenspannende* / en de *Wae-penen* oock te *saemen* *voegende* / *bp wijlen* / met *Paepsche* *Vorsten*, *weederzijtsche* *ghemeene* *Opanden* / tot *malkanders* *Arrenckinghe* / *Afzueck* / en *Verderffeninge*; *ghelijck* sulcx *gebleecken* is in den *laetsten* *Duytschen* *Oorloog*, uyt het doen der *Saxen*

Antwoort van *Jacobus*, *Schots* *Coning*, aen *Sidnei*.

Der *Pausen* *lief* *koosten* ontrént den *Gereformeerden*, is *maer* om *deselve* te *verderven*.

Vereeningh der *Gereformeerden*, het *eenich* *middel*, om de *Moorde-ryen* der *Papisten* in te *binden*.

teegen den *Pals-Graeff Frederick*, gekroonde Coninck van *Bohemen*: **Dese** Bevreedigt en Vereenigt zijnde met malkanderen, souden genoegsaem en Bestant zijn, om haer selven, elckanderen, en haere Bont-genooten te beschermen, te bewaeren, en te redden van alle Gewelt en Overlast, van alle Vervolgingen, Verdruckingen, Moorderyen, en Bloet-stortingen, welke ten allen tijden, ende aller weegen, door kracht van het *PAEPSCHE MOORT-VERBONT*, hun druckende, of dreygende zijn.

Engelants
Vereeni-
ging met
Neerlant;
oock der
Waldens-
Moort,
noodicht
haer tot so
een Veree-
niginge.

Daet van
Henrick
den 8, Co-
ninck van
Engelant.

Tot een sodantige Bevreedinge, en Vereeniginge, worden alle Christelijcke Gereformeerde Princen en Staten gheuoedicht / dooz het lofflijck en heylsaem *Boozschrijft van die twee machtige* Republijcken Engelant, en 't Vereenigt Neederlant. **Hier toe behoozde hun aentlepinghe te gheeben het Boozbal van dien** Bloedigen en Onmenschelijcken Moort, van den Savoyaert gepleegt ontrent den *Waldensen*, in de Valeyen van Piedmont. **Zijnde deselve Boozt/na allen schijn/aenghestelt/om te belieben desen** nieuwen Paus, *Alexander de 7*, zijnde een *Siennesis*; **vermits deselve eerst beslooten / en tegen den Waldensen begonnen is** gekwozden / int Jaer 1163, door den Paus *Alexander de Derde*, **welcke oock meede een Siennesis** was.

Wanneer Henrick den Achften, Coninck van Engelant, **onder den Blaetuwen Hemel in ghespreck trat / met den Keyser Carel de Vijfde**, ende *François* Coninck van Vranckrijck, **hadde hy op de Deure van sijn Tent doen Schilderen** een Engelsch Schutter, **met dese woozden daer by / gelyck** *Meteven verhaelt Lib: 13.*

Cuis adbaere praest. **Dat is /**
Dien ick toeval, Winner van al.

Aenmae-
ninghe tot
Vereeni-
ging der
Gerefor-
meerde
Princen en
Staten.

Ghy Bevreedight en Vereenight Engelant en Neerlant; ja ghy Bevreedigde en Vereenigde Gereformeerde Christen Weerelt; soub dit met meerder gront en reeden seggen mogen. **Noch** Vrou van Babel, **Noch** Beest dat haer draegt, souden booz u l bestaen konnen. **Want** het Lam waer teegens sy strijden, en om welckers wille uwe Boozbaederen gedoot / en gheacht zijn ghewozden als Slacht-Schaepen Psal: 44, vers 23, **salse overwinnen: ende ghy lieden so** Bevreedigt en Vereenigt, soudet wesen de Geroepene, de Uytvercorene, ende Geloovige, die met het Lam zijn, Apocal: 17, vers 14. **Verhalven bidde en smeetche ick tot Godt /** dat hy de Bevreedinge en Vereeniginge tusschen *Engelant* ende *Neederlant* bewaeren en bevestigen; De herten van alle Christelijcke Gereformeerde Princen en Staten tot een diergelijcke beweegen wil; **en achterbolghens sijne belofte aen Israel gheeben /** dat de Nijt Ephraims wech wijcke, ende de Teegenpartijders van Juda uytgeroyt worden. **Dat Ephraim** Juda niet benijde, ende Juda Ephraim niet benauwe. **Maer** dat sy de Philistinen op de Schouder Vliegen tegen 't Westen; en te saemen die van 't Oosten berooven: datse aen Edom en Moab de handen slaen, ende de Kinderen Ammons haer moeten Onderdaenich worden.

Heret zo also Heere Jesu, Amen,

E Y N D E.

TOT GOUDA.

Uyt de Druckery van WILLEM VANDER HOEVE, woonende
in de Peeperstraet, in de vergulde Weerelt. 1655.

